

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERİN
YAŞADIĞI FIRSAT EŞİTSİZLİKLERİNİ ORTADAN
KALDIRMAYA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA
UYGULAMALARI: İ.B.B. ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Musab KESKİN

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Enstitü Bilim Dalı: İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK

TEMMUZ - 2013

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERİN
YAŞADIĞI FIRSAT EŞİTSİZLİKLERİNİ ORTADAN
KALDIRMAYA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA
UYGULAMALARI : İ.B.B. ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Musab KESKİN (411200915)

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Enstitü Bilim Dalı: İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri

Bu tez 03 /07 /2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Selami ÖZCAN

Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını ve tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya herhangi bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Musab KESKİN

03.07.2013

ÖNSÖZ

“Yerel Yönetimlerin Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizliklerini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları : İ.B.B. Örneği” adlı çalışma ile Türkiye’de yerel yönetimlerin engelli vatandaşlarla ilgili sosyal politika içerikli çalışmalarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Engelliler sosyal hayatın –neredeyse- tüm alanlarında birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Engellilerin karşılaştığı bu sorunlar, onların hayata tutunmalarına da engel oluşturuvcu bir mahiyet taşımakta ve bu durum onlar için bir “fırsat eşitsizliği” sonucunu doğurmaktadır. Engellilerin sosyal hayata katılımını engelleyici bu sorunların önlenmesi için de yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmekte olup, bu çalışmada da, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin bu kapsamdaki sosyal politika uygulamaları ortaya koyulmaya ve eleştirel bir gözle değerlendirilmeye çalışılmış olup, çalışmanın gerek engelliler, gerek bu yönde çalışma yapan kişi, kurum ve kuruluşlarca faydalı olması bakış açısıyla hareket edilmiştir.

Bu çalışmayla İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin engellilerle ilgili sosyal politika faaliyetleri, toplu bir şekilde ele alınabilecek, değerlendirilip eksiklikler fark edilebilecek bir format kazanacak, aynı zamanda engelliler bilgi sahibi olacak ve çalışma yapan kişiler için faydalı bir kaynak olacaktır.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde emekleri geçen Prof. Dr. Sedat Murat hocam başta olmak üzere, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK, yüksek lisans eğitimimde desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Selami ÖZCAN, Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES hocalarıma, başta Zahit AKTUNA olmak üzere mesai arkadaşlarıma, bana verdikleri emek, gösterdikleri sabırdan dolayı teşekkür eder, hayatımın her alanında olduğu gibi desteklerini esirgemeyen ve emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme minnetlerimi sunarım.

Musab KESKİN

03.07.2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SOSYAL POLİTİKA, BELEDİYE ve GENEL OLARAK ENGELLİLER	5
1.1.Sosyal Politika Kavramı Ve Gelişimi	5
1.1.1.Sosyal Politika Kavramı	5
1.1.2.Sosyal Politika Sağlayıcı Kurumlar.....	8
1.1.2.1.Sivil Kesim	10
1.1.2.2. Din.....	10
1.1.2.3.İşyeri.....	10
1.1.2.4. Piyasa (Özel Sektör).....	11
1.1.2.5.Gönüllü Sektör.....	11
1.1.2.6.Devlet	11
1.2. Yerel Yönetimler (Belediye)	12
1.3. Fırsat Eşitsizliği Ve Ayrımcılık	14
1.3.1. Fırsat Eşitliği ve Fırsat Eşitsizliği.....	14
1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık.....	16
1.3.3. Sosyal İçerme	19
1.4.Engelliliğin Tanımı, Türleri, Nedenleri ve Yasal Mevzuat.....	20
1.4.1. Engelli, Özürlü ve Sakat Kavramları.....	20
1.4.2. Engelliğin Türleri	22
1.4.2.1.Ortopedik Engelliler.....	23
1.4.2.2.Görme Engelliler.....	23
1.4.2.3.İşitme Engelliler.....	23
1.4.2.4.Dil ve Konuşma Engelliler	24

1.4.2.5.Zihinsel Engelliler.....	24
1.4.2.6.Ruhsal ve Duygusal Engelliler	25
1.4.2.7.Süreğen Hastalık Sahibi Olanlar.....	25
1.4.3. Engelliliğın Nedenleri.....	26
1.4.4.Engellilerle İlgili Yasal Mevzuat.....	26
1.5. Faaliyet Alanına Göre Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizlikleri	29
1.5.1. Erişilebilirlik.....	30
1.5.2. Sağlık	32
1.5.3. Eğitim.....	32
1.5.4. İstihdam.....	33
1.5.5. Konut Edinme.....	34
1.5.6. Kültürel ve Sanatsal Faaliyetler	35
1.5.7. İbadet Etme	36
1.5.8. Cinsellik	37
1.5.9. Bilgiye Erişim ve Bilişim Teknolojileri.....	38
BÖLÜM 2: AVRUPA'DA ENGELLİLERE YÖNELİK HİZMETLER.....	40
2.1. AB'de Yerel Yönetimlerin Yapısı ve Özellikleri	40
2.2. AB'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı ve Engelli Politikaları.....	41
2.3. AB'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları.....	45
2.3.1. İngiltere'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları.....	45
2.3.2. İsveç'te Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları.....	47
2.3.3. Diğer AB Ülkelerinde Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları.....	50
BÖLÜM 3: TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI.....	52
3.1. Türkiye'de Yerel Yönetim-Sosyal Politika İlişkisi.....	52
3.2. Türkiye'de Merkezi Yönetimin Engellilere Yönelik Hizmetleri.....	56
3.3. Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları	57
3.3.1.İstihdam Alanında Sunulan Hizmetler.....	59
3.3.2. Erişilebilirlik Alanında Sunulan Hizmetler.....	59
3.3.3. Eğitim Alanında Sunulan Hizmetler.....	61
BÖLÜM4: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI	61

4.1.İ.B.B.'nin Organizasyonel Yapısı.....	61
4.2.İ.B.B. Bağlı Kurumlarının Engellilere Yönelik Faaliyetleri	62
4.2.1. Erişilebilirlik Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri	62
4.2.1.1. Altyapı Koordinasyon Müdürlüğü Hizmetleri	63
4.2.1.2. Alt Yapı Projeler Müdürlüğü Hizmetleri	63
4.2.1.3. İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hizmetleri.....	64
4.2.1.4. İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş. Hizmetleri	67
4.2.1.5. İstanbul Otopark İşletmeleri Ticaret A.Ş. Hizmetleri.....	67
4.2.1.6. İstanbul Şehir Hatları A.Ş.	68
4.2.1.7. İstanbul Ulaşım A.Ş. Hizmetleri.....	68
4.2.1.8. Kentsel Tasarım Müdürlüğü Hizmetleri	71
4.2.1.9. Raylı Sistem Müdürlüğü Hizmetleri.....	73
4.2.1.10. Şehir Planlama Müdürlüğü Hizmetleri	75
4.2.1.11. Trafik Müdürlüğü Hizmetleri.....	76
4.2.1.12. Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü Hizmetleri	76
4.2.1.13. Üstyapı Projeler Müdürlüğü Hizmetleri.....	78
4.2.1.14. Yapı İşleri Müdürlüğü Hizmetleri	79
4.2.1.15. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü (Anadolu/Avrupa) Hizmetleri	80
4.2.1.16. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Erişilebilirlik Hizmetleri.....	82
4.2.2. Sağlık Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri	83
4.2.2.1. İstanbul Halk Ekmek A.Ş. Hizmetleri	83
4.2.2.2. Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü Hizmetleri.....	84
4.2.2.3. İstanbul Sağlık Yatırımları ve İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri	84
4.2.3.4. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Sağlık Destek Hizmetleri.....	85
4.2.3. Eğitim Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri.....	86
4.2.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Eğitim Müdürlüğü Hizmetleri.....	86
4.2.3.2. İtfaiye Destek Hizmetleri Müdürlüğü Hizmetleri.....	88
4.2.3.3. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Hizmetleri	88
4.2.3.3. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Yaygın Eğitim Hizmetleri	89

4.2.4. İstihdam Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri	92
4.2.4.1. İstanbul Engelliler Müdürlüğü İstihdam Hizmetleri.....	92
4.2.5. Konut Edinme – Barınma Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri	93
4.2.5.1. İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş Hizmetleri	93
4.2.5.2. İstanbul Darülaceze Müdürlüğü Hizmetleri.....	94
4.2.5.3. Mesken Müdürlüğü Hizmetleri.....	95
4.2.6. Kültürel ve Sanatsal Alanda Hizmet Veren Birim ve İştirakleri.....	95
4.2.6.1. Kültür Müdürlüğü Hizmetleri.....	95
4.2.6.2. Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Hizmetleri	95
4.2.6.3. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. Hizmetleri.....	98
4.2.6.4. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Hizmetleri	99
4.2.6.5. Sosyal ve İdari İşler Müdürlüğü Hizmetleri.....	100
4.2.6.6. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Kültür-Sanat Hizmetleri	102
4.2.7. Spor ve Rekreasyon Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakler	105
4.2.7.1. SPOR A.Ş. Hizmetleri.....	105
4.2.7.2. Gençlik ve Spor Müdürlüğü Hizmetleri.....	106
4.2.7.3. Park ve Bahçeler Müdürlüğü Hizmetleri	106
4.2.8. Bilgi ve Bilişim Teknolojileri Hakkında Hizmet Veren İştirakleri.....	108
4.2.8.1. İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri	108
4.2.8.2. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Danışmanlık Hizmetleri.....	109
4.2.8.3. İstanbul Belediyeleri Bilgi-İşlem Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri	112
4.2.9. Engellilere Yönelik Diğer Hizmetler.....	112
4.2.9.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Hizmetleri	112
4.2.9.2. İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Hizmetleri.....	114
4.2.9.3. İstanbul Şehircilik Atölyesi Müdürlüğü Hizmetleri	114
4.2.9.4. İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları San. Ve Tic. A.Ş. Hizmetleri	115
SONUÇ VE ÖNERİLER	116
KAYNAKÇA.....	121
EKLER.....	131

ÖZGEÇMİŞ	147
-----------------------	------------

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
- İ.B.B.** : İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- İDO** : İstanbul Deniz Otobüsleri
- İHE** : İstanbul Halk Ekmek
- İOAŞ** : İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş.
- BELBİM** : İstanbul Belediyeleri Bilgi-İşlem Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- İETT** : İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü
- İGDAŞ** : İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- İHE** : İstanbul Halk Ekmek A.Ş.
- İSEM** : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü
- İSMEK** : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
- İSKİ** : İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
- İSTKA** : İstanbul Kalkınma Ajansı
- İSPARK** : İstanbul Otopark İşletmeleri Ticaret A.Ş.
- İSTON** : İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları San. Ve Tic. A.Ş.
- İŞAT** : İstanbul Şehircilik Atölyesi Müdürlüğü
- İTÜ** : İstanbul Teknik Üniversitesi
- KİPTAŞ** : İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş
- KÜLTÜR A.Ş.** : İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş.
- ÖSHA** : Özürlülerin Sosyal Hayata Adaptasyonu ya da Toplumun Özürlülere Adaptasyonu
- UKOME** :Ulaşım Koordinasyon Merkezi
- SAĞLIK A.Ş.** : İstanbul Sağlık Yatırımları ve İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- STK** : Sivil Toplum Kuruluşu

ŒHV : Œehir Hatları Vapuru

TUHİM : Toplu UlaŒım Hizmetleri M¼d¼rl¼ę¼

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Sosyal Kurumlar, Örgütler ve Fonskiyonları	9
Tablo 2: Türkiye’de Engelli Nüfus Oranları (%)	21
Tablo 3: Türkiye Özürlüler Araştırması 2003 Engelli Nüfus Oranları.....	22
Tablo 4: Merkezden Yönetim İle Yerinden Yönetim Arasındaki Yarar-Sakınca Değerlendirmesi.....	53

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İSEM’de Engellilere Verilen Eğitimlerin Toplam Sayısı	89
Şekil 2: ÖSHA Projesi Kapsamında Ulaşılan Kişi Sayısı.....	91
Şekil 3: İSEM’de Danışmanlık Hizmeti Verilen Kişi Sayısı	109
Şekil 4: İSEM’de Kayıt Altına Alınan Engelli Sayısı	113

ÖZET

Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Yerel Yönetimlerin Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizliklerini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları : İ.B.B. Örneği	
Tezin Yazarı: Musab KESKİN	Danışman: Yrd.Doç.Dr.Orhan KOÇAK
Kabul Tarihi: 03.07.2013	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 162 (tez) 42 (ek)
Ana Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Bilim Dalı: İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri
<p>Bu çalışmayla dezavantajlı gruplardan biri olan engellilerin sosyal hayatta yaşamış oldukları fırsat eşitsizlikleri incelenmeye çalışılmış, yerel yönetimlerin bu sorunu önlemeye ve ortadan kaldırmaya yönelik sosyal politika faaliyetleri, yasal mevzuat ve sosyal belediyeçilik anlayışı ekseninde değerlendirilmiştir. Engellilerin günlük hayatta yaşadığı en önemli sorunlardan biri olan erişilebilirlik sorununa 5378 Sayılı Engelliler Kanunu'nda belirtilen çözümlerin öngörülen sürelerde tamamlanamaması nedeniyle, kamu kurum ve kuruluşlarına erişim konusunda sorunlar yaşanmaktadır.</p> <p>Yerel yönetimlerin engellilerle ilgili yapmış olduğu bir çok çalışma olmakla birlikte, engellilerin yaşamış olduğu sorunlar içerisinde en önemli sorunların başında erişilebilirlik konusunun geldiği ve yerel yönetimlere en fazla bu konuda sorumluluk düştüğü ve yine aynı zamanda yerel yönetimlerin de çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırdıkları gözlemlenmiştir. Engellilerin yaşadığı sosyal dışlanmanın ve eşit olmayan fırsatların çözümlenebilmesi için ortadan kaldırılması gereken konuların başında da engellilerin bilgi ve bilgi teknolojilerine erişim sağlayamaması olduğu, bundan dolayı kendileri için yapılan pozitif ayrımcılık çalışmalarından da haberdar olmadıkları söylenebilir.</p> <p>Çalışmada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bağlı birimleri ve iştirakleri aracılığıyla dezavantajlı grupların başında gelen engelliler ile ilgili tüm yapmış olduğu çalışmalar aktarılmaya çalışılmış, eksiklik ihtiva ettiği düşünülen bazı konularda da engellilerin sorunlarının çözümü için öneriler getirilmeye çalışılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Engellilik, Sosyal Politika, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fırsat Eşitliği	

SUMMARY

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: Social Policy Implementations of Local Administrations towards elimination of inequality of the opportunity Disabled People faces: Example of IMM	
Thesis Author: Musab KESKİN	Advisor: Asist.Prof.Dr. Orhan KOÇAK
Date of Acceptance: 03.07.2013	Total Number of Pages: x (pre text) + 162 (main body) 42(annex)
Department: Department of Labor Economics and Industrial Relations	Field of Study: Human Resources and Labor Relations
<p>This paper aims to study inequalities of opportunity for people with disabilities in their social life and also examines social policy activities of local administrations in order to prevent and eliminate these inequalities in terms of legislation and social municipality. Since solutions to accessibility issue that is one of the major problems experienced by people with disabilities in their daily lives have not implemented in predicted times, people with disabilities would face problems to access public institutions.</p> <p>While there are many studies that local governments have made about people with disabilities and it is observed that accessibility problem is the most important among their problems and local administrations are most responsible for that problem, so they have more concentrated on that problem. In order to resolve the problem of social disclusion and inequalities of opportunity experienced by people with disabilities, barriers to access information technologies must eliminated and those people must be informed about positive discrimination for themselves.</p> <p>This paper reports studies of Istanbul Metropolitan Municipality with its affiliates and subsidiaries about people with disabilities that is main group among disadvantaged groups, also this paper makes solution suggestions about the some issues those still have inadequacies.</p>	
Key Words: Local Governments, Disability, Social Policy, İstanbul Metropolitan Municipality, Inequalities Of Opportunity	

GİRİŞ

Küreselleşen 21. Yüzyıl günümüz dünyasında devlet, toplum, insan, sosyal politika, yerel yönetimler, engelliler vb. kavramlar mahiyeti itibariyle ve kendisini etkileyen sosyal-beşeri-ekonomik-siyasi unsurlar sebebiyle bir önceki çeyrek asra göre sürekli değişiklik göstermiş ve toplumsal ve sosyal gelişim seyri içerisine girmiştir. Söz konusu bir önceki çeyrek asırdan sonra, insan haklarında olan gelişimler, devletin yeniden yapılanması üzerine yapılan tartışmalar ve toplumsal beklentinin bu yönde olumlu bir şekilde artıyor olması, içinde bulunduğumuz dönemin şekillenmesine yardımcı olmuştur.

Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan sosyo-ekonomik ve içtimai gelişim tablosuna bakıldığında devletin yeniden yapılanması gereği anlaşılmış ve merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasındaki ilişkiler küresel ölçüler ekseninde şekillenmiştir. Yeniden yapılanma sonucunda merkezi hükümetin bir takım görev ve sorumluluklarını halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlere devrettiği görülmektedir. Yerel yönetimlerin bu görevlerini icra etmesinde halkın taleplerini yakından görmesi ve halkın ihtiyaçlarını zamanında tespit edebilmesi ve halk tarafından gelen istekleri en kısa zamanda karşılayabilmesi önemli bir etken olmuştur. Günümüzde artık, toplumsal talepler bu yönde olduğu için ve yönetime etkin bir katılım ve hesap sorma ancak bu şekilde sağlanabileceği için, yerel halkın demokratikleşme ve hesap sorma talepleri sonucunda, merkezi hükümet halka yakın sağlanabilecek hizmetlerinin çoğunu yerel yönetimlere devrederek, küresel bir yerelleşme başlamıştır.

Yerel halkın istek ve beklentileri sonucunda gerçekleşecek olan yerelleşme sonucunda, merkezi hükümetin yerel yönetimlere devretmiş olduğu görevlerden biri de, toplumda yaşayan dezavantajlı kesimlere yönelik hizmetlerde bulunmaktır. Dezavantajlı sosyal kesimlerin içerisinde önemli bir yer tutan engellilere yönelik hizmetlerde bulunmakta sosyal devlet olmanın bir gereği olarak kabul edilmekte, ve devlet merkezi hükümet kanalıyla şekillendirdiği ve sosyal politika araçlarından biri olan yasalarla koruduğu engellilere yönelik hizmetlerinin çoğunu yerel yönetimler aracılığıyla sunmaktadır.

Sosyal politikaların günümüzde uygulayıcısı olarak kabul edilen yerel yönetimlere bu konuda yasalarla yapmaları gereken zorunlu hizmetler belirtilmiştir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği başta olmak üzere yerel yönetimler engellilere yönelik hizmetleri sunma konusunda çeşitli görev ve sorumlulukları sağlama yükümlülüğüne sokulmuştur. Yerel yönetimler, ayrıca merkezi hükümet tarafından ortaya konmuş yasalar çerçevesinde, meclislerinde çıkarmış oldukları yönergeler kapsamında, sosyal hayatın muhtelif alanlarını konu alan ve günlük hayatın işleyişini düzenleyen yönergeler çıkararak, engellilerin lehine, yaşamış sorunların çözümünde kullanabilmektedirler.

Sosyal hayatın çoğu alanına bakıldığında, engelli vatandaşlar çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Engellilerin karşı karşıya kaldığı bu zorluklar, onların sosyal hayata tutunmalarına imkan verici hadiselerden yoksun olmalarına neden olmaktadır. Engellilerin yaşamış olduğu bu sorunların çözümü noktasında yerel yönetimlere çeşitli sorumluluklar düşmekte olup, halkın beklentileri de bu yönde gelişmekte ve sosyal devlet de yasalarla yerel yönetimlerin engellilerin yaşadığı sosyo-ekonomik sorunlara çözüm getirmeler, yaşadıkları fırsat eşitsizliklerini sonlandırmaları için çalışmalar yapmaktadır.

Engellilerin sosyal hayatta eşit olmayan fırsatlarla diğer insanlarla bir yarış içerisine giriyor olmaları sonucu, onların bu eşitliğe kavuşmaları için pozitif ayrımcılık uygulamaları da geliştirilmesi gereken ve üzerinde durulması gereken konulardandır.

Bu çalışmada, engellilerin günlük hayatta karşı karşıya kaldığı sorunları tespit ederek ortaya koymaya çalıştıktan sonra, yerel yönetimlerin -İstanbul Büyükşehir Belediyesi- sosyal politika kapsamına giren görevleri aracılığıyla engellilerin yaşamış oldukları fırsat eşitsizliklerini önlemeye yönelik birimleri aracılığıyla yapmış oldukları çalışmalar bir bütün şeklinde ortaya konmaya çalışılmıştır. İlk bölümde sosyal politika ve tarihsel gelişim süreci ele alınarak sosyal politika dağıtıcıları ortaya konmuş, ikinci bölümde merkezi idare – yerel yönetim ilişkisi incelenmiş, üçüncü bölümde sosyal belediyeçilik

uygulanması ele alınmış ve dördüncü bölümde de, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bağlı birimlerinin engellilere yönelik yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma, yerel yönetimlerin engellilerin maruz kaldığı eşit olmayan fırsatların önlenmesi ve hatta giderilebilmesi için, onlarla ilgili yapmış olduğu çalışmalar ve yapabilecekleri çalışmaları ortaya koymak ve bu anlamda sosyal politika dağıtıcısı olan yerel yönetimlerin bu konu üzerindeki sorumluluğunu anlatmak odaklı bir çalışmadır.

Yerel yönetimlerin bu konu üzerindeki sorumluluğunu belirtmek için İ.B.B., önce birimleri bazında incelenmiş, daha sonra da, sorunların ortadan kaldırılması adına yapabilecekleri ve yahut diğer belediyelerin yapmış olduğu örnek çalışmalar ortaya konularak, engellilerin de sosyal hayata katılımlarının etkin bir şekilde sağlanabilmesi için konu ile ilgili doneler paylaşılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Toplumda yaşayan engelli vatandaşlar, toplumun diğer kesimleri gibi merkezi idare ve yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerden aynı oranda yararlanamamaktadırlar. Hizmet sunumunda eşit fırsatlara muhatap kalamayan engelliler toplumsal-sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizlikleri sorununu görmezden gelmemek ve bu alanda gereken sosyal-fiziki müdahaleleri yapmak ilgili sosyal politika dağıtıcısı olan birimlerin görevlerindedir.

Engelli vatandaşlar, şiddetli bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmakta olup, yerel yönetimler yapmış oldukları çalışmaların tamamında, engelli vatandaşların da kullanım hakkı olduğunu gözeterek hareket etmelidirler. Engelliler ile ilgili sosyal politika faaliyetleri görevini yürütmek mevzuatla da desteklenmekte olup, insani bir sorumluluk olma olgusunu da beraberinde taşımaktadır.

Çalışmanın Amacı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İ.B.B.)'nin, İstanbul'da yaşayan tüm engelli vatandaşların engellerinden dolayı maruz kaldıkları eşit olmayan fırsatlar ve

yararlanamadıkları kamu hizmetleri karşısında, birimleri ve iştirak şirketleri aracılığıyla sosyal belediyeçilik anlayışıyla desteklediği ve yürütmüş olduğu sosyal politika uygulamalarıyla engelli vatandaşlara ne gibi hizmetler sunulduğunu değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma ile, İ.B.B.'nin engelli vatandaşlara yönelik faaliyetleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yöntem olarak İ.B.B.'nin konuyla ilgili resmi internet sitesi, yine konuyla ilgili konferans, panel, seminer vb. etkinliklerinin bildiri ve özetleri başta olmak üzere, konuyla ilgili yapılan görüşmeler de yöntem belirleme de faydalı olmuştur. Çalışmada dünyadaki ve Avrupa Birliği öncülüğünde yapılan faaliyetlerin çalışmaları da incelenerek, engellilere yönelik yapılan çalışmaların karşılaştırılması yoluyla sonuca varılmaya çalışılmıştır.

AB ülkelerindeki engeli politikaları ile İ.B.B. arasındaki hizmetlerin karşılaştırılarak, olası muhtemel sorunların çözümü yahut güzel uygulamaların örnek alınması için yapılan faaliyetlerin

BÖLÜM 1: SOSYAL POLİTİKA, BELEDİYE ve GENEL OLARAK ENGELLİLER

1.1.Sosyal Politika Kavramı Ve Gelişimi

1.1.1.Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika kavramı yerine literatürde sosyal siyaset, sosyal iktisat, sosyal ekonomi vb. kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Sosyal kelimesi ortak, arkadaş, yoldaş; politika kelimesi ise devlet, şehir anlamlarında kullanılmaktadır.

Sosyal politika, esas olarak sanayi devriminin toplumun sosyo-ekonomik hayatında yol açtığı sıkıntılara, klasik iktisat anlayışı sisteminin içerisinde, çözümler getirmeye çalışmıştır. Sosyal politikanın kapsadığı konular ve uygulamadaki sorunlar itibariyle net bir tanımı yapılamamakta, ancak genel olarak bir çerçeve çizilebilmektedir.

Sosyal politika kavramının tanımına dair yapılan tartışmalarda iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan biri dar anlamda sosyal politika iken, diğeri de geniş anlamda sosyal politikadır. Dar anlamda sosyal politika, çalışma ilişkileri merkezli oluşan sorunların çözümüyle ilgilenir ve işçi işveren gibi sınıfsal hareketleri odak noktasına alan bir tanımı kapsar. Dar anlamdaki sosyal politika, liberal ekonomik bir sistemde, sınıflar arası çatışmaları hafifletmeye ve mevcut düzenin devamını sağlamaya yönelik iken, geniş anlamda sosyal politika ise, devletin sosyal şart ve imkanlara müdahalesidir. Literatürdeki en genel yaklaşım da, sosyal politikanın bütün toplumsal sorunları kapsadığıdır (Ersöz, 2006 : 2).

Sosyal politikanın akademik bir disiplin içerisinde saygın bir bilim dalı haline gelmesinde en önemli katkıyı sağlayan Richard Titmuss, sosyal politikanın tanımlanmasını güç ve sıkıntılı bir iş olarak değerlendirmektedir. Titmuss, sosyal politikayı işçi sınıfı, emekliler, çocuk ve kadınlar gibi toplumdaki zayıf gruplar için refah amaçlı bir yaklaşımla, daha fazla refahın sağlanmasındaki bir araç olarak nitelendirmekte ve sosyal politikaya kaynakları yeniden dağıtıcı bir misyon yüklemektedir. Yine Titmuss, sosyal politikayı zenginden fakire gelir transferi olarak

değerlendirmekte, bu iki unsuru taşımayan politikaları da sosyal politika kapsamına dahil etmemektedir (Ersöz,2004: 7,8).

Sosyal politikanın genel olarak tanımına bakıldığında, G. Kessler'in ifadesiyle, "*sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk düzenini korumaya ve devam ettirmeye yönelik bir siyasettir.*"(Aydın, 2008: 25). Dar anlamdaki sosyal politika, işçi sınıfı merkezli sorunların çözümüne eğilmekte, geniş anlamdaki sosyal politika da, dezavantajlı kesimler başta olmak üzere, toplumun büyük bir kısmının karşı karşıya kaldığı, tamamının da bu meselelere muhatap kalabileceği sosyal sorunlarla ilgilenmekte ve çözümler üretme amacını gütmektedir.

Sosyal politikanın dar anlamını oluşturan tanımlara bakıldığında, sanayi devriminin oluşturmuş olduğu şartlarla birlikte gelişen ve özellikle de çalışan işçi sınıfı, kadın, çocuklar ve bu kesimle ilgili çalışma ilişkilerinin devlet tarafından düzenlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Sosyal politikanın geniş anlamını oluşturan tanımlarda da, ekonomik sistemin toplumda açtığı sosyal meselelerin çözülmesini sağlamak, yeni doğabilecek sorunları engellemeye çalışmak ve halkın refah seviyesini yükseltmek yatmaktadır. Diğer taraftan geniş anlamdaki sosyal politika, geniş toplumsal kesimlere yönelmekte, diğer taraftan da, bu kesimler içerisinde yer alan özel grupların meseleleriyle ilgilenmektedir. Bu kesimlere yönelik, kadın politikaları, engellilere yönelik politikalar, çocuklar, yaşlılar, yoksullar, göçmenler ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik politikalar da, geniş anlamda sosyal politikanın üretilmesiyle gerçekleştirilmektedir. (Taşçı, 2009: 6).

Sosyal politikanın asıl geniş anlamını bulmaya başladığı döneme bakacak olursak, özellikle ikinci dünya savaşından sonra oluşan ortamda, savunmasız, işsiz ve her türlü sosyal desteğe muhtaç bir yığın insanın olduğu bir dönemde, sosyal politika, toplumdaki bütün sınıfların ve grupların eğitim, sağlık, güvenlik, vergi, adalet, istihdam gibi sorunlarıyla ilgilenmeye başlamış ve bu sorunlara çözüm üretme iddiasını taşıyan bir alan olmuştur.

Sosyal politika kavramına dair yapılan tanımlamaların dar ve geniş anlamı dışında bir diğer tasniflendirme de bölgesel olarak yapılmaktadır. Sosyal politikanın bölgesel

olarak ayrımı yapılmak istenirse, ‘Anglo-Sakson’ ve ‘kita’ olarak bir sınıflandırmaya gidilebilir. İngiliz (anglo-sakson) ampirik geleneğinde sosyal politika, sosyal hizmet sunumlarının kolektif olarak sağlanması şeklinde tanımlanmakta ve eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kişisel sosyal hizmetler ve belki de konut faaliyetlerini kapsamaktadır. Avrupa’nın diğer ülkelerinde ise ‘sosyal politika’ kavramı daha çok emek piyasasına mahsus kurumlar ve ilişkileri, özellikle de, işçi-işveren ilişkilerini ve bu gruplar arasındaki anlaşma çerçevesini ifade etmektedir (Kleinman, 2008 : 159).

Toplumsal geçim şartlarına haiz olmayan ve geçinemeyecek durumda olan kimseler ve nihai olarak kaderine terk edilen kişilerin içinde yaşadıkları toplumdan soyutlanmadan, ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılanması ve sosyal yaşamın her alanında karşılaştıkları fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırmak için merkezi yönetimin kendini faaliyetleriyle göstermesi gerekmektedir. Ancak, kriz dönemlerindeki ekonomik daralmanın etkisinin de olmasıyla merkezi yönetimler bu işi diğer boyutlarıyla beraber yerel yönetimlere bırakmışlardır (Sönmez, 2010 : 11)

Sosyal politikanın ortaya çıkmasına karşı geliştirilen iki görüş vardır. Bu görüşlerden ilki, sosyal politikanın sistemin devamlılığını sağlamayı amaçlayan ve onun eksik yönlerini telafi etme gayesi güden bir alan olduğunu savunurken, kimi kesimlere göre de kapitalizmin vicdanı olarak tanımlanmıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde devletin yeniden yapılanmasına ilişkin tartışmalar hız kazanmış ve devletin yetki alanı ve gücünün ne olması gerektiği üzerine odaklanmıştır. Sosyal politikanın en önemli uygulayıcısı olarak görülen devletin yapısının değişmesi, sosyal politikaların kimler tarafından ve ne şekilde uygulanacağı konusunda da tartışma yaratmıştır. Küreselleşmeyle birlikte bütün dünyada neoliberal politikaların hakim olmaya başlamasıyla devletin gücünün de asgari düzeyde olması gerektiği düşünceleri önem kazanmaya başlamıştır.

Bu bağlamda şu değerlendirme yerinde olacaktır;

“Sanayi Devriminin ilk dönemlerinden itibaren sistemin daha insani bir nitelik kazanması için çaba harcayan sosyal politika da, bu süreçte bir denge anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politikanın bu yaklaşımı, kimi kesimlerce sistemin devamlılığını amaçlayan ve sistem için çalışan bir

mekanizma olmakla hümanist eleştirilere uğrarken, büyük bir kesim içinse kapitalizmin vicdanı olarak olumlu değerlendirilmiştir.”(Özaydın, 2008 : 2).

Devletten beklenen sosyal politika uygulamaları yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı, dezavantajlı kesimlere fırsat eşitliği kazandırmaya yönelik, eğitim, sağlık, istihdam, konut, spor ve kültür alanlarındaki faaliyetler geliştirmesidir (Doğru, 2008: 11).

Sosyal politikaların kapsamına sağlık, eğitim, konut, istihdam, vergi, gelir dağılımı, sosyal güvenlik, spor, gençlik, kadın, çocuk, yaşlı ve bakıma muhtaçlarla her türlü dışlanma yaşayan kesimlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi girmektedir (Karakuş, 2006: 54).

1.1.2.Sosyal Politika Sağlayıcı Kurumlar

Sosyal politikanın sağlanmasında merkezi ve yerel idarelerin dışında toplumdan da gönüllü kuruluşlarla, dini faaliyet gösteren vakıflar ve özel sektör kuruluşları gelmektedir. Özel sektör kuruluşlarının bir çoğu bu faaliyetlerini sosyal sorumluluk projeleri kapsamında gerçekleştirmektedirler. Demokratikleşen ülkelerde bu kurumların (Stk’lar, Özel Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler) sosyal politika faaliyetlerini sunmadaki katkısı gittikçe artış göstermektedir. Ancak sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması için ülke çapında yapılması gereken değişiklikleri devlet belirlediği için, sosyal politikaların sağlayıcısı olma görevi de merkezi yönetim ve merkezi yönetim eliyle yerel yönetimlere kalmaktadır (Ersöz, 2006 : 2).

Sosyal politikaların sağlanması görevi insanlık tarihinin ilk yıllarından itibaren toplum tarafından karşılanmakta idi. Toplumun bu konularda duyarlı olmasının temel sebebi de, insanların “hümanist” ve “hayırsever” duygular beslemeleri yatmaktadır. Söz konusu bu duygular ise, dinler ve hümanizmden beslenmektedirler. Halkın bu konudaki duyarlılık derecesi, buldukları memleketlerdeki yöneticileri harekete geçirmekte ve önlemler almaya yönlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, “mahalle baskısı” şeklinde de telaffuz edilebilecek olan toplumsal duyarlılık derecesi ne kadar yüksek olursa, merkezi veyahut yerel idarelerin de alacağı önlemlerin derecesi aynı nispette olacaktır. Buradan, sosyal politikaların nihai sorumlularının toplum olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2008 : 26).

Sosyal politikayı gerçekleştirmek adına her çağda ve toplumda farklı kurumlar görevler üstlenmiş olabilir. Zaten sosyal politika sağlayıcı kurumların tarih içerisindeki yerine bakıldığında, sivil kesim ve devlet tarafından körler, sakatlar, zihinsel engelliler v.b. dezavantajlı veyahut sosyal yardıma gereksinim duyan grupların yaşadığı sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

Genel olarak sosyal politika sağlayan kurumlara bakıldığında şu altı grubun ismi zikredilebilir. Bunlar; Sivil Kesim, Din, İşyeri, Gönüllü Sektör, Piyasa ve devlettir. H. Yunus Ersöz de, Neil Gilbert- Paul Terrell ‘in eserinden (*Dimensions of Social Welfare Policy*) alıntılacağı tabloda bu grupları, fonksiyonları ve örgütlenme biçimleriyle göstermiştir.

Tablo 1: Sosyal Kurumlar, Örgütler ve Fonksiyonları

<i>Sosyal Kurumlar</i>	<i>Örgütlenme Biçimleri</i>	<i>Temel Fonksiyonları</i>	<i>Sosyal Refah Fonksiyonları</i>
<i>Sivil Kesim</i>	Aileler	Üreme, sosyalleşme,	Bağımlı üyelerinin bakımı, aile içi mali
<i>Din</i>	Dini Kurumlar	Ruhi Gelişme	Üyelerine refah, sağlık, eğitim,
<i>İşyeri</i>	İş Organizasyonları	İstihdam	İşçi Ödenekleri
<i>Piyasa Özel Sektör</i>	Üreticiler (firma) ve tüketiciler (hane)	Mal ve Hizmet Değişimi	Mal ve Hizmetlerin Ticari Sosyal
<i>Gönüllü Sektör Karşılıklı Yardım</i>	Gönüllü Kuruluşlar, gruplar	Karşılıklı Yardım, İnsan Sevgisi, Yardımseverlik	Kendi kendine yardım, gönüllülük, topluma yönelik sosyal hizmetler
<i>Devlet</i>	Merkezi Yönetimler, Bölgesel ve Yerel Yönetimler	Toplumsal amaçlarla kaynakların yönlendirilmesi ve dağıtılması	Yoksulluğun önlenmesi, ekonomik güvenlik, sağlık, eğitim ve konut hizmetleri

Kaynak: (Ersöz, 2006: 21.)

1.1.2.1.Sivil Kesim

Sivil Kesim olarak adlandırılan grubun temelini esasen aile oluşturmaktadır. Ayrıca, akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ve dostluk gibi kurumlar da sivil kesimin içerisinde yer almaktadır. Aile bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı ilk kurum olmakla birlikte, fertlerin sosyalleşmesinde de ilk aşamayı oluşturmaktadır.

Özellikle geleneksel aile yapılarının nispeten eskiye nazaran daha fazla korunduğu, aile arası ilişkilerin daha sıkı sürdürüldüğü Türkiye gibi çocuklara aileleri bakmakta, aile fertlerinin yetişkinleri yaşlılarla ilgilenmekte oldukları için bu gibi ülkelerde bakıma ve korunmaya muhtaç insanların çok az bir kısmının gereksinimleri devlet (merkezi yönetim-yerel yönetim) tarafından karşılanmaktadır (Koyunoğlu, 2002: 20).

1.1.2.2. Din

Sosyal politikanın insanların içinde bulunduğu yoksulluk temelli eğitim, istihdam ve diğer alanlardaki sorunlarına çözüm sunma gayesi, insanların yaşamlarını düzenleyen dinde de yer almaktadır. İslam dini asli olarak zekatı emretmekle toplumda yer alan dezavantajlı grupların yaşamış olduğu ayrımcılık ve diğer sorunların temeli olan yoksulluğu ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Böylelikle, yoksulluk temelli sosyal politikanın faaliyet alanına giren başlıca problemlerin de önü kesilmiş olacaktır. Osmanlı döneminde yaygın olan dini vakıfların temel görevi de, yoksulluk yaşayan kesimlerin sorunlarına çözüm aramak, onları toplumla bütünleştirmek olmuştur.

1.1.2.3.İşyeri

İşyerleri çalışanlarına sosyal ödenekler sağlayarak onların refahlarını yükseltmektedir. Nitekim devlet, hastalık ödeneklerindeki sorumluluğu işverenlere bırakmıştır. (Ersöz, 2004; 15). Kişinin çalışma yaşamını geçirdiği yer olan işyeri, kişinin bütün zamanını ve enerjisini harcadığı ve iş yaptığı yer olması hasebiyle, çalıştırdığı kişilere karşı yükümlülükler taşımaktadır. Bu yükümlülükler de kanunla düzenlenmelidir.

1.1.2.4. Piyasa (Özel Sektör)

Günümüzde özel sektör diye adlandırabileceğimiz modern ekonomide liberal anlayışa göre hareket eden bu yapı, artık sadece muhatap olduğu müşterileri için değil, muhatap olacağı şirketleri, insanları ve doğrudan veya dolaylı olarak irtibatta bulunduğu tüm paydaşlarının toplumsal beklentilerini kurumsal sosyal sorumluluk anlayışıyla hareket eden projeleri gerçekleştirerek topluma katkı sunmaya çalışmaktadır. Günümüzde artık toplum da, işletmelerin doğrudan ilişkide bulunduğu paydaşlarından biri konumuna gelmiş, işletmeler de bu yönde kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ile toplum nazarında memnuniyet sağlamak ve bilinirlik oluşturmak istemektedirler.

1.1.2.5. Gönüllü Sektör

Toplumsal projelerde STK'lar, çok uzun zamandan beri toplumda var olan sosyal yardım anlayışını gerçekleştirmektedirler. Yardım yapmak isteyen kişilerden yardım toplayarak yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmektedirler. Kamu sisteminin toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik olarak gerçekleştirdiği sosyal yardım faaliyetleri yetersiz kaldığında, STK'lar bu rolü devralmakta ve sosyal yardım gerçekleştirmektedirler.

1.1.2.6. Devlet

Sosyal politika denildiğinde akla ilk gelen sosyal politika sağlayıcı ve dağıtıcı en önemli aktör devlettir. Devlet bu rolünü, sosyal politika kavramının ilgi alanına giren tüm dezavantajlı kesimlerin sosyal hayatın tüm alanlarında (ulaşım, erişilebilirlik, istihdam, sağlık, eğitim, konut edinme, kültür-sanat, ibadet vb.) konularda düzenleme yapmaktadır.

Devlet, kamu müdahalesini yaparken iki türlü araç kullanabilir. Devletin bu müdahale araçlarından birisi mevzuat, bir diğeri de kurumlardır. Devlet, sosyal hayatı düzenlerken dezavantajlı grupların haklarını onlarla ilgili kanun, yönetmelik, yasa vb. mevzuat hükümleri çıkararak kullanır. Devlet, çıkarılan bu hakların kullanılmasını da bu kesimlere yönelik kurumlar aracılığıyla yapar (Koyunoğlu, 2002: 20).

1.2. Yerel Yönetimler (Belediye)

Yerel yönetimler belirli bir coğrafi alanda yaşayan ve bölgedeki halkın ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan, karar organları yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görev ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip olan, görevleri için kendi örgütsel yapısını kurabilen ve aynı zamanda merkezi yönetimle olan ilişkilerinde idari özerklikten yararlanan kamu tüzel kişileridir (Kaya, 2006: 3). Bir başka tanımda yerel yönetimler, devletin diğer bir deyişle kamu yönetimi aygıtının bir parçası ve yerel sınırlar içinde yaşayan halkın yararlanabileceği mahalli (bölgesel) nitelikteki hizmetleri yerine getirmekle görevli olan kuruluşlardır (Ersöz, 2004: 51).

Yerel yönetimler ülkenin tümü için geçerli olan yasalara aykırı hareket edemezler ve merkezi yönetimce çizilen çerçevede içinde yerel nitelikteki ihtiyaçlara cevap vermeye yetkili kılınmışlardır. Buna karşılık göre yerel yönetimler

“(1) Yerel yönetimler demokratik sistemin vazgeçilmez ve etkili bir aktörüdür, (2) Özerk kuruluşlardır, (3) halk katılımına imkan veren yönetsel birimlerdir, (4) mahalli düzeydeki kamu hizmetlerinin halka doğrudan ve etkin olarak sağlanmasında merkezi yönetime göre daha başarılıdır ve (5) halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin mahalli halka, hemşehrilere karşı duyarlılığı ve sorumluluğu yüksektir.” (Ersöz, 2007: 30).

Yerel yönetimlerin kurulma amacına bakıldığında belde halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulduğu ve yerel halka karşı çeşitli sorumluluklar yüklenmiş kamu özerk kuruluşlarıdır. Bu açıdan bakıldığında yerel yönetimler kararlarını etik değerlere ve yerel halkın beklentilerine göre almak durumundadırlar. Bu nedenle yerel halkın ihtiyaçlarını, onların istek ve beklentilerini yakından tanımak ve karar alma aşamasında onların düşüncelerine değer vermeleri yerel barış için önemlidir (Yüksel vd, 2008 : 298).

Türkiye’de yerel yönetimlerin özelliklerine baktığımızda Zengin’e (1999: 11-12) göre şu özellikler karşımıza çıkmaktadır;

- Yerel yönetimler kendi toplumsal koşullarımızın sonucu ortaya çıkan bir yapı olmamakla birlikte, ülkemizde yüzyılı aşkın bir süredir yerel yönetim geleneğinin varlığından bahsedilebilir.
- Türkiye’de yerel yönetimler anayasada belirtilmiş bir anayasa kurumudur. Anayasaya göre, idarenin kuruluş ve görevleri, merkezi yönetim ve yerel yönetim esaslarına dayanmaktadır.
- Türkiye’nin şu anki yapısında üç ayrı türde yerel yönetim yapısı vardır. Bunlar yerel kentlere hizmet veren belediyeler, yerel yönetim kuruluşu olan köyler, il sınırları içindeki yerel topluluğa hizmet eden il özel yönetimleridir.
- Yerel yönetimler, halkın beklediği oranda hizmet üretememektedirler. Bununla birlikte Türkiye’de yerel yönetimlerin yalnızca yönetsel etkililik ve verimlilik gibi örgütsel boyutta ele alınması gerekir.
- Yerel düzeyde kamu yönetim yapısının yeniden oluşturulması gerekir.

Günümüzde yerel yönetimleri engellilere yönelik hizmet sunmaya yönelik bir çok yasal düzenleme bulunmaktadır. Özellikle büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere bir çok belediyede engelli hizmet birimi ve yahut özürlü koordinasyon merkezi bulunmaktadır.

Dünya’da yerel yönetimlere örnek olarak baktığımızda, İngiltere’de kent bölgeleri ile kırsal bölgeleri, Fransa’da “commune” idareleri ve Türkiye’de de köy ve belediye idarelerini gösterebiliriz. Bu tür mahalli idarelerin oluşmasının temelinde, insan topluluklarının birarada yaşamasının ortaya çıkardığı ihtiyaçların giderilmesi olgusunun yatmakta olduğu söylenebilir (Bulgan, 2008).

Belediye, 5393 sayılı Belediye Kanununun (3. Maddesinin a bendi)nde şu şekilde tanımlanmıştır; Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini temsil eder. Belediyeler, nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde kurulabilir (Yerel Yönetimler Mevzuatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları: 3).

Bir başka tanımlamaya göre de belediyeler, (Berk, ? : 48); “kent niteliği taşıyan bir yerleşim yerinde yaşayanların ortak yerel gereksinmelerini karşılamakla görevli, kamu tüzel kişiliğine sahip ve karar organları halk tarafından seçimle oluşturulmuş yerel yönetim birimi” şeklinde tanımlanabilir.

Belediyeler, yerel bölge halkının mahalli nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulurlar. Toplumsal beklentiyi karşılamak üzere kentin hizmet duyduğu hizmetleri getirirler.

1.3. Fırsat Eşitsizliği Ve Ayrımcılık

1.3.1. Fırsat Eşitliği ve Fırsat Eşitsizliği

Eğitimde fırsat eşitliği denildiğinde, kaynaklara ulaşabilme ve onlardan yararlanabilme akla gelmektedir. Devletin eğitim açısından sunduğu imkanlardan herkes eşit oranda faydalandığında, fırsat eşitliği sağlanmış olacaktır. İşte bu imkanlardan yararlanılmadığında, fırsat eşitsizliği denildiğinde kastedilen eğitimde fırsat eşitsizliği meydana gelecektir (Kaya, 2004: 2).

Eğitimde fırsat eşitsizliği denildiğinde akla gelebilecek olan toplumda belirli kesimlerin eğitim konusu için, eğitim almadan önce, eğitim alırken ve eğitimden sonraki durumu farklı olacağından bu konuda eşit fırsatlara kavuşamaması olarak izah edilebilir.

Genel olarak toplumda bulunan dezavantajlı kesimler ve özelde engelliler, öncelikle kamu tarafından sunulan hizmetlere erişimde diğer insanlara göre eşit fırsatlara sahip değildirler. Her şeyden önce fiziksel engelli birisi söz konusu hizmete erişimde sıkıntılar yaşayacağından ve de genel olarak kamusal hizmetler de dahil olmak üzere hizmet sunumunun büyük bir kısmı diğer insanlar göz önüne alınarak yapıldığından, engelli bir kimse hizmete erişimde ve hizmetten faydalanmada sıkıntılar yaşayacaktır.

3 Temmuz 2008 tarihinde kanunla onaylanması uygun bulunan 14 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”nin 3. Maddesinin e bendinde de “fırsat eşitliği” temel ilkelere biri olarak kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 14.06.2013.)

Fırsat eşitsizliği konusunda toplumun dezavantajlı kesimlerinin yaşadığı hadiselerle bakıldığında, eğitimden, istihdama, sağlıktan, bilgi edinmeye, ulaşımdan konut edinmeye, kültür-sanat faaliyetlerinden, ibadete, cinsellikten eğlence alanlarının kullanımına ve genel olarak sosyal hayatın neredeyse tüm cephelerine erişilebilirliğe kadar uzanan tüm bu sosyal alanları içine alan bir yelpazede olduğunu ve bu sosyal alanlara erişimden mahrum kalan kişilerin yaşamış olduğu eşitsizlikler giderilmediği müddetçe de artacaktır.

Toplumda yaşayan dezavantajlı kesimlerden olan engellilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerine bakıldığında, (eğitim, istihdam, kültür-sanat, ulaşım, sağlık, ibadet, cinsellik, konut edinme, erişilebilirlik vb.) bunların her birinin birbirleriyle ilişkili olduğu, yani birbirlerini tetikleyici özellik gösterdiğini ve bunun da yoksulluk kavramıyla iç içe olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, bu durumun temeldeki en büyük nedenine bakıldığında, eğitim konusunda yaşanan fırsat eşitsizliklerinin diğerlerine oranla, diğerlerini daha fazla tetikleyici nitelikte olduğu söylenebilir. Eğitimde yaşanan fırsat eşitsizliği, temel eğitime erişimden mahrum kalmanın yanı sıra diğer insanların aldığı temel eğitime ek olarak özel eğitimlerden de haliyle mahrum olmakta ve istihdam ve meslek edinmenin önündeki engellere takılmaktadırlar. Fiziksel engelliliğin yanı sıra temel hak olan eğitim alma haklarına da çok güç şartlar altında ulaşabilmektedirler.

Her şeyden önce eğitimin hedefi;

“bütün bireylerin bilgi ve beceriler açısından bir hizaya getirilmesi değil; bireye öğrenme gücü oranında yeterli derecede öğrenebilmesi için gerekli imkânların sağlanması ve bu imkânlardan yararlanmada eşit eğitim şansı tanınması” (Kaya, 2004: 2).

olarak ifade edilmiş olup, eğitimin toplumdaki herkesin bu imkanlardan yararlanacak koşulları sağlaması gerektiği vurgulanmıştır.

Eğitimde fırsat eşitsizliği konusu, engelliliğin önündeki en büyük engellerdendir. Nitekim engellilerin yaşamış olduğu diğer sosyal konulardaki eşitsizlikler bir şekilde merkezi ve yerel yönetimler tarafından giderilmektedir ancak eğitimde yaşanan

engellilik durumu, engellilerin diğer alanlara da erişimini zorlaştırmakta, yaşanan eşitsizlik durumunun uzun süreli olmasına neden olmaktadır.

Eğitimde fırsat eşitsizliği, gerek fiziksel engelli olanların, gerekse diğer engel türlerinin hepsinin farklı bir şekilde maruz kaldığı bir eşitsizlik türüdür. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için yerle yönetimlerin üzerine de önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitimde fırsat eşitsizliğinin giderilmesi için başta sosyal devlet olma iddiasında olan devletin sosyal politika uygulayıcısı olan denetim mekanizmalarını, kamu kurum ve kuruluşlarını, yerel yönetimleri ve gönüllü sektörü sosyal politika uygulama alanı içerisinde faaliyet yapmaya yönlendirilmesi gerekir.

1997’de Lüksemburg İstihdam Zirvesi’nde de temel konular fırsat eşitliği, istihdam edilebilirlik, girişimcilik ve uyum yeteneği olan Avrupa İstihdam Stratejisi başlatılmıştır (Gündüz, 2007: 9).

1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık

Sosyal dışlanma olgusuna baktığımızda, kişilerin özellikle yoksullukla ilişkili olarak temel eğitim faaliyetlerinden mahrum olmaları yahut ayrımcılık yaşamaları dolayısıyla toplumun dışında itilmeleri ve toplumun eriştiği fırsatlara erişimlerinde eşitsizlik yaşamaları sürecine karşılık gelmektedir (Adaman ve Keyder, ? : 6). Başaran’a göre ise (2007: 47), “bir bakıma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir.”

Kavramın tarihsel kullanımına baktığımızda, dışlanma terimi 1980’li yıllarda değişik tipteki sosyal dezavantajlardan söz edilerek kullanılmış, daha sonra giderek artan işsizlik, gecekondulaşma ve aile yaşamındaki köklü değişimler gibi yeni sosyal sorunlarla ilintilendirilmiştir. 1970-1989’lu yıllarda temel kavram “yoksulluk” iken, doksanlı yılların ortasından itibaren “sosyal dışlanma” kavramı literatürde daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Sosyal alandaki genel sıkıntıların işsizlik, yoksulluk, eğitim ve öğretimde yetersizlik ve cinsiyet temelli fırsat eşitsizliği olduğu belirlenmiştir. Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele kapsamında işsizliğin önlenmesi kadın ve erkekler arasında eşit muamele yapılması, eğitim ve öğretim imkanlarının geliştirilmesi, yaşlıların topluma katılımlarının sağlanması, engellilerin ekonomik ve sosyal yönden

entegrasyonlarının geliştirilmesi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele edilmesi önem taşımaktadır (Akın, 2009: 35).

Sosyal dışlanma olgusu fikrinin, Fransız sosyal analiz geleneğinin bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Toplum, entelektüel ve politik elitler tarafından bir hiyerarşik yapı olarak veya daha geniş bir düzende temellendirilmiş müşterek ihtiyaçlar ve hakların birleştiği ortaklıklar olarak görülmekte ve genel olarak sosyal dışlanma kavramı, bu düzenden kopma süreci olarak algılanmaktadır. Ancak sosyal politika, dezavantaja maruz kalan kesimleri topluma yeniden kazandırma ve onlarla eşit fırsatlara kavuşturmadır (Şenkal, 2005: 366-367).

Sosyal dışlanma yaşayan kesimler toplumda incelendiğinde birçok sosyal grubu kapsamaktadır. Göçmenler, etnik gruplar, özellikle çingeneler, engelliler, evsizler, insan ticaretine konu olanlar, bakım kurumlarında yaşayanlar, geçimlik tarım yapan aileler, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar, yaşlılar ve romanlar da sosyal dışlanma yaşayan kesimlerin arasında kabul edilmektedir (Doğru, 2008: 68). Diğer tüm gruplar bir şekilde toplumsal algılarda değişikliğe yol açabilseler bile, bedenlerinde bulunan fiziksel sorunlardan dolayı engel yaşayan kesim olan engelliler, sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kalmaktadırlar. Sosyal dışlanma olgusuna baktığımızda, dezavantajlı gruplardan biri olan engellilerin toplumsal hayatın çeşitli alanlarındaki rolleriyle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Eğitim faaliyetlerinden mahrum kalmanın da fırsat eşitsizliği olduğu gibi sosyal dışlanmanın da en temel nedenlerinden olduğu söylenebilir. Eğitim faaliyetlerinin sosyal dışlanma açısından üç önemli etkisinden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, eğitim düzeyinin artmasıyla emeğin yüksek bir vasıf düzeyine ulaşması, eğitim almış kişileri daha iyi iş bulma imkanına kavuşturacaktır. Eğitimin geniş kitlelere yayılması orta sınıfa güçlendirecek ve gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecektir. Ve son olarak üçüncüsü de, eğitimin bazı grupları sosyal hayattan dışlanmasını engelleyecektir (Şenkal, 2005: 381).

Avrupa Birliği de ayrımcılık konusunda hassas davranmaktadır;

“Avrupa Birliği’nin temel hedefi bütünleşmiş bir Avrupa toplumu yaratmaktır. Bu kapsamda ayrımcılıkla mücadele ve ekonomik ve sosyal yaşama engellilerin tam katılımı temel ilkedir. 1999 yılında imzalanan Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşmasının ayrımcılıkla mücadele kapsamında olan 13. Maddesinde: “Avrupa Konseyi, Komisyondan gelen öneriler doğrultusunda Avrupa Parlamentosunun görüşünü alarak cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din ya da inanç, engellilik, yaş ya da cinsel tercihe dayalı olarak karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla mücadele konusunda gerekli tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır.” (www.ulasilabilirturkiye.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.4.2013.)

Sosyal dışlanmanın nedenlerine baktığımızda, temelde birbirine bağlı olduğunu görmekteyiz. Bunlar, eğitim faaliyetlerinin ve becerilerinin etkin ve verimli olarak kullanılamaması, iş gücü piyasasındaki değişim ve eğitim yoksunluğundan kaynaklanan iş arama, bulma ve mesleki olarak yetersizlik, sosyal korunma faaliyetlerinin gerilemesi, yoksulluk, artan eşitsizlik ve toplumsal ayrımcılık algısı olarak sıralanabilir (Çakır, 2002: 6).

Sosyal dışlanma hadisesinin giderilebilmesi için her şeyden önce toplum tarafından bu kavramın içeriği anlaşılmalı ve ayrımcılık yapılmamalıdır. Zaten engellilerin yaşamış olduğu ayrımcılığın en temel nedeni ve önlenmesi ve yaşanan sıkıntıların azaltılabilmesini güç kılan temel etken de ayrımcılıktır. Ayrımcılık anayasada da belirtildiği üzere eşit haklara sahip olan sosyal sınıflar arasında nedenli ya da nedensiz olarak ayırım gözetmektir ve esasında bu bir suçtur. Engellilerin yaşadığı en önemli sıkıntı, ayrımcılık yasağına uyulmamasıdır. Anayasada belirtilen eşitlik ilkesi 10. Madde de yer almakta olup, şu şekilde ifade edilmiştir;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek”(T.C. Anayasası, 1982: 3).

Anayasada da görüldüğu üzere, ayrımcılık yapmak anayasal bir suç teşkil etmektedir ve bu suçun önlenmesine yönelik çalışmalar arttırılmalıdır.

Sosyal dışlanma ile mücadele için toplumda bulunan engellilerin gerçekten de onlarda var olan sıfatlardan olan yardıma muhtaç, yoksul vb. tanımlamaların ve bu yöndeki sınıflandırmaların ortadan kaldırılarak gerçekten onların durumlarını toplumun diğer kesimlerine aktarıcı seminerler, projeler ve uygulanabilirliği sağlanabilecek öneriler geliştirilmeli ve kabul edilmelidir. Söz konusu tezimizde İstanbul Büyükşehir Belediye'sinin engellilere yönelik olarak yapmış olduğu çalışmalar incelenmiş olup, fırsat eşitsizliği ve sosyal dışlanma kavramıyla ilgili de bizzat bunları konu alan uygulamalar geliştirilmelidir. Örneğin bir öneri olarak söylemek gerekirse, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul'da engellilerin sosyal dışlanmasının önlenmesi ya da fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik ödüllü proje yarışmaları düzenleyebilir.

1.3.3. Sosyal İçerme

Sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmaya yönelik sosyal politikalara da sosyal içerme denmektedir (Kavi ve Koçak, 2011: 2). Sosyal dışlanma yaşayan kesimlerin sorunlarına çözüm bularak, onları içinde buldukları şartlardan çıkararak, sosyal dışlanmayı önleyici sosyal içerme politikalarını hem merkezi idare kanalından hem de yerel yönetimler vasıtasıyla politikalar üretmek sosyal devletin temel niteliği olarak kabul edilebilir. Çünkü sosyal devlet, toplumda sıkıntı yaşayan kesimlerin sorunlarına çözüm üretmek, söz konusu sorunların ortaya çıkış yollarını engellemek ve dolayısıyla onları, toplumun diğer kesimleriyle eşit kesime getirerek, onlara her alanda fırsat eşitliği sağlayıcı politikalar üretmek için varlığını sürdürmektedir.

Sosyal içerme politikalarından önemli olanlarından birisi de, eğitim politikalarıdır. Çünkü eğitim çocukluk döneminden başlayarak kişinin gelişimini etkileyen ve şekillendiren bir süreçtir. Eğitim toplumsal katılımın da önemli bir göstergesidir. Ancak, eşit katılım gerçekleşmediğinde, eğitim dışlanmanın kaynağı olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, çocukluk döneminde iyi eğitim almamış kişiler işgücü piyasasının da dışında kalarak dışlanma yaşamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında eğitimde dışlanma, ilerideki dönemlerde sosyal dışlanmanın nedeni olabilmektedir (Kavi ve Koçak: 2).

Sosyal içerme kavramını çevreleyen bir kavram olan toplumsal bütünleşme kavramına da bakmakta yarar vardır. Toplumsal bütünleşme, bireyin toplumda hangi toplumsal

statüde olduğuna bakmaksızın tüm sosyal gruplarla sosyal hayatın tüm alanlarında birlikte hareket etmesini ifade eder (Başaran, 2007: 47).

Toplumsal bütünleşme ayrımcılığın olduğu yerde ortaya çıkar ve kendini gerekli kılar. Ayrımcılığın sadece algısal olarak değil, tüm alanlarda dezavantajlı grupların toplumda eşit fırsatlara sahip olduğu bir modelde, kavram da kendini şu anda ihtiyaç duyulduğu kadar aratmayacaktır. Toplumsal bütünleşme kavramı genel olarak ayrımcılık ve sosyal dışlanma kavramının karşıtı olarak da kullanılmaktadır (Başaran, 2007: 47).

1.4.Engelliliğin Tanımı, Türleri, Nedenleri ve Yasal Mevzuat

1.4.1. Engelli, Özürlü ve Sakat Kavramları

Engellilik, özürlülük, sakatlık kavramları birbirinin yerine kullanılan ve birbirleriyle oldukça karıştırılan kavramlardır. Dünya Sağlık Örgütü 1981 yılında bu kavramları şu şekilde tanımlamıştır; Özürlülük, *“psikolojik fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ya da fonksiyonlardaki eksikliği ve anormalliği”* , sakatlık; *“bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki kısıtlılık veya yetersizlik”* , engellilik ise; *“özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması ya da yerine getirilememesi”* olarak ifade edilmektedir (Timur vd., 2006: 51.)

Türk hukukuna bakıldığında engellilerle alakalı en temel düzenlemeler, 5378 Sayılı ve 1.7.2005 tarihli “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ve “Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” tir. 5378 Sayılı ve 1.7.2005 tarihli Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’da (Engelliler Hakkında Kanun)¹ özürlü (engelli) kavramı tanımlanmış ve kavram,

---

¹ Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’da yer alan bütün “özürlü” kavramları “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazın Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile değiştirilmiş olup, ilgili kanunda **“Engelliler Hakkında**

“Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”

olarak tanımlanmıştır (Çakmak N.M., 2006: 7.)

Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik’in 3. Maddesi’nde düzenlenmiştir. Buna göre, (ÇSGB, 2005 “Özürü (Engelli) : Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerindeki engelleri nedeniyle çalışma gücünün en az yüzde 40 in dan yoksun olduğu sağlık kurulu raporuyla belgelenenleri” belirtmektedir.

Başbakanlık Özürü İdaresi Başkanlığı tarafından Devlet İstatistik Enstitüsüne yaptırılan “Türkiye Özürü Araştırması 2002” ile ülkemizdeki engellilik durumu araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29’dur. Buna göre ülkemizde yaklaşık 8,5 milyondur. Bunlar arasında, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürü nüfus oranı %2,58 iken, süreğen hastalığa sahip olan nüfus da, %9,70’dir. (DİE, 20.05.2013.)

Tablo 2: Türkiye’de Engelli Nüfus Oranları (%)

Toplam özürü nüfus			Ortopedik, görme ,işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürü nüfus			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.50	11.33

Kaynak: DİE (Erişim:20.04.2013)

Kanun” olarak değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra, türk hukukunda “özürü” kavramı yerine “engelli” kavramını kullanılması ilgili kanunda belirtilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2002 yılında yapmış olduğu ve 2003 yılında açıkladığı Türkiye Özürlüler Araştırmasına baktığımız zaman, engellilerin toplam nüfus içindeki oranını şu rakamlarla açıklayabiliriz;

Tablo 3: Türkiye Özürlüler Araştırması 2003 Engelli Nüfus Oranları

GENEL	GENEL NÜFUS	ÖZÜRLÜ NÜFUS
TOPLAM	68 622 559	8 431 937
ERKEK	34 069 984	3 783 197
KADIN	34 552 575	4 648 740

Kaynak:<http://www.erisilebiliristanbul.org/BilgiBankasi/Sayfalar/Anasayfa.aspx>
(Erişim Tarihi: 07.06.2013.)

Araştırma sonuçlarına baktığımız zaman, kadın nüfus oranının erkek nüfusa göre 500 bin civarı fazla olduğunu, ancak kadın engelli nüfus oranının, erkek engelli nüfus oranına nispeten biraz daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun kadınların engellilik durumlarının erkeklerin engellilik durumlarından kurtulmalarına nispeten biraz daha güç olduğu (sosyo-ekonomik faktörlerden dolayı) söyleyebiliriz. Bu durumu kanıtlar nitelikte olan, örneğin engelli kadınların istihdam durumlarının engelli erkeklere oranla daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.2. Engelliğin Türleri

Engel türlerinin sınıflandırılmasına ilişkin T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında Türkiye Özürlüler Araştırması yapılmış ve engellilik altı başlık olarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma şu şekildedir;

- “1.Ortopedik Özürlü
- 2.Görme Özürlü
- 3.İşitme Özürlü
- 4.Dil ve Konuşma Özürlü
- 5.Zihinsel Özürlü
- 6.Süreğen Hastalık” (Atıcı, 2007: 11.)

1.4.2.1.Ortopedik Engelliler

Doğuştan veya herhangi bir sakatlık ya da kaza sonucu iskelet, kas ve sinir sisteminde meydana gelen arıza ve buna bağlı olarak normal yaşam ve aktivitelerini gerçekleştiremeyecek derecede fiziksel yetersizliğe sahip olan kişiler “ortopedik engelli” olarak tanımlanmaktadır. Ortopedik engelli kişilerde, eklem bozuklukları, kas bozukluklar ve yetersizlikler ve devimsel bozukluklar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ortopedik engelliler, başkaları tarafından sürekli veya kısmen ihtiyaç duyabilmekte, bazen de protez tekerlekli sandalye, ortopedik ayakkabı, koltuk değneği vb. araçlar yardımıyla hareket edebilir hale gelebilmektedir (Hasırcıoğlu; 2006: 11-12.)

1.4.2.2.Görme Engelliler

Duyusal engellilere ait grubun başında gelen görme engellileri “az görenler ve kör” diye iki grupta değerlendirmek mümkündür. Genel olarak görme engelli “tek veya iki gözünde tam veya kısmî görme kaybı veya bozukluğu olan kişi” olarak tanımlanmaktadır. AB ülkelerinin benimsemiş olduğu tanım şu şekildedir: “Yapılan tüm müdahale ve alınan önlemlere rağmen, en iyi gören gözünde görme gücünün en çok 1/20’si bulunan ve görüş açısı 20°’yi geçemeyenlere ‘kör’ denir” (Tezcan, 2006: 6).

Görme engelli birey toplumsal yaşamda birçok noktada ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Her şeyden önce görme yetisi olmayan kişi, toplumun eriştiği bütün fırsatlardan mahrum kalmaktadır.

1.4.2.3.İşitme Engelliler

Doğum öncesi, doğum anı ve doğumdan sonra, işitme duyusunu kaybeden kişilere işitme engelli denmektedir. Sağır; Bütün düzeltmelere rağmen işitme kaybı 70 desibel (dB) den fazla olan ve eğitim öğretim çalışmalarında işitme gücünden yararlanamayan, ağır işiten ise, bütün düzeltmelere rağmen işitme kaybı 25-75 desibel (dB) arasında olan ve yardımcı araçlarla eğitim, öğretim çalışmalarından yararlanabilen kimselere denmektedir (Bektaş, 2006: 15).

1.4.2.4.Dil ve Konuşma Engelliler

Konuşma, dildeki seslerin üretilmesi ve algılanmasına bağlı olan bir süreçtir. Dil ve konuşma engelli herhangi bir nedenle, konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayanlar, gırtlığı alınanlar, konuşmak için bir materyal kullananlar, kekemeler, afazi ve dil, dudak, damak ve çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girerler (Yerel Hizmet Rehberi : 505.)

1.4.2.5.Zihinsel Engelliler

Zihinsel engelliler engelli grupları içinde yer alan ve fırsat eşitsizliklerine en fazla mağdur olan gruplardan biridir. Zihinsel engelliliği olan bireyi birkaç grupta inceleyebiliriz; (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 173-174.)

- Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından normal kabul edilen insanların ortalamasının iki standart sapma altında farklılık gösteren ve buna bağlı olarak sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerinde eksiklikleri veyahut sınırlılıkları olan ve bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim dönemlerinde ortaya çıkan bireyi;
- Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler sosyal, pratik e kavramsal uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine az da olsa ihtiyaç duyan bireyi;
- Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük, yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun bir şekilde ihtiyaç duyan bireyi;
- Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerindeki eksiklikler nedeniyle, öz bakım becerileri de dahil olmak üzere yoğun bir şekilde özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi;

- Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: zihinsel yetersizliği nedeniyle başka yetersizlikleri de bulunması nedeniyle öz bakım becerileri, günlük yaşam becerileri ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle, yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi tanımlamaktadır.

Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 raporuna göre, zihinsel engellilerin Türkiye'deki nüfus içindeki oranı, %0,48'dir ve bu rakam 331.242 kişiyi kapsamaktadır. Zihinsel engelli vatandaşların sayısal değer olarak ifadesi söz konusu rakam iken, zihinsel engellilik halinin kişinin içinde bulunduğu ailesini ve yakın çevresini de ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkilediğini göz önüne aldığımızda, zihinsel engellilerin ve yakın çevresinin gereksinimlerinin karşılanması konusunun önemli olduğu anlaşılacaktır (Karabulut, 2007: 2).

1.4.2.6.Ruhsal ve Duygusal Engelliler

Bu kapsamda yer alan engelli grubu çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ruhsal-duygusal engelli, iletişim ve sosyal işlevleri sınırlılık gösteren, duygu, davranış veya dürtülerinde belirgin sapmalar olan, kaygı ve korku kontrolüne hakim olamayan, gerçeği anlama ve algılamada ve yargıda bulunma yetileri sınırlılık veya sapma gösteren ve bazı zihinsel yeteneklerde işlevsel kayıpları olan kişilerdir. Otizm, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, bazı madde bağımlılıkları, kaygı bozuklukları, depresyon, şizofreni ve demans rahatsızlıkları bu gruba girmektedir (Yerel Hizmet Rehberi ; 2011, S. 507.)

Toplumsal entegrasyona en fazla ihtiyaç duyan engelli grubu olan ruhsal ve duygusal engellilik halinin aşılması için özel programlar düzenlenmelidir.

1.4.2.7.Süreğen Hastalık Sahibi Olanlar

Doğuştan veya sonradan oluşan ve kişinin sürekli bakım ve tedavisini gerektiren ve hastalığı nedeniyle eğitiminin, mesleki ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilendiği durumlar olarak tanımlanabilir (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 506.)

1.4.3. Engelliliğin Nedenleri

Engelliliğin nedenleri dört ana grupta incelenebilir (Yerel Hizmet Rehberi : 500.);

-Doğum Öncesi

-Doğum Sırasında

-Doğum Sonrası

-Kazalar, mental geriliğini oluşumunda duygusal ve sosyal faktörler, savaşlar ve doğal afetler gibi diğer nedenler.

Doğum öncesi nedenlere baktığımızda, Annenin hamileliğinde yetersiz beslenme travmaları, çocuk düşürme çabaları, hormonal bozukluklar, kalp hastalıkları, kan uyuşmazlığı, riskli gebelik, radyoaktif ışınlar olarak sayılabilir. Doğum sırasındaki nedenlere baktığımızda, geliş pozisyonundaki anormallikler, forseps ve vakumla doğum, geç-erken doğum, bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması vb. Doğum sonrasındaki nedenlere baktığımızda, ilk üç yaşta geçirilen hastalıklar, bebeğin aşılmasının düzenli olarak yaptırılmaması, ağır doğum sancısı vb. nedenler sayılabilir. Diğer nedenlerse, kazalar, savaş ve doğal afetler olarak sayılabilir. Sonradan olan engelliliğin nedenlerine göre bakıldığında, kazalarda ortopedik ve görme hastalıklarında tüm engel grupları, ilaç kullanımında ortopedik, zehirlenmelerde zihinsel, beslenme bozukluklarında ortopedik ve zihinsel ve madde bağımlılığında da görme engelliliğe sık rastlanmaktadır.

1.4.4.Engellilerle İlgili Yasal Mevzuat

Birleşmiş Milletlerin engellilerle ilgili bilgileri incelendiğinde, engellilerin dünyadaki en önemli azınlık grubu olduğu ve bunun 650 milyon insanı kapsadığı belirtilmiştir. Ayrıca, buradaki diğer ilginç bir bilgi de, engellilerin %80'inin geri kalmış ülkelerde değil de, gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor olmasıdır. Aslında geri kalmış ülkelerde engelli sayılarının daha fazla olması düşünüldüğünde, bu istatistiki veri bir tezat oluşturmaktadır. Çünkü geri kalmış ülkelerde en büyük sıkıntı yoksulluk olgusu olduğu

ve engellilerin yaşadığı temel sıkıntılar da yoksulluk ve eğitim temelli olduğundan, bu ülkelerde engelli sayısının daha fazla olması beklenmektedir.

Engelliler ile ilgili yasal çalışma yapılması için, her şeyden önce engellilerin nüfus içindeki oranını bilmek ve ona göre gerekli düzenlemeleri yapmak gereklidir. Türkiye’deki engellilerin durumu incelendiğinde istatistiki verilerin araştırmasını yapan TÜİK verilerine göre engelliler gruplandırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır;

Ulusal Engelliler Veri Tabanına kayıtlı engellilerin % 29,2’si zihinsel engelliler, % 25,6’sı süregen hastalığı olan engelliler, % 8,8’i ortopedik engelliler, % 8,4’ü görme engelliler, % 5,9’u işitme engelliler, % 3,9’u ruhsal ve duygusal engelliler, % 0,2’si dil ve konuşma engelliler ve % 18’i birden fazla özüre sahip olan engellilerdir. Kayıtlı engellilerin, % 58,6’sı erkek, % 41,4’ü de kadındır. (DİE, 2010).

Sosyal politikanın ana uygulayıcısı olan devletin sosyal politika alanında dezavantajlı kesimlerin başında gelen engellilerin erişilebilirliği, ulaşılabilirliği, eğitim, sağlık, kültür-sanat, istihdam, ibadet etme, bilgi edinme, cinsellik, konut edinme vb. konularda kısacası engellilerin de diğer insanlar gibi normal bir yaşam tarzına sahip olması ve toplumun engellilere ve engellilerin de topluma entegrasyonunun sağlanması için mevzuat alanında da gerekli çalışmaları yapmaktadır

1 Temmuz 2005’te çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un geçici üçüncü maddesinde toplu taşıma araçlarının erişilebilirlik kriterlerini sağlamasını içermektedir. Bu kanun kapsamındaki söylenenlerin gerçekleştirilmesi için 7 Temmuz 2005 itibariyle 7 yıllık süre tanınmıştır (Kavak; 2010: 149.) Ayrıca;

“12 Temmuz 2006’da kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının özürlülerin kullanımına uygun hale getirilmesi ile ilgili Başbakanlık Genelgesi (2006/18), 12 Ağustos 2008 tarihli Başbakanlık Talimatı yayımlanarak 5378 sayılı Kanun’un gerekleri ve kurumlara düşen yükümlülükler hatırlatılmıştır.” (Kavak; 2010: 149.)

Türkiye’de engellilerin hayatını kolaylaştırmak için sosyal devlet olma gereği uygulanması gereken adımlardan biri olan mevzuatta engellilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerini gidermek için Özürlüler İdaresi tarafından hazırlanan çalışma da, **55** adet

kanun, 2 adet kanun hükmünde kararname, 69 adet yönetmelik, 12 adet genelge, 9 tane tebliğ, 1 tane bakanlar kurulu kararı, 16 adet de TSE Standardı bulunmakta olup, bu sayılan ilgili mevzuatın çoğu Özürlüler İdaresi tarafından hazırlanan ‘Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat’ isimli çalışmada ayrıntılarıyla anlatılmıştır.² Türkiye’de engellileri kapsayan söz konusu mevzuat, Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan çalışmada yer almaktadır. (Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2008.)

Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği Madde 1’de de şu ifade yer almaktadır.

“Büyükşehir Belediyesi ve mücavir alanları içerisinde yaşayan özürlülerin toplum hayatına katılımını kolaylaştıracak ve toplumsal fırsatlardan özürlü olmayan diğer bireyler gibi eşit faydalanmalarını sağlamak üzere Büyükşehir Belediyelerinde özürlülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir” (Resmi Gazete, 15.06.2013.)

Toplumsal ihtiyaçlarında değişmesiyle birlikte halka en yakın olan ve en kısa sürede çözüm sunabilecek bir yapıda olan yerel yönetimlerin dezavantajlı gruplarla alakalı görev ve sorumlulukları ilgili kanun maddelerinde de belirtilmiştir. Nitekim 5393 Sayılı Belediye Kanununun *Belediyenin Görev ve Sorumlulukları* kısmında (14. Madde b bendi) hizmet sunumunda özürlü ve diğer dezavantajlı grupların durumuna uygun yöntemler uygulanacağı, *Belediye Başkanı’nın Görev ve Yetkileri* kısmında (38. Madde’nin n bendi) özürlülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürlüler merkezi oluşturmak görevi, *Belediye Giderleri* kısmında (60.Madde’nin i bendi) özürlülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımların belediye giderlerinden olduğu vurgulanmış, *Diğer Kuruluşlarla İlişkiler* kısmında (75. Madde’nin c bendi) özürlü dernek ve vakıflarıyla ortak hizmet projeleri gerçekleştirilebileceği, *Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım* kısmında (77. Madde) özürlülere vb. diğer dezavantajlı gruplara yönelik yapılacak olan hizmetlerde beldede dayanışma ve katılımı sağlamak amacıyla

---

² Türkiye’de Engelliler ile ilgili olan mevzuat uzun olduğu için EK 1’de verilmiştir.

gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar düzenleyebileceği belirtilmektedir. (Resmi Gazete, 30.04.2013.)

1.5. Faaliyet Alanına Göre Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizlikleri

Sosyal hayatın tüm alanlarına katılım tüm insanlar açısından önem taşımakla beraber dezavantajlı kesimlerin de bu alanları kullanmaları, bu alanlardan faydalanmaları da en temel haklarıdır ve içinde bulunulan idari-yerel yönetim tarafından bu yaşanılması gereken en temel haklara erişilebilirlik sağlanmalıdır. Toplumda yaşayan engelli vatandaşlar, sosyal hayatın bir çok alanında bir engellilik durumuyla karşılaşmaktadırlar. Burada şu nokta önemlidir; toplumdaki engelli vatandaşların günlük hayattaki ulaşılabilirliği ve erişilebilirliği başta olmak üzere, sağlık, eğitim, barınma vb. sosyal hayatın neredeyse tüm alanlarında engel türlerine göre değişik engellerle karşılaşmaktadırlar ve karşılaşılan bu engellilik hali ortadan kaldırılmadığı veya önlenmeye çalışılmadığı nispette de, engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizlikleri artmakta ve ayrımcılık konusunda adeta bir cam tavan hissi yaşamaktadırlar.

Engellilerin yaşadığı sorunlar çok çeşitli olmakla birlikte en önemli sorunları arasında, istihdam sorunu ve ekonomik alanda yaşanan fırsat eşitsizliği, emeklerinin karşılığını alamama, eğitim kısıtlılığı, tıbbi bakım ve rehabilitasyona ilişkin mevzuat ve hizmet yetersizliği, özellikle istihdam konusunda ayrımcı tutum ve davranışlar, toplumsal hizmetlere erişilebilirliği sınırlayan mimari ve çevresel engeller yer almaktadır (Timur vd., 2006: 52).

Engelli kişilerin hareket etme biçimlerine bakıldığında %74'ünün tek başına, %23 aile ve arkadaş yardımı ile, %2'si de görevli yardımı ile hareket etmektedirler. Görme engelliler yaya geçitlerini, toplu ulaşım araçlarını kullanırlarken yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Engellilerin %84'lük oranı da kaldırım, yaya yolları, üst geçitleri rahatlıkla kullanamamakta, bazı yerlerde tekerlekli sandalye kullanan engellilerin karşıdan karşıya geçmesi imkansızlaşmaktadır.

1.5.1. Erişilebilirlik

Engelliler sosyal hayatta katılım sağlarken zorluklar yaşamaktadırlar. Yaşanan bu zorlukların başında erişilebilirlik konusu önemli bir yer tutmaktadır. Erişilebilirlik, engellilerin yaşamış olduğu istihdam, sağlık, ulaşım, eğitim, konut edinme, dinlenme, eğlenme, ibadet etme vb. konulardaki fırsat eşitsizliklerini oluşturan veyahut var olan eşitsizliği daha da derinleştiren bir meseledir. Engellilerin sosyal hayata adaptasyonunu sağlamak için üzerinde durulması gereken en önemli konu da erişilebilirliktir.

Erişilebilirlik kavramına bakıldığında görülecektir ki; (Kavak; 2010, S. 148.) “Erişilebilirlik/ulaşılabilirlik, şehirde yaşayan bütün bireylerin şehrin sunduğu kamusal hizmetlerin tümüne ulaşabilmesi ve kamusal yaşama katılabilmesi demektir.” Dolayısıyla kamusal hizmetlere katılabilenler için engellilik durumunun fiziki boyutlarında azalma olacağı öngörülmelidir.

Erişilebilirlik hadisesinin önemini anlamak için engelliler ile ilgili yapılan çalışmalara bakmakta yarar vardır. Örneğin ulaşılabilirlik bahsi çerçevesinde engellilerin düşünüldüğü bir modele bakıldığında kent içi toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanılabilirliğine göre tasarlanmış olması, engellilerin o toplu taşıma araçlarını kullanabileceği manasına gelmemektedir. Kent içi toplu taşıma araçlarının kullanılabilir olmasının yanında o toplu taşıma araçlarına erişilebilirliğin de sağlanması gerekir. Bu sadece ulaşım bahsi için değil, diğer bahisler için de geçerli bir tespittir. Engellilerin de yararlanabileceği bir şekilde tasarlanan bir tiyatro oyununa, tekerlekli sandalyeli engelli bir vatandaş erişim sağlayamadıktan sonra, o tekerlekli sandalyeli engelli vatandaş için tasarlanan mekânsal düzenlemenin çok bir önemi kalmayacaktır. Dolayısıyla burada söylenebilecek olan en önemli şey, erişilebilirlik bahsinin, engellilerin yaşadığı en önemli konulardan biri olduğu ve de erişilebilirlik olmadan ulaşılabilirliğin güç gerçekleşeceği gerçeğinin hatırlatılmasıdır.

Erişilebilirlik bahsi içinde de yine en önemli konu engellilerin ulaşılabilirliğinin sağlanmasıdır. Engelli vatandaşlar, kent içi ulaşımında engel türüne göre farklı sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların aşılması için de kent içi toplu taşıma araçlarının ve toplu taşıma araçlarına erişilebilirliğin sağlanması da önemli bir konudur. Her şeyden önce

otobüs duraklarının erişilebilir olarak yerleştirilmesi ve düzenlenmesi otobüs güzergahlarının ve dolayısıyla hatların kullanılabilirliği açısından önemli bir bileşendir. Kent içi otobüs duraklarının erişilebilirliği durağa erişmenin, durakta geçen zaman içinde yer alan aktivitelerin ve durak-otobüs arasındaki yolculuğu tamamlar nitelikte olan bir indi-bindi fonksiyonu olarak açıklanabilir. Evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde oluşturulan engelsiz kent mekan tasarımında bu bahis önemli bir nitelik taşır (Kaplan; 2010, S. 132.)

Otobüs sürücülerinin durak alanına giriş, yanaşma, tekerlekli sandalye kullanan engellilerin iniş-binişlerinde rampa kullanımı, yanaşma manevrası vb. konularda da eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir (Kaplan; 2010, S. 134.)

Erişilebilirlik, Avrupa komisyonundan uzman bir grubun hazırladığı rapora göre; yalnız fiziksel engelli bir grubu değil, herkesi ilgilendirmektedir. Yaşlanmakta olan bir nüfusun gereksinimleri olan bireylerin oluşturduğu bir toplumda, erişilebilirlik, geçmişte olduğundan daha geniş bir şekilde, haklar ve gereksinimler temelinde ele alınmalıdır ve sürdürülebilir kalkınma odaklıdır çünkü yaşam kalitesini artırır ve kentsel çevreyi daha yaşanabilir duruma getirir.

Görme engelliler kentsel tasarım sistemi içerisinde hareket ederken ya da bina içlerine girdiklerinde de sorunlarla karşılaşır. Bu sorunların çözümü için kabartma doku unsurları, sesli uyarı sistemleri ve Braille alfabesiyle yazılmış bilgilendirici metinler sayesinde yaşadıkları eşitsizlikler giderilmeye çalışılmaktadır.

Aslında erişilebilirlik sorununu tanımlarken ve bu kapsamda çalışmalar yaparken engelliler başta olmak üzere “herkes için erişilebilirlik” sağlanması amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Zira yapılan bu çalışmalar engelliler kullanılabilir hale geldikten sonra, herkesin kullanabilir olacağını da göstermektedir. Hareket kısıtlılığı olan engellilerin yanı sıra, dezavantajlı kesimler, yaşlılar, çocuklar, kronik bir hastalığın fiziksel izlerini taşıyanlar, çocuk arabası kullanan ebeveynler, hamileler, kilo sorunu olanlar da fiziksel çevre ve ulaşım araçlarını kullanmaktadırlar. Bu kapsamda hedef kitle olarak “herkes” kavramı temel alınmalıdır (Kavak, 2010, S. 149.)

5378 Sayılı Engelliler Kanunundaki iki geçici madde, mevcut yapılı çevrenin erişilebilir bir hale getirilmesiyle ilgilidir. 2005 yılından itibaren 7 yıl içinde kamuya açık tüm alan ve binaların standartlara uygun hale getirilmesi ve yeniden düzenlenmesi ve toplu taşıma araçlarının yine aynı sürede erişilebilir hale getirilmesi hüküm altına alınmıştır (Resmi Gazete, 15.06.2013.)

1.5.2. Sağlık

Sağlık konusu tüm insanların eşit şartlarda faydalanması gereken ve insan oluşla iç içe bir değer olarak kabul edilen ve tüm dünya üzerinde dil, din, ırk, etnik yapı, dünya görüşü vb. hiçbir faktör tarafından ayırtedilemeyecek bir şekilde herkesin en uygun imkan ve koşullarla faydalanması gereken bir alandır. Bu alan aynı zamanda, engelli vatandaşların, engelli olmayan vatandaşlara nispetle eşit fırsatlara sahip olamadığı bir alan ihtiva etmektedir. En basitinden tekerlekli sandalye kullanıcısı fiziksel engelli bir vatandaşın gitmek istediği doktora ulaşması için durakların, bina girişlerinin, kaldırımların, yaya geçitlerinin, üst ve alt geçitlerin, otobüs ve toplu taşıma araçlarının vb. bu vatandaşın kullanımına uygun olması gerekmektedir. Bu fırsat eşitsizliğinin giderilmesi için engelli vatandaşlar için farklı uygulamalar getirilebilir.

1.5.3. Eğitim

Engellilerin yaşamış olduğu en önemli fırsat eşitsizliklerinden biri de, engellilerin eğitimde yaşadığı fırsat eşitsizlikleridir. Eğitim, en temel insan haklarından biridir. Hiç kimsenin eğitim hakkının engellenemeyeceği fikri, tüm dünya tarafından kabul görmektedir. Engelliler de kimi zaman maddi imkansızlıklardan, kimi zaman da bedensel veya zihinsel engellerinden dolayı diğer insanlara sunulan eğitim imkanlarından mahrum kalabilmektedirler.

Eğitim konusu da, sağlık ve erişilebilirlik konusunda olduğu gibi en temel haklardan biri olup, eğitim hakkının engellenemeyeceği de, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 42. Madde’de (Resmi Gazete, 05.06.2013); “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” şeklinde açıkça belirtilmiştir. Toplumda yaşayan dezavantajlı kesimlerin eğitim hakkına kavuşabilmesi ve eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak diğer alanlarda da,

diğer insanlarla eşit fırsatlara kavuşabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının merkezi ve yerel idareleri bu alanda çalışmalar ortaya koymak mükellefiyetindedirler.

Eğitim ile ilgili yapılan planlamalar da genellikle dünya ülkelerinde engelliler hesaba katılmadan yapılan bir planlamanın varlığından söz edebiliriz. Dolayısıyla daha en başından eğitimde yaşanan sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sorunlar ortaya çıktıkça da, çeşitli programlarla engellilerin diğer insanlar gibi eşit fırsatlara kavuşması için düzenlemeler yapılmaktadır. Aslında, eğitim sistemi, en başından her türlü engel türüne göre eğitimde eşit fırsatlar sunmaya odaklı bir şekilde planlanmalıdır. Aslında bilinçli veyahut bilinçsiz olarak gelişen bu sosyal dışlanma içerikli tavır sosyal hayatın diğer konularında da ortaya çıkmaktadır (Koç, 2010 : 20.)

1.5.4. İstihdam

Engelli vatandaşların istihdam edilmesi için sosyal politikanın yürütücülerinden olan devlet, hukuki korumalar koymuştur. Engellilerin istihdamı ile ilgili en temel dayanak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda engelli istihdamını düzenleyen 53. Maddedir. Türkiye’de yer alan tüm kamu kurum e kuruluşları bu maddeye dayanarak (taşra dahil olmak üzere) toplam personel sayısının %3’ünü engelli memur personel çalıştırmak zorundadır. Bu zorunluluğun takibini de Devlet Personel Başkanlığı (DPB) yapmaktadır. DPB, söz konusu engelli personel çalıştırılması işinin koordinasyonunu yapar, sınav takvimini hazırlar e başvuru şartlarını açıkça belirtir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 69).

Türkiye’de işverenler e iş akdine bağlı olarak çalışanların çalışma düzeni de 4857 sayılı İş Kanununda belirtilir. 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesine göre, 50 e üzeri işçi çalıştıran gerçek e tüzel kişi ya da tüzel kişiliği bulunmayan kurum e kuruluşlar, toplam işçi sayısının %3’ü kadar engelli çalıştırmak zorundadırlar. Yine aynı maddeye göre kamu işyerlerinde ise, çalıştırılmak zorunda olunan engelli işçi oranı da %4’tür. Dünyada bir çok ülkede de var olan ve “kota yöntemi” olarak adlandırılan bu yöntem, ayrımcılık veya verimlilik beklentileri nedeniyle iş hayatının dışında bırakılan engelliler için yapılan ve onların lehine olan bir pozitif ayrımcılık uygulamasıdır. Bununla beraber yine ilgili kanunun ilgili maddesinde korumalı işyerlerinde çalışan engelli sigortalıların,

prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı hazine tarafından karşılanırken, kontenjan fazlası ya da yükümlü değilken engelli istihdam edenlerin de ödemesi gereken primi %50'sini hazine ödemektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 70.)

Korumalı işyeri, normal işgücü piyasasına kazandırılması güç olan engelliler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, devletin ilgili mevzuatta teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiği, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyeridir (Yerel Hizmet Rehberi : 102.)

Engellilerin istihdamı ile ilgili bir diğer hukuki dayanak da, Başbakanlık tarafından çıkarılan “2005-2010 Özürlü İstihdamı Eylem Planı”dır. Buna göre, bu eylem planında kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmiş ve kurumlar arası koordinasyonun önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, 2009’da düzenlenen Özürlüler Şurası da “İstihdam” meselesini tartışmak üzere toplanmış ve bu alandaki sorunların tespiti yapılmıştır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 71.)

Ayrıca Büyükşehir Belediyeleri de yasa yolu ile Özürlü Hizmet Birimleri kurmak zorundadır. Büyükşehir Belediyesi Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği 26261 sayılı resmi gazetede yayımlanmış ve “rehabilitasyon hizmetleri” ve “özürlüleri nitelikli işgücü haline getirerek çalışma yaşamına katılımlarını sağlamak” bir görev olarak belirtilmiştir. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 76.)

1.5.5. Konut Edinme

Konut edinme, her hangi bir engeli olmayan insanlar da sadece ekonomik etkenlere bağlı olarak bir sorun şeklinde algılanabilir. Ancak engelli vatandaşlar, konut edinme konusunda, hem ekonomik yetersizlikler (istihdamda yaşanan sorunlarla da doğrudan ilintili) hem de bedensel vb. engellerden dolayı sorunlar yaşamaktadırlar. Özellikle de imar mevzuatına uygun olarak yapılmayan konutlarda engelliler önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun dışında, engelliler ekonomik olarak bir yeterlilik durumuna sahip olsalar dahi, kendilerine uygun olmayan bina içi düzenlemeler ve binaya ulaşım noktasında rampaların olmaması, olsa da istenilen düzeyde olmaması önemli bir sorundur.

Binalar yapılırken engellilerin de orada oturabileceği hesaplamalarının yapılmamakta olduğunu, söz konusu engellilerin konut edinme konusunda yaşadığı sorunlardan anlayabiliriz. Barınma ve konut edinme ihtiyacının her insanda olduğu gibi engelli insanlarda da karşılanması gerektiği aşikardır. Yerel yönetimler, engellilerin barınma konut edinme sorunuyla ilgili yaşadıkları fırsat eşitsizliklerini önlemeye yönelik tedbirler almalıdır.

1.5.6. Kültürel ve Sanatsal Faaliyetler

Engellilerle ilgili toplumsal meseleler konuşulduğunda genel olarak onların en temel haklardan yararlandırılması için çaba gösterilmektedir. Herhangi bir toplum dinamiğinde en temel hak ölçütü denildiğinde akla gelebilecek olan genel konular, sağlık, eğitim, istihdam ve konut edinme/barınma ekseninde tartışılmıştır. Oysa ki, herhangi bir engelle karşılaşmayan bir insan nasıl ki kültür sanat faaliyetlerine katılım gösteriyorsa, bu faaliyetlere katılmak, buralarda rol almak ve sosyal yaşamın tüm perdelerinde kendilerine bir rol biçebilmek herkes gibi engelli vatandaşların da en temel hakkıdır. Atık, engellilerin de sosyal yaşamın tüm alanlarında, yüksek bir yaşam kalitesi ile yaşamaları gerektiği herkes tarafından anlaşılmış ve toplumsal adaptasyonun önünü açan faaliyetlere ve engellilerin sosyal hayata katılımına olanak sağlamaya yönelik faaliyetlere başlanmıştır.

Engelliler, sağlık, eğitim, istihdam, konut edinme/barınma vb. diğer tüm sorunlar gibi, kültür-sanat faaliyetlerine de katılım gösterme de, veyahut kültür-sanat faaliyetlerinde de hatırlanmaya uzak konumda tutulmuşlardır. Kültür-sanat faaliyetlerinin engelli temalı aktivitelere de yer vermesi ve bunun yanı sıra, kültür-sanat faaliyetlerine katılımı sağlayıcı ve böylelikle sosyal dışlanmanın da önlenebileceği bir öngörüdür.

Engellilere sanat eğitimi verilmesi de önemlidir. Sanat eğitimiyle birlikte, topluma entegrasyon daha kolay olacaktır. Sanat alanında da engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizlikleri ortadan kaldırılmalıdır.

Engellilere sanat eğitiminin amacı, algılanılagelen sanatın amacı olan sanatsal olana ulaşmak değildir. Sanatsal olana ulaşmak sanatın amacıdır. Sanat eğitiminin amacı ise,

bireye ulaşmaktır. Bu nedenler, sanat eğitimi kişilerin ihtiyacına cevap verecek bir şekilde oluşturulmalı ve uygulanmalıdır (Yerel Hizmet Rehberi , 149, 16.5.2013.)

Engelli vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde oluşturulacak bir sanat eğitimi programıyla birlikte, engelli bireyin daha yakından tanınma fırsatı olacaktır. Engelli bireylerin daha yakından tanınması için bireyin istek ve ihtiyaçlarını bilmek gereklidir. Bunun için de bireyin çevresinin tanınması gereklidir. Bireyin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanabileceği bir sanat programı ile birlikte, bireyin toplumla kaynaştırılması da bireyin mutluluğunu sağlayabilecektir. Mutluluğu sağlanan bireyin topluma entegrasyonu daha kolay olacaktır. Üstelik bu şekilde toplumda engelli bireylere entegrasyon sağlayacaktır (Yerel Hizmet Rehberi , 149-150, 16.5.2013.)

Kültür-sanat etkinlikleri kapsamında engelliler için sanat eğitimleri önemli olup, engelliler için sanat eğitimi, engelli olan veya engelli olmayan tüm vatandaşlar için başlı başına bir terapi demektir. Çünkü sanat, zihinsel, fiziksel ve psikolojik bir aktivitedir. Duygu ve düşüncelerin görsel şekilde ifade edilmesi olan sanat eğitimi, boyamadan, resim yapmaya, ebru ve batikten çömlekçiliğe, cam işlerine kadar geniş bir yelpazede uygulanır. Eğitim psikologları, güzel sanatların engelli veyahut engelli olmayan vatandaşların kendilerini ifade etmede oynadığı rolü belirtirken, sosyologlar da cemiyetin yoğunlaşmasında oynadığı önemin üzerinde durmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi , 16.5.2013.)

1.5.7. İbadet Etme

İbadet etme hakkı, her insanın kullanmakta özgür olduğu kabul edilen ve de hiç kimse ya da kurum tarafından engellenemeyecek olan bir hak olarak anlaşılmakta ve engelsiz insanlar dilediği gibi ibadet etmek hakkına sahip bulunmaktadır. Ancak engelli bireyler açısından meseleye bakıldığında, engelli bireyler ibadet etmeye giderken ve de ibadet ederken sorunlar yaşamakta, hatta çoğu zaman bu haklarından yararlanamamaktadırlar. Günümüze kadar engellilerin yaşadığı sorunlar arasında bile anılmayan bir konu olan engellilerin ibadet hürriyeti hakkı, günümüzde ibadet konusundaki görevlilerin muhatap kaldığı ve çözülmesi gereken bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de de engellilerin ibadet etme özgürlüğü konusu son dönemde gündeme gelen bir konu olmakla birlikte, artık eskisi gibi engelliler sadece sosyal yardım bekleyen yardıma muhtaç insanlar olarak görülmemekte, onlar sosyal yaşamın birer parçası olarak fark edilmek durumundadır. Engellilerin ibadet özgürlüğü konusunda son dönemde Türkiye’de diyanet işleri başkanlığı tarafından “engelsiz ibadet” konusu gündeme gelmiş ve bu konuda bir proje başlatmışlardır. Başakşehir Müftülüğü de, cemaat yoğunluğuna göre merkezi yerlerde bulunan müftülüğe bağlı 27 cami engelliler için düzenlenerek engelsiz hale getirilmiş, diğer camilerde de çalışmalar devam etmektedir (Başakşehir Müftülüğü, 11.06.2013.)

1.5.8. Cinsellik

Sosyal yaşamın bir parçası olan cinsellik konusu da, insanların temel hak ve özgürlüğünü kapsayan bir meseledir. Burada söz konusu olan husus, engellilere sosyal hayatın diğer tüm alanlarında da eğitim verilmesi ve bu konu için de cinsellik eğitimi verilmesi önemli bir husustur.

Engellilere verilecek olan cinsellik eğitiminde önemli olan bir husus da, vücudunda fonksiyon bozukluğu olmayan kişilere verilmesi gerekir ve aynı zamanda, engel türüne ve oranına göre de eğitim verilmesi veyahut verilmemesi ya da eğitim verilecekse eğitim vericilerin belirlenmesi gerekmektedir. Fiziksel ve insani bir ihtiyaç olan cinsellik olgusuna sosyal hayatın bir parçası olarak bakmak ve bu konuda fırsat eşitsizliği yaşayan yani ihtiyaçların karşılanamaması dolayısıyla normal insanlar gibi hareket edemeyen engellilerin sorunlarının incelenmesi ve bu konuda detaylı bir eğitim verilmesi gerekmektedir.

Cinsel eğitim denildiğinde, engellilerin cinsel eğitimleri konusunda özellikle zihinsel engellilerin cinsel eğitimi önemli bir yer tutar. Cinsel eğitim konusunda algılamalarda bir farklılık olduğundan dolayı konunun yanlış anlaşılacağı söylenebilir. Cinsel eğitim vücutsal fonksiyonlarla ve üreme ile ilgili bir konu olmayıp, gerçekte, bireyin fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini anlaması, olumlu bir kişilik kavramı geliştirerek, insan cinselliğine, başkalarının haklarına saygılı bir bakış açısı geliştirmesinin eğitimidir. (Ziçev, 17.5.2013.)

Engellilerin cinsel eğitim konusunda eğitim almaları veyahut bu konuda sorun yaşadıkları görüşüne ilişkin bir değerlendirme yapan Valerie Sinason şöyle demektedir;

“Çeşitli engellere sahip çocuklara ve gençlere cinsellik konusunda olağan eğitim verilmiyor. Bu kişilerin duymadıkları, görmedikleri, konuşmadıkları ya da yürüyemedikleri için, cinsellikle ilgisi olmayan varlıklar olmaları gerektiği konusunda garip bir inanış var.” (http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluler_cinsellik.htm Erişim Tarihi: 17.5.2013.)

1.5.9. Bilgiye Erişim ve Bilişim Teknolojileri

Engellilerin yaşamış oldukları bir başka konuda, bilgiye ve bilgi teknolojilerine erişim konusunda diğer insanlarla aynı imkanlara sahip olmamalarından kaynaklanan ve kişisel gelişim ve eğitim konusunda da, haber alma konusunda da bilgi yoksunluğundan kaynaklanan bir fırsat eşitsizliği yaşamaktadırlar. Engellilerin normal insanlar gibi bilgiye erişilebilirliğini sağlayan sistem tasarımında ve bilişim teknolojilerine erişim ve yararlanma konusunda diğer insanlar gibi temel haklara sahip olmaları gerekmektedir.

Bilgi, günümüz toplumunun en temel gücü konumundadır. Eğer yapılan bir faaliyetten engelli vatandaşlar haberdar olamıyorsa, bu güçsüzlüğü temsil etmekte ve yaşamış oldukları fırsat eşitsizliklerinin çözümü için yapılan faaliyetlerden haberdar olunamıyorsa, bu büyük bir eksiklik olacaktır.

Aslında İ.B.B. bu alanda bir kolaylık sağlamaktadır. BELNET internet evleri ile ücretsiz internet hizmeti sunmaktadır. Yapılan bu çalışma tüm insanlar içindir. Ancak, engelli vatandaşlar da buradan yararlanabilmekte ve bilgi ve bilişim teknolojileri başta olmak üzere eğitim ve diğer bir çok konu hakkında hem bilgi sahibi olabilme hem de öğrenme imkanına kavuşabilmektedir (Belnet, 11.06.2013.)

Engellilerin kamu kurum ve kuruluşlarından yararlanabilmeleri önemli bir husustur. 3 Aralık 2008’de Resmi Gazete’de yayınlanan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin 9. Maddesinde engellilerin bilgi ve iletişim teknolojileri sistemlerine erişilebilirliğinin sağlanması hususu şöyle belirtilmiştir;

“Tarağ devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşına, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında;

b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

f) Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi.

g) Engellilerin internet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi.

h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.”

(Resmi Gazete, 14.06.2013.)

Engelli vatandaşların bilgi ve bilişim teknolojilerine erişilebilirlik sağlayabilmeleri için yapılması gereken çalışmalar arasında, onların ulaşabileceği mekanlar hazırladıktan sonra, her yer ve her şekilde onların bilgi edinme hakkını sağlamak gerekmektedir.

BÖLÜM 2: AVRUPA'DA ENGELLİLERE YÖNELİK HİZMETLER

2.1. AB'de Yerel Yönetimlerin Yapısı ve Özellikleri

Avrupa Birliği ülkelerinde köklü bir geçmişe sahip bulunan ve yerel yönetim geleneği güçlü olan bir yapı vardır ve yerel özerklik kabul görmektedir. Ancak, kamu yönetiminin etkinliği ve yönetime katılma olgusunun önem kazandığı günümüzde, yönetimler arası ilişkilerin yeniden ele alındığına ve bu perspektiften merkezi yönetim – yerel yönetim ilişkilerinin rasyonel bir zemine bağlanılarak, her iki yönetim düzeyinin etkin kılınmaya çalışıldığı görülmektedir (Demir, 2006 : 35).

AB'de yerel yönetimlerin tarihsel gelişim sürecine baktığımızda, yerel yönetimlerin merkezi hükümet karşısında idari ve mali alanda özerklik elde edip güçlenmesiyle yerel yönetim birimlerinin gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz (Bulgan, 2008).

AB'de tek bir yerel yönetim sisteminin varlığından bahsetmek mümkün değildir. AB, yerel yönetimlerin örgütlenme biçimi ve görev ayrımı gibi yerel yönetim sistemine ilişkin konularda üye ülkelere herhangi bir yaptırımda bulunmaz.

Almanya'da kamu hizmetlerinin halka götürülmesi konusundaki görev, federal devlet, eyaletler ve yerel yönetimler arasında paylaştırılmıştır. Almanya'nın yerel yönetim yapısı Türkiye'deki yerel yönetim yapılarından bir hayli farklıdır. Her şeyden önce Almanya'da yerel yönetimlere ilişkin düzenlemeler bağlı oldukları ve anayasaya da bağlı bulunan eyaletler tarafından yapılmaktadır ve Almanya'da yerel yönetimler, kırsal ve kentsel yerel yönetimler olarak iki başlıkta gruplandırılabilir (Öztürk A., 1997 : 90-91).

Yerel yönetimlerin çok güçlü bir yapıda olduğu ülkelerden birisi olan İngiltere, üniter devlet yapısına sahip olmasına rağmen güçlü bir yerel yönetim geleneğine sahip bir ülkedir. İngiltere yazılı bir anayasaya sahip olmamasına rağmen, güçlü bir yerel yönetim geleneği ile önemli ülkelerden birisidir. İngiltere'de yerel yönetimler, yerel

halkı ilgilendiren yerel nitelikteki kamusal ve yarı kamusal hizmet sunumunun hemen tümü yerel otoriteler tarafından karşılanmakta ve yerel yönetimler, kararların alınması ve uygulanması, personelin istihdamı ve çalışma koşulları açısından kendi başına karar almada önemli yetkilere sahip bulunmakta ve performanslarını sürekli olarak ölçerek geribildirim almaktadırlar (İnaç ve Ünal, 2006 : 25, 137).

Günümüz AB'sinde kentleşmenin ve yerelleşmenin ilke ve esaslarını belirleyen temel belge Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'dır. Avrupa Konseyi, 1981-1984 yılları arasında yerel yönetimlerin özerkliği ile ilgili bazı konuları tartışmış ve bir karar tasarısı hazırlamıştır. Buna göre, "yerel idarelerin güçlendirilmesi, özerkliklerin savunulması, yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulmasının temel koşuludur." görüşünden hareketle hazırlanan tasarı daha sonra "Özerklik Şartı" olarak Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir (Kentleşme Şurası; 2009).

Avrupa'da yerel yönetimlerle ilgili en önemli uluslararası belgenin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı olduğunu söylenebilir. Şartın hazırlanması yönündeki ilk çalışmalar, 1980'li yıllarda Avrupa Konseyi bünyesinde başlamıştır. Gerek Avrupa Yerel Yönetimlerden Sorunlu Bakanlar Konferansı'nda, gerekse 1988 yılından itibaren Bölge ve Yerel Uzmanlar Komitesi (CDRL) adını Bölge ve Yerel Sorunlar Yönetim Komitesi (CDRM) ile yerel bölgesel yönetimler sürekli konferansı'nda (CPLRE), şartın hazırlanması ve nasıl olacağı konusu birçok kez görüşülmüş, Avrupa konseyi 1985 yılında 18 maddeden oluşan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı kabul etmiştir. Türkiye de, şartı 1991 yılında onaylamıştır. Şart iç hukuk açısından da bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır (Fidan, 2006 : 17-18).

2.2. AB'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı ve Engelli Politikaları

Sosyal belediyecilik anlayışının gelişmesinde Avrupa Sosyal Politikasının etkinli bir şekilde gelişmiş olması önemlidir ve buna bakmak lazımdır. AB Sosyal Politikası ile ilgili ilk adımlar Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) bünyesinde gelişen tartışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Esasında, AKÇT, demir ve çelik piyasalarını düzenlemek ve Avrupa'da ücret düzeylerini korumak amacına yönelmiştir (Parlak ve Aykaç, ? : 2).

Kamu yönetimi sisteminin yerel ayağını oluşturan ve yerel yönetim denildiğinde ilk akla gelen kamu tüzel kişiliği olan belediyeler, günümüzde değişim ve yenilenme anlayışı gereği, sosyal uygulamalara ağırlık vermekte ve belediyeçilikte sosyal anlayışın gereği olarak, dezavantajlı olarak tanımlanan gruplara yönelik hizmet sunum faaliyetlerini geliştirmektedirler. Yasalar, kentleşmenin hızlanması, küreselleşme ve göç olgusu, Avrupa birliği'ndeki anlaşmalar, yerel yönetimlerin sosyal boyutta gelişmesini ve sosyal belediyeçilik rolünü kazanmasını zorunlu kılmıştır. Sosyal belediyeçilik, tanımına baktığımız zaman, Akdoğan şu tanımlamayı yapmaktadır;

“Mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; muhtaçlara yardım yapılması ve sosyal dayanışmanın tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarını üstlenen; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mefhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir.” (Aysan, 2007 : 26).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, sosyal belediyeçiliğin kapsamına giren çalışmalara bakıldığında sosyal içerikli konular bu alanda dikkat çekici özellik taşımaktadırlar. Sosyal belediyeçiliği kendine bir şiar edinmiş yerel yönetimlerin bu konuda yapması gereken işlerin başında kentin sosyal doku haritasını çıkarmak olmalıdır.

Sosyal belediyeçilik denilince kastedilen şey, daha çok belediye hizmet alanı içerisinde kalan yerel halkın düşkün, yoksul vb. kişilerine aynı ve nakdi yardım etmek olmaktadır. Sosyal belediyeçilik hizmetlerinin temel fonksiyonlarına baktığımız zaman (Sönmez, 2009 : 65). sunduğu özelliklerden birkaç tanesi şunlardır; Sosyalleştirme, Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon, Mobilize Etme, Yardım Etme, Yatırım, Sosyal Riskleri Önleme.

Sosyal belediyeçiliği destekleyen uluslararası belgelere bakıldığında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Avrupa Sosyal Şartı ön plana çıkmaktadır. Avrupa Sosyal Şart'ının 1. Bölüm 15.bendinde; (TBMM,

15.06.2013). “Özürölüler toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama katılma hakkına sahiptir.” İfadesi yer almaktadır. Yine ikinci bölüm 10. Maddede de, engellilerin mesleki eğitim hakkı ile ilgili gerektiğinde üye devletlerin kolaylıklar sağlayacağı belirtilmiştir.

AB’de engelli ve engelli haklarına ilişkin mevzuata bakıldığında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi, Zihinsel Özürölü Kişilerin Hakları Bildirgesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar ve Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi, Özürölü Kişilerin Hakları Bildirgesi, Zihinsel Hastalığı Olan Kişilerin Korunması ve Ruh Sağlığı Koruma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Bildirgesi ve Engelli Kişilere Fırsat Eşitliği Sağlanması ile İlgili Standart Kurallar” olarak sayılabilir. (Oğuşgil, ?; 13).

Bu belgelerin en önemlisi Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi’dir.

- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi;

Birleşmiş Milletler Genel konseyi tarafından 9 Aralık 1975 tarihindeki toplantıda Engelli Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu bilgilerin engelli kişilere sağlanması ile ilgili gerekli uluslararası ve ulusal düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemeler şunlardır;

“1. Engelli kişi, normal bir bireyin, kişisel veya sosyal yaşamında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel veya zihinsel kabiliyetlerinde, kalıtsal veya sonradan meydana gelen herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir.

2. Engelli kişiler bu beyannamede belirtilen haklardan tam olarak yararlanmalıdırlar. Bu haklar, özürölü kişinin veya ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, lisan, din, siyasal ve diğer fikirler, milliyet veya sosyal yapı, mali ve doğum gibi konularda hiçbir ayrıcalık gözetilmeden dünyadaki bütün özürölü kişilere tanınmıştır.

3. Engelli kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi onun en doğal hakkıdır. Ayrıca kişilerin, özürölülük veya noksanlıklarının sebebi ne olursa olsun düzgün yaşama şartlarına mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve tam sahip olmak haklarıdır.

4. Engelli kişiler de, diğer insanların sahip oldukları medeni ve siyasal haklara sahiptirler. Zihinsel Engelli Hakları Beyannamesinin 7. maddesinde

bu hakların sınırlandırılması ya da kaldırılması ile ilgili hükümler belirtilmiştir.

5. Engelli kişilerin mümkün olduğu kadar başkalarına bağımlı olmadan yaşamalarını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

6. Engelli kişiler; tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavi haklarına sahiptirler. Protez ve ortopedik uygulamalar, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları, eğitim, mesleki eğitim, staj ve rehabilitasyon, yardım, danışmanlık, iş bulma hizmetleri, engelli kişinin beceri ve yeteneklerini en yüksek düzeye çıkaracak ve onların sosyal beraberliğini hızlandıracak diğer bütün faaliyetler bu maddenin kapsamına girmektedir.

7. Engelli kişiler, ekonomik ve sosyal güvenlik haklarına, düzgün yaşam koşullarına sahip olmalıdırlar.

8. Engelli kişilerin özel gereksinimleri, ekonomik ve sosyal planlamanın her safhasında dikkate alınmalıdır.

9. Engelli kişiler, aileleriyle veya yakınlarıyla birlikte yaşama ve her türlü sosyal, yaratıcı ve eğlendirici faaliyete katılma haklarına sahiptirler. Hiçbir engelli kişi bulunduğu koşullar nedeni ile farklı uygulamalara maruz bırakılamaz. Eğer bir engellinin mutlaka özel bir kurumda ya da çevrede kalması gerekiyorsa o zaman bu çevrenin, kendi normal yaşatlarının kaldığı ve yaşadığı çevreye mümkün olduğu kadar yakın olması gereklidir.

10. Engelli kişiler her türlü istismara, ayrımcılığa, kötüye kullanılma ve onur kırıcı uygulamalara karşı korunmalıdırlar.

11. Engelli kişiler, kendilerinin ve mallarının korunması gerektiği durumlarda yeterli yasal yardımı sağlamaya muktedir olabilmelidirler. Eğer adli durum gelişirse o zaman bu kişinin beden veya zeka durumu tümüyle dikkate alınmalıdır.

12. Engelli kişiler, haklarıyla ilgili her hususta kendilerine ait kuruluşlarla her zaman istişarede bulunabilmelidirler.

13. Bu beyannamede yazılı olan haklar, mümkün olan her türlü uygun vasıtayla engelli kişilere ve ailelerine tam olarak duyurulmalıdır.” (Gökçay vd.,2011: 7-8).

AB’de üye ülkelerin sosyal politikası, birbirinden farklı sosyal politikalar arasında uyum sağlanması ve birlik toplumlarında özellikle sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı durumda bulunan pek çok kesimin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve güvence altına alınması amacıyla geliştirilmiştir.

AB’de engellilerin lehine olan bir adım da, 2003 yılında Avrupa’da Engelliler Yılı ilan edilmesidir. Engelliler yılının ilan edilmesiyle, engellilerin hakları ile ilgili bilinç düzeyini arttırmak, bunların ayrımcılığa karşı korunmasını ve engellilerin haklarını tam

ve eşit olarak kullanmalarını sağlamaya yönelik proje faaliyetleri düzenlenmektedir. 2010 yılına kadar olan bir dönemi kapsayan Avrupa Komisyonu'nun "Avrupa Özürlülük Eylem Planı", İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi'nin üye ülkeler tarafından etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetlemek üzere kurulmuştur. Bu eylem planını üç temel amacı bulunmaktadır; i) İşte ve İstihdamda Eşit Muamele Direktifi'nin uygulanması, ii) İlgili Topluluk politikalarına özürlülük boyutunun dahil edilmesi ve iii) herkes için ulaşılabilirliğin iyileştirilmesi olarak sıralanabilir. (Oğuşgil, ?; 14).

2.3. AB'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları

2.3.1. İngiltere'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları

İngiltere'de engellilere yönelik yapılan düzenlemeler ön planda ve örnek model teşkil edici bir açıdan incelenebilir. İlk olarak 1970 yılındaki "Kronik Hasta ve Özürlü Kişiler Yasası" kamuya açık olan her yerde yapıların ve çevrelerinin düzenlenmesi ile ilgili kişiler, yapının çevresinin giriş kısmı, iç dolaşım, araba park etme yerleri, tuvaletler vb. unsurların düzenlenmesi ile ilgili yükümlü kılınmışlardır. (Yörük, 2003; 17).

Londra Büyükşehir Belediyesi idaresine bağlı olan Londra Ulaştırma İdaresi (Transport for London) otobüs duraklarının tasarımı için bu üç temel durak alanı tipini karşılaştırmış "full width boarder" olarak adlandırmış, tam vana olarak tanımlanabilecek tipi pek çok güzergah durumu olduğu için uygun durumda bulunmuştur. OECD'de engellilerin binebileceği otobüs taşınabilir rampa, tutamak ve engelli vatandaşlar için ayrılan bir alan bulunmaktadır. (Kaplan, 2010; 138).

Londra'da erişilebilirlik çalışmalar kapsamında görme engelliler için hissedilebilir yüzey uygulamaları açısından incelendiğinde, Almanya, Avustralya, Japonya vb. bir çok ülkeye göre farklılık gösterdiği, esasında bu ülkelerinde kendi içlerinde birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Bununla ilgili olarak 2008 yılında Avrupa'daki kabartmalı taşları kapsayan ve taşların ölçülerini sınıflandıran EN 15209 yayınlanmıştır. Genel olarak İngiltere'de taş genişliği 40 cm, uyarı taş tipleri, yaya geçidi, metro istasyonu, tramvay peronu ve tehlike bildirimlerinde kullanılmaktadır. Yine, kabartma derinliği, kılavuz yol genişliği, basamak ve yaya geçidi öncesi uyarı taş genişliği de bu

standartlarla uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, Japonya’da Biletmatikte gör engelliler için Braille Alfabesi vardır. Kılavuz yüzeyi kullanılacak olan mekanlar, konkors katında sabit merdivenlere, asansöre ve kabartmalı haritaya yönlendirme yapılmalıdır Görme engellilerin düşme riskinden dolayı yürüyen merdivene yönlendirme yapılması gerekmektedir. (İBB, 10.06.2013).

1992 yılında İngiltere’de yayınlanan Özürlülerle İlgili Yapı Yönetmeliği kamu kurumlarının kullanımı noktasında engelliler için yapılması gereken tasarım ilkelerinin sadece zemin kat gibi sınırlı yerlerin değil, bütün katların engellilerin kullanımına uygun olması şartını getirmiş ve bu kapsamda, sadece tekerlekli sandalye kullanan ve yürüme güçlüğü çeken engellileri değil, bunun yanında duyma ve görme noktasında sıkıntı yaşayan engelli grupları da engelli kavramının içine alarak bu noktada yetkili mercilerin görevlerini ifa etmesini istemiştir. (Yörük, 2003; 17).

Dünyada engellilere yönelik kütüphane hizmet veren ülkelere bakıldığında, İngiltere Essex İl Kütüphanesi’nde görme engelliler için postayla kaset gönderme hizmeti yanında, konuşan kitaplar, videolar ve cd’lere erişim ücretsiz sağlanmakta, kitap sohbetlerine görme engelliler de katılmaktadır. İsviçre’de de mesleki engelliler için iş olanağı oluşturulmaya çalışılmakta, Macaristan’da ise, metinden konuşmaya çeviren bilgisayar programı hizmeti verilmektedir. Entelektüel erişim olarak adlandırılabilirlik kütüphane hizmetlerine erişilebilirlik, Macaristan’da ekran büyütücü, ekran okuyucu, konuşma sentezleyici, Braille görüntüleme ve erişilebilir web sitesi ile sağlanmaktadır. (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 241, 244).

Genel olarak Avrupa Birliği ülkelerinde arazinin temini, inşaat yapımı, kiralamaların yapılması, bakım idamenin sağlanması ve kiracılara sosyal hizmetlerin verilmesi gibi konularda destek sunulmaktadır. Sosyal konut kiralamaları ve satışında üye ülkelerin farklı uygulamaları da bulunmakla birlikte, katma değer vergisi indirimi, borçlara garantörlük, düşük fiyatlarla arsa temini, gelir vergisi muafiyeti ve yerel vergilerden istisna durumunda olmak gibi katkılar yer almaktadır. AB üyesi ülkelerde sosyal konut üretimi ve desteklenmesi meselesi, gerek yerel gerekse merkezi düzeyde görev olarak kabul edilmektedir. Özellikle çeşitli nedenlerden dolayı konut edinemeyen, gelir

grupları için sosyal konutun desteklenmesi politikası Avrupa Komisyonu kararlarında da yer almaktadır. (Yetgin, 2007; 6-7).

İngiltere’de 1970 yılında çıkarılan “Kronik Hasta ve Özürlü Kişiler Yasası’nın 6. Maddesinde göre, eğlence ve ağırlama tesisler, 8. Maddede ise, üniversite ve eğitim yapıları için kamu yapılarında, umumi tuvaletlerde, kütüphanelerde, sinema ve dükkanları kamuya açık düzenlenmesi gereği vurgulanmış ve engellilerin kullanımına göre tasarlanması istenmiştir. (Yörük, 2003; 16).

İngiltere’de konut politikaları öteden beridir gelişme gösteren bir seyir içinde gerçekleşmesi beklenen bir dizi sosyal politika faaliyeti barındırması beklenirken, konut politikalarının kurumsal düzeyde çok fazla geliştiğini söylemek pek mümkün görünmemektedir.

Ancak, İngiltere’deki geçmiş dönem konut politikalarına bakıldığında, 1978 ve 1979 yıllarında Britanya Standartlar Enstitüsü tarafından uygulama şartnamesinde konut ve diğer yapıların tasarımında engellilerin kullanımı ile ilgili örneklere yer verilmektedir. (Yörük, 2003; 17).

İngiltere’de sosyal konut stoku 1920’lerden itibaren artış göstererek gelişmiştir. Konut stokunun bölgelerarası ve bölge içinde yeniden dağıtımına yani arz talep dengesinin yeniden sağlanmasına ihtiyaç vardır. Ancak, İngiltere’de konut stokunu bölgelerarası ve bölge içinde yeniden dağıtacak bir kurum yoktur. Bu kurumsal yapının oluşumu için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. (Yetgin, 2007; 7).

İngiltere’de 1984 yılında yayınlanan 18 No’lu Tasarım Notuna bakıldığında, engelli vatandaşların en fazla mahrum oldukları belirtilen ve bu mahrum oluş karşısında diğer haklarından da fırsat eşitsizliği yaşayarak mahrum kalmalarına neden olan eğitim imkanlarının yaygınlaştırılması için, Özürlülerin Eğitim Yapılarını Kullanımı ile ilgili esaslar çıkarılmıştır. (Yörük, 2003; 16).

2.3.2. İsveç’te Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları

İsveç, gerek yerel yönetimler gerekse de sosyal politikanın geniş anlamını oluşturan unsurların hizmet sunumunda önemli sorumluluklar üstlenen ve bunu yasalarıyla ve

sosyal politika dağıtıcısı rolü üstlenmiş kurumları aracılığıyla yerine getirmektedir. Sosyal politika dağıtıcısı olarak kontlar meclisi belediyeler ve merkezi yönetim görev paylaşımı yapmıştır.

İsveç'te 1992 yılında çıkarılan Yerel Yönetimler Yasası, İsveç'in sosyal politika alanındaki rolünü ifa etmesi açısından önem taşımaktadır. İsveç'te yerel yönetimlerin hizmetleri yasal açıdan zorunlu ve isteğe bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır. Kültürel işler, eğlenme ve dinlenme faaliyetleri ve enerji dağıtımı gibi teknik işler ihtiyari olarak anılmakta, eğitim, sosyal hizmetler, planlama ve konut çeşitli çevresel görevler ve acil hizmetler, belediyeler; sağlık, zihinsel ve özel ihtiyaç sahiplerinin bakımı vb. görevlerde kontlu meclisi tarafından yapılan görevlere örnek teşkil etmektedir. Genel olarak bakıldığında, belediyeler kültürel işler, eğlenme, yollar, caddeler, parklar, iletişim ve ulaşım, su ve atık sistemi, enerji üretimi ve dağıtımı gibi hizmetlerin yerine getirilmesiyle meşgul olmaktadır. (Ersöz, 2004; 137).

İsveç'te yerel yönetimlerin yapısına baktığımız zaman, sosyal politikanın geniş anlamını oluşturan unsurları hayata geçirirken, tarihsel olarak yerel yönetim geleneğinin güçlü oluşu ve bu güçlü oluş sebebiyle merkezi yönetim tarafından uygulanan yerel yönetim yasaları engellilerle ilgili doğrudan düzenlemede açık olarak bulunmasalar dahi, önemli sosyal hizmetlerde bulunmakta ve engellileri de kapsayan bu düzenlemeler hayata geçirilirken minimum hatalarla karşılaşma ihtimaline göre hareket edilmesi gibi nedenlerden dolayı güçlü bir durumda bulunmaktadır.

İsveç'te Sosyal Hizmetler Sözleşmesi 1982 yılında yürürlüğe girmiş ve 2002 yılında yeniden imzalanmış olup, engellilere tanınan haklar arasında bir belediyeden diğer başka bir belediyeye taşınma konusu ilgi çekicidir. Anlaşmazlık durumunda yargı yoluyla itiraz hakkı tanınmıştır. Yine aynı sözleşmede engellilerin maddi durumları elverişli olsa dahi örneğin temizlik gibi yardım hizmeti almaları gerektiğinde bu konuda belediyeler yükümlüdürler. Ancak belediyeler bu hizmetler için belirli bir ücret talebinde bulunabilir (Murat, 2009; 41-42).

İsveç'te engelli insanlar için eğitim, çalışma, evlenme, evlat edinme, aile kurma siyasal ve hukuksal haklardan yararlanma, mülkiyet edinme ve kişiler haklardan yararlanma

gibi haklar koruma altına alınmıştır. Özellikle, sağlık ve bakım, eğitim, rehabilitasyon, danışmanlık, çalışma, katılım, teknik yardım, işaret dili öğrenme ve engelliler için uyarlanmış olan araç ve ev edinme konusunda mali destek sağlanması gibi hususlar da yasalarla garanti altına alınmıştır. (Yörük, 2003; 30).

Sonuç olarak İsveç'te yerel yönetimlerin faaliyetlerine baktığımız zaman, belediye ve kontluk meclislerinin sosyal politika alanındaki sorumlulukları incelendiğinde, belediyelerin en önemli görevlerinin eğitimle ilgili olduğu görülecektir. Belediyeler 7-16 yaş arasındaki çocuklar için 9 yıllık eğitim veren okulların tümünden ve daha ileriki yaşlarda eğitim veren okulların 590'ından sorumludur. Yani bu durum, üniversitelerin altında kalan eğitim birimlerinin tamamının eğitiminin yerel yönetimler tarafından sağlandığını göstermektedir. Ayrıca yerel yönetimler, okul öncesi ve mesleki ve teknik eğitim ile halk eğitiminde tüm binaların yapım ve onarımı, hem de bu alanlarda görevlendirilen kişilerin istihdamından sorumludur. Bu durum engelli vatandaşlar lehine de bir pozitif ayrımcılık uygulamasını doğurmaktadır. (Ersöz, 2004; 137).

İsveç'te doğrudan engelliler ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, devlet tarafından Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği konusunda standart kuralların yaygınlaştırılması amacıyla, "Özürlüler Hakemi" kurumu oluşturulmuş ve İsveç'in yedi ayrı bölgesinde bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği konusunda standart kuralların herkes tarafından algılanabilmesi için Braille alfabesi (kabartma yazı), kasetler ve kolay okunabilir formlar şeklinde sunulmaktadır. (Yörük, 2003; 30).

Hükümet medya kuruluşlarını engellilere yönelik yayın yapma konusunda teşvik eder. İlgili bakanlık engelliler için televizyon programlarının hazırlanmasını İsveç Televizyonu'nun işaret diliyle haber vermesini, kolay okunabilir kitap ve dergilerin basılmasını destekler. Engelli insanlar arasındaki iletişim ve bilgi akışını bu şekilde sağlar (Yörük, 2003; 31).

İsveç'te Sosyal Hizmetler Yasasına bakıldığında, belediyelerin ihtiyacı olan herkese sosyal hizmet sağlamakla yükümlü olduğu görülecektir. Yasa ile belediyelere, sosyal hizmet programlarını mahalli ihtiyaç ve yasanın amacına göre yapma imkanı tanınmıştır. Öyle ki, son otuz yıl içerisinde çocuk bakımı hizmeti belediyelerin önemli

görevlerinden biri haline gelmiş, bu kapsamda küçük çocuklar için eğlenme ve dinlenme merkezleri kurulmuş, son yıllarda da özel çocuk bakım imkanları genişletilmiştir. Ayrıca belediyeler, yaşlı ve sakatların bakımı için özel konut alanlarının yapılmasından da sorumludur. Bu hizmetler de engelliler lehine yapılan pozitif ayrımcılık çalışmalarındandır (Ersöz, 2004; 137).

İsveç'te yapay ve ulusal tasarım standartlarına göre ulaşılabilirliği sağlamak için yasa ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapılmaktadır. Halka açık alanlar, dış mekanlar, kara, deniz ve hava ulaşımında ve konutlarda ulaşılabilirlik-erişilebilirlik standartları merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından denetlenmektedir. İsveç'te erişilebilirliği sağlamaya yönelik devletin aldığı önlemlere bakıldığında, kaldırımların alçaltılması, park yerlerinin belirlenmesi, otomatik kapıların, asansörlerin ve tuvaletlerin düzenlenmesi, halka açık alanların ve evlerin erişilebilir olması için mali yardımla bulunmak ve görme engelliler için kontrast renkler kullanılması ve özel aydınlatmanın yapılması, özel motorlu araçların sağlanması, yerel ve ulusal toplu taşımacılıkta düzenlemelerin yapılması vb. düzenlemelerin yapıldığı görülür (Yörük, 2003; 31).

Erişilebilirliğin sağlanması adına İsveç'te yapılan düzenlemelere bakıldığında, inşaat mühendisleri, plancılar ve mimarların eğitiminde bu bilincin kazandırılması için işitme engelliler için işaret dili resmi dil kabul edilir ve ilk olarak bu dil öğretilir.

2.3.3. Diğer AB Ülkelerinde Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları

Almanya'ya bakıldığında, tüm sağlık harcamalarının ancak çok küçük bir kısmının tüm rehabilitasyon sistemine ödendiği söylenebilir. Sigorta şirketleri tarafından %100'ü ödenen sağlık harcamaları giderek hastaların kendileri tarafından ödenmeyi gerektirir bir hale gelmiştir. Gelire göre her işveren ve çalışan zorunlu sağlık sigortası için belirli bir miktar parayı ödemekle yükümlüdür. Ancak geliri olmayan kişiler için sigorta şirketlerine ödenmesi gereken parayı devlet ödemektedir. Ancak bu sistemin vatandaşlar ödeme yaptıkları sürece geçerli olduğu söylenebilir. Ancak engelli ve yaşlı nüfus oranının artmasıyla birlikte, sistemin işlerliğinin azaldığı söylenebilir (Murat, 2009 : 42).

İrlanda'daki sosyal hizmetlere bakıldığında, çocuk ve yetişkinlere yönelik olarak verilen sağlık hizmetleri, engelli ve yaşlı vatandaşlar için daha kapsamlı ve öncelikli olarak verilmektedir. İrlanda yaşlılarda sağlık bakımı ve kalitesini arttırmaya yönelik hizmetler ve yaşlılığa bağlı olarak artan sağlık bakım harcamalarının azaltılmasını hedeflemektedir. (Murat, 2009 : 42-43).

Fransa'da konut sahiplerinin sayısının artması için Mortgage sistemi içerisinde Mortgage taksitlerinin, faizinin vergi matrahından indirilebilmesi vb. birtakım destekler sağlanmaktadır. Fransa'da düşük sosyo-ekonomik durumdaki ailelere sıfır faizli Mortgage kredileri kamu tarafından sağlanmaktadır.

Norveç'te ise, devlet, politikaların oluşturulması, personelin eğitimi ve yasal düzenlemelerden sorumlu olup, hizmetlerin verilmesinden ise belediyeler sorumludur. Belediyeler verdikleri hizmetler için de devletten aldıkları hibeleri kullanmaktadırlar ancak bazı alanlar için tahsisli hibeler kullanmaktadırlar. Bu tip bir özel alana örnek olarak, zihinsel engelli insanların kendi evlerinde yaşayabilmelerini mümkün kılmak ve iş ve boş zaman aktivitelerine katılımlarını sağlayabilmek için verilen uyum sağlayıcı hizmetler verilebilir. Norveç'te belediyeler, sosyal hizmetler sözleşmesi, kılavuzları ve diğer ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde kendi hizmetlerini sunmakta ve önlemlerini almakta özgürdürler. (Murat, 2009 :44).

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

3.1. Türkiye’de Yerel Yönetim-Sosyal Politika İlişkisi

Türk idari yapısına baktığımız zaman, idari yönetimde, merkezi yönetim ve yerel yönetim uygulamasının birlikte uygulandığı görülmektedir. Merkezi yönetim, (Fidan, 2006; 6) “kamu gücünün merkezi bir otoritede toplanması ve kamu hizmetlerinin merkez ya da merkez hiyerarşisi içinde yer alan örgütlerce yürütülmesidir.” Yerinden (yerel) yönetim ise, kamu hizmetlerinin yerel özelliklere sahip olanlarının, merkezi idarenin dışına, organları yerel halk tarafından seçilen ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan mahalli idarelerce sunulmasıdır (Fidan, 2006: 6).

Kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi idarenin görevlerini yerel idarelere devrettiği görülmektedir. Kamusal hizmetlerin bir kısmının yerel idarelere bırakılmasının arkasında yatan temel neden küreselleşme sonucunda merkezi idarenin rolünün azalması ve serbest piyasa ekonomisinin ortaya çıkması olurken, bunu tetikleyen faktörler de, demokratikleşme, kamu gücünü halka yakınlaştırma ve yönetim eğilimleri olduğu söylenebilir (Yüksel, 2007 : 12).

Merkezi yönetim yerel yönetim ilişkisini incelerken bir kavrama daha bakmakta yarar vardır. Söz konusu kavram federalizmdir. Federalizm, yerel yönetimlerde merkezi yönetim arasındaki bağların gevşeyerek federal yönetime dönüştüğü yapı şeklinde tanımlanabilir. (Tortop vd., 1995: 22).

Merkezi yönetim ve yerel yönetim ilişkisini incelerken bir kavrama daha bakmakta yarar vardır. Bu kavram da Yetki Genişliği kavramıdır. Yetki genişliği en basit ifadeyle, yetkilerin alt birimlere paylaşılması ve yönetimin bu şekilde etkinliğinin sağlanmasıdır. Yetki genişliği ile merkezi yönetimin yükünün bir kısmı taşrada yer alan yerel idarelere verilmektedir. Ancak yetki genişliği de bir yerinden yönetim şekli olarak yorumlanabilse de, aslında yetki genişliğinde merkezden atanan kişiler tarafından işler yürütülür ve yerel yönetimler gibi orada yaşayan halk tarafından seçilmezler ve kurumlarının özerkliği de bulunmamaktadır (Duran, 2009: 6).

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki kriterlere bakıldığında şunlar görülmektedir;

Tablo 4: Merkezden Yönetim İle Yerinden Yönetim Arasındaki Yarar-Sakınca Değerlendirmesi

Değerlendirme Kriteri	Merkezde Yönetim	Yerinden Yönetim
Demokratiklik	Düşük	Yüksek
Partizanlık	Düşük	Yüksek
Yöresel İhtiyaçlara Uygunluk	Düşük	Yüksek
Bürokrasi, Kırtasiyecilik	Yüksek	Düşük
Mali Denetim	Kolay	Zor
Bölgeler Arası Eşitsizliğe Yol Açma	Düşük	Yüksek

Kaynak: (Sönmez, 2009: 25)

Yerel yönetimler kamu yönetim sisteminin yapısında yer alırlar ve merkezi devlet yerel yönetimlere yönelik politikalarıyla bu kurumların yapı, rol ve fonksiyonları ve dolayısıyla sosyal politika üzerindeki rol ve etkinliği üzerinde belirleyici bir rol sahibidir (Ersöz, 2007: 31).

Yerel yönetimlerin sosyal politika alanında yapmış olduğu politikaların tarihine bakıldığında özellikle yoksulluk yasalarının uygulanmasında etkin bir rol oynadığı söylenebilir. Ortaçağ Avrupa'sında kıtlık, savaş ve salgın hastalıkların korumaya muhtaç insan sayısını hızla artırması, İngiltere'de merkezi yönetimi önlem almaya itmiş ve 1300'lü yılların başından 1800'lü yıllara kadar bir dizi "Yoksulluk Yasası" uygulamaya konmuştur. Yoksullukla mücadele yerel yönetimlere verilmiş olup, belediyeler harcamalarını yerel halktan alınacak bağış ve vergilerle karşılamak suretiyle çalışmayacak durumdaki yoksullara yardıma buluna ve kimsesiz çocuklar ve yaşlılar için barınaklar inşa edeceklerdi. Yardım hala bugünde geçerli olan ikamet koşuluna bağlanmıştı. Daha sonraki yıllarda da yerel yönetimler sosyal politika alanındaki görevlerine devam etmişlerdir. Öyle ki, 1930'lu yıllarda, Liverpool'da 200'ün üzerinde yatak kapasiteli sanatoryum, 3 adet tüberküloz kliniği ve çocuklar için bir adet hastane bulunmaktaydı. Yine aynı yıllarda aşılama gibi görevler de yerel yönetimlere bırakılmıştı. Yine 1890'lı yıllarda düşük bütçeli konutlar inşa edilmişti. 1920'da ise Eğitim Yasası ile yerel yönetimlere okuldan mezun olanlara meslek edindirme görevi yüklenmiştir (Ersöz, 2007: 34).

Günümüzde yerel yönetimler sosyal devlet olma özelliğine sahip devletlerin uyguladığı sosyal politika faaliyetlerinin bir çoğunu kendileri gerçekleştirmektedirler. Bu hem küresel ve neoliberal değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, hem de halkın ihtiyaçlarının artması ve yerel yönetimlerin bu ihtiyaçları daha fazla yerinden görebilmesi ve de daha etkili bir şekilde karşılayabilmesi için yerel yönetimlerin yapısının değişmesi gerekiyordu ve öyle de oldu.

Türkiye'de sosyal belediyecilik anlayışının doğuşuna bakabilmek için yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki değişiklikler ve yerel yönetimlerin artan öneminden bahsetmek gerekir. Yerel yönetimlerin öneminin artmasında neo-liberal politikaların

doğuşu ve sosyo-kültürel dinamiklerin farklılaşması temel etkenlerdendir. Ancak yerel yönetimlerde reforma neden olan etkenlere bakıldığında iç etkenler olarak Tesev Araştırma Raporunda Toksöz vd. (2009:3); “ekonomik yapıdaki değişim, hızlı kentleşme, bölgesel eşitsizlik, artan demokrasi talebi, sivil toplumun ortaya çıkması, ve merkezi yönetimin hantal yapısı” olarak sıralamıştır. Dış etkenler olarak da, küreselleşme ve AB’deki gelişmelerin yerel yönetimlerin yapısındaki değişimde etkili olduğunu söyleyebiliriz. (Toksöz vd, 2009: 8.)

Günümüzde yerel yönetimlere düşen görev ve sorumluluklar artmış bulunmaktadır. Eskiden olduğu gibi yerel yönetimler sadece, bölgenin temizlik işleri, yol-yapım çalışmaları, imar işleri, zabıta işleri ve emlak-istimlak işlerini yapmakla halkın nezdinde sorumluluklarını yapmış sayılmamakta, aynı zamanda, bölge halkının her türlü kültür-sanat ihtiyacını karşılamak ve bu yönde arzda bulunmakta, sosyal boyutta sadece sosyal yardım işlerini değil, yardım işlerinin yanı sıra, yerel sosyal politika uygulamalarını gerçekleştirmektedir.

Sosyal politika uygulamaları bilindiği gibi sosyal devlet olmanın vazgeçilmez özelliğidir. Devlet, kurduğu kendi nezdindeki kurumlar aracılığıyla toplumda bulunan dezavantajlı kesimlerin eşit fırsatlara kavuşmasını amaçlamaktadır. Bu kurumlar doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal eşitliğe katkı sunmayı amaçlamaktadır. Klasik manada karşımıza çıkan bu sosyal devlet model tipinin geçtiğimiz yüzyılda kaldığını söyleyebiliriz. Sosyal politikanın tek ve en önemli aktörü olarak görülen bu model sosyal devlet tipi, günümüzde hem doğrudan bu kurumları aracılığıyla eşit fırsatlar oluşturmayı amaçlamakta, hem de bu görevin bir kısmını da yerel yönetimlerin sorumluluğuna vermektedir.

Günümüzde yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak adına kendileri için yasalarla belirlenmiş uygulamaları yaparak ulaşmaktadırlar. Merkezi yönetimin sosyal politika ile ilgili çoğu ihtiyacını karşılanmasını yerel yönetimlere bırakması, Avrupa Birliği’ndeki ve tüm dünyadaki gelişmelerle olmaktadır. Bunu yaparken de dezavantajlı grupların yaşamış olduğu fırsat eşitsizliklerini gidermeye ve ortadan kaldırmaya yönelik önlemler almaktadırlar.

Sosyal politika faaliyetlerini uygulama görevi tamamen yerel yönetimlere bırakılmamıştır. Bu konuda özellikle kırdan kente göçün başlamaması ve kente gelen halkın sıkıntı yaşamaması –yerel yönetimler bu gelen halka eşit fırsatlar sunamayacağı için sosyal politika uygulamalarının merkezi idare ve yerel idareler tarafından paylaşılması gerekmektedir. Söz konusu kırdan kente göçün engellenmesi ve kırdaki istihdam fırsatları yaratılması görevi merkezi idareye düşmekte iken, bu göç başladığında, yani kırdaki tutunamayıp şehirlere gelen kişiler için de eşit fırsatlar yaratma ve bu kesimi dezavantajlı duruma düşürmeme görevi de yerel yönetimlere aittir. Burada bahsedilen, yerel yönetimlerin şehre gelen kişilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerini geçici olarak gidermeye çalışması, yani bir nevi onların yaralarına pansuman yapması değil, merkezi idarenin bu kişileri şehre göç etmeye zorlayacak mücbir sebeplere imkan tanımamaya çalışmasının doğru olacağıdır (Yüksel, 2007).

Günümüzde yerel yönetimler sosyal politika rolünü ortaya koyarken yerel yönetimler kanalını etkin bir şekilde kullanmaktadır. Geleceğin temel kamu yönetimi birimlerinin yerel yönetimler olacağı konusu, yerel yönetimlerle ilgili yapılan yasal düzenlemelerden anlaşılmaktadır. Bu noktada, sadece yasal düzenlemeler değil, toplumsal algı ve değerlerin değişmesi ve halkın yerel idarelerden daha fazla sosyal politika uygulaması beklemesi de gösterilebilir. Yerel yönetimler bu konularda kendilerini geliştirmelidirler. Özel eğitim programları sadece engelliler için değil, engelli yakınları başta olmak üzere, tüm toplum için uygulanması gereken projelerdir (Fırat, 2008 : 1).

3.2. Türkiye’de Merkezi Yönetimin Engellilere Yönelik Hizmetleri

Türkiye’de merkezi yönetim, gelişmiş AB ülkelerinde de olduğu gibi çeşitli sosyal politika faaliyetleri uygulamaktadır. Bu faaliyetleri, gerek bizzat merkezi yönetim aracılığıyla gerekse de bu alanda kanunlar, yönetmelikler, tebliğler vb. çıkararak dezavantajlı grupların başında gelen engellilerin lehine yerel yönetimlerin yapması gereken faaliyetlerin çerçevesini çizmektedir. Merkezi yönetimin engellilerle ilgili yapan bir çok kamu kurum ve kuruluşu bulunmakla birlikte, bu görevi bizzat yürüten bakanlık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, bizzat faaliyet gösteren müdürlüğü ise, Engelliler ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’dür.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yer alan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün engelli hizmetleri, merkezi yönetim tarafından tüm ülke genelinde faaliyet yürütmektedir. Merkezi yönetimi engelliler lehine kararlar almaya zorlamakta ve bu yöndeki çalışmalarını gerçekleştirirken, zaman zaman panel, sempozyum vb. etkinlikler düzenleyerek yerel yönetimleri de bu alanda çalışmalar yapmaya itmektedir.

Merkezi yönetim 2005 yılında engelliler ile ilgili (Engelliler Kanunu) Özürlüler Kanunu'nu çıkarmıştır. Engelliler kanununun çıkmasıyla engellilerin haklarıyla ilgili ilk olarak ciddi bir yasal belgenin varlığından bahsetme imkanı bulunmuştur. Engellilerin haklarına ilişkin geniş bir yelpazeyi savunan kanunun geçici maddelerine konulan erişilebilirlik konusunda tüm toplu taşıma araçlarının ve kamu kurum ve kuruluşlarının engelsiz bir tasarım gerçekleştirmeleri gerektiği kanunla zorunlu kılınmıştır.

Merkezi yönetimde yer alan engellilere yönelik hizmetler konusunda “Yerel Yönetimler için Teknik Bilgiler El Kitabı”nı çıkartarak, Türkiye’de ulaşılabilirlik mevzuatını ve ulaşılabilir yapıyı çevrenin özelliklerini (Açık Alanlar, Kaldırımlar, Rampalar, Merdivenler, Yaya Geçitleri, Taşıt Park Yerleri, Açık ve Yeşil Alanlar), binaları, toplu taşıma hizmetlerini ortaya koyarak, yerel yönetimlerin ulaşılabilirlik faaliyetlerini yerine getirirken uymaları gereken standartları ortaya koymuştur.

3.3. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamaları

Türkiye’de yerel yönetimler, günden güne sosyal politika faaliyetlerini arttırmaktadırlar. Dezavantaj yaşayan sosyal grupların istek ve ihtiyaçlarını en yakından tanıyan kurumlar da yerel yönetimler oldukları için, yerel yönetimlere dezavantajlı grupları içinde buldukları durumdan kurtaracak olan da yerel yönetimlerdir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin sosyal politika fonksiyonları denildiğinde yapmış oldukları bir çok faaliyet göze çarpacaktır. Yerel yönetimler, sosyal hizmetlerden spor hizmetlerine, kültür-sanat faaliyetlerinden istihdam hizmetlerine, eğitim faaliyetlerinden erişilebilirlik faaliyetlerine kadar bir çok konuda dezavantajlı gruplara doğrudan yönelik veyahut dezavantajlı grupları da içine alan geniş bir yelpazede hizmet sunumu gerçekleştirmektedirler.

Yerel yönetimlere düşen görev ve yetkiler kapsamında engellilere hizmet etmesi gerektiği ve toplumsal algı ve beklentinin de bu yönde olduğu ve en önemlisi tüm bu hizmetlerin insani bir zorunluluk olduğu açık bir gerçeklik taşımaktadır. Söz konusu bu gerçekliğin uygulanmasında Türkiye'deki belediyelerin bu alanda sosyal politika üretirken engellilerle ilgili ne gibi hizmet verdiklerine bakmak ve eksiklikleri görerek bu eksiklikleri gidermeye çalışmak önemlidir.

Türkiye'deki yerel yönetimlerin engelli hizmetlerine bakmakta yarar vardır. Örneğin Gaziosmanpaşa Belediyesi Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları kapsamında sunmuş olduğu raporda, engelli vatandaşların ulaşımı için haftanın 6 günü Hamza Yerlikaya yüzme havuzuna servis hizmeti sağlanmaktadır. Engelli okul öğrencileri için engelli okul servisi, lise ve ilköğretim öğrencilerine de her gün hizmet vermektedir. Hastaneye gitmek için talepte bulunan engellilerin ailelerine ambulans ve araç noktasında hizmet verilmektedir. 2009 yılı içerisinde İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) ile işbirliği içinde 550 engelliye yat gezisi düzenlenerek moral motivasyon etkinliği düzenlenmiştir. Yine engelli ailelere gıda yardımı yapılmaktadır. Yine belirli kültür merkezlerinin girişlerine engelli rampası konulmuştur. (www.erisilebiliristanbul.org, 03.06.2013.)

Aynı toplantıda Ümraniye Belediyesi de, bünyesinde Ümraniye Kent Konseyi Engelli Meclisi bulunduğu ve engellilerle ilgili çeşitli etkinlik ve şenlikler yapıldığını, iki adet asansörlü engelli aracının 2005 yılından beri 24 saat vatandaşlara hizmet vermekte olduğunu, 377 adet tekerlekli sandalye dağıtımını yapıldığını, belediye binasının engellilerin girişine uygun olarak yapıldığını, engelliler için rampalar yapıldığını; eğitim alanında görme engelliler bilgisayar kursu faaliyetleri, (OÇEM) Otistik Çocuk Eğitimi sınıfının hizmet verdiğini vb. faaliyetleri hazırladıkları raporda sunmuştur. Yine, planlanan çalışmalar arasında da, evde eğitim projesi ile engelli vatandaşların evlerinde diledikleri konularda eğitim alabilmelerini sağlayacak program çalışmaları da devam etmektedir. (www.erisilebiliristanbul.org, 03.06.2013.)

3.3.1.İstihdam Alanında Sunulan Hizmetler

Yerel yönetimler, engellilerin sosyal hayata karşı tutunabilmeleri ve dezavantajlı durumda buldukları sosyal hayatın yönleri karşısında etkili bir şekilde mücadele ederek, kendileri ve aileleri için sosyal dışlanma yaşanmasını en aza indirebilmek için engellilere yönelik istihdam merkezleri açarlar. Yerel yönetimlerin istihdam merkezleri açmaları, özellikle büyükşehir belediyelerinin engelliler lehine çalışmalarda bulunmak üzere, onların her türlü faaliyette bulunabileceği bir ortam inşa etmek durumundadırlar. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, engelliler için 23 tane merkez kurmuş ve bu merkezlerin bir kaçında da engelliler için özellikle zihinsel engelliler için beceri kazandırma merkezleri kurarak faaliyet göstermektedirler.

Türkiye’de istihdam alanında yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak bu noktada hizmet veren merkezi yönetim kuruluşunun Türkiye İş Kurumu olduğu söylenebilir. Türkiye İş Kurumu, tüm vatandaşlar için iş arayan ve işveren kişileri buluşturan bir işlev görmektedir.

3.3.2. Erişilebilirlik Alanında Sunulan Hizmetler

Türkiye’de yerel yönetimlerin engelliler için yapmak durumunda olduğu en önemli faaliyet alanı, engelliler için günlük hayatın kolaylaştırıcı olması çalışmalarında bulunmaktır. Engelliler için günlük hayatta yapılacak bir çok düzenleme çalışmasını belediyeler üstlenmektedir. Belediyeler merkezi yönetim tarafından ortaya konulan kanuni dayanağa uygun bir şekilde hareket ederek, sosyal hayatın her alanında her tür engellilik durumunun erişilebilirliğini sağlamakla görevlendirilmiş durumdadırlar.

Belediyelerin yapacağı en önemli düzenlemelerin başında da, günlük hayatta kullanılan park alanları, açık alanlar (parklar, bahçeler vb.), binalar (merdivenler, bina girişleri, zillerin konumu vb.), tüm ulaşım araçları, kaldırımlar, yaya geçitleri, üst-alt geçitler, tüm kamu kurumlarının iç dizaynı, evrensel tasarım ilkelerine göre donatılmış olarak her tür engellilik durumu için (ortopedik, görme, işitme vb.) her tür erişilebilirlik engelini ortadan kaldırmak durumundadırlar.

Merkezi yönetim, binalar, açık alanlar vb. erişilebilirlikle ilgili konular için 2010 yılında “Yerel Yönetimler Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı” çıkararak, yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilecek olan tüm yapım işleri çalışmalarında kullanılması gerekli standartlar oluşturmuştur.

Ülkemize en uygun olan hissedilebilir zemin uygulamasına bakıldığında, bunun Japonya Modeli olduğu söylenebilir. Japonya modelindeki uygulama, 1967 yılında başlamış, Avrupa’daki çok çeşitli talar kullanılmıştır. Ancak 1998-1999 yıllarında kapsamlı bir değerlendirme yapılarak 2 farklı taş benimsenmiştir. Yuvarlak kenarlı yüzeyler, kaygan veya hissedilemediği için kabul edilememiş, bunun yerine paralel uyarı taşı ve kılavuz taşı benimsenmiştir. Ülkemizde, çok farklı uygulamaların önüne geçebilmek için en kısa zamanda TS 12460 standardı güncellenmelidir. (İBB, 10.05.2013).

Beykoz Belediyesi de, yine “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları” kapsamında yayınlanan raporda, belediyenin üst katlarına erişim uygun olmadığı için ana giriş holüne engelli asansörü konulmuştur. Ortaçeşme Meydan düzenlemesi kapsamında da yaya geçidi kabartmalı tuğlalarla görme engelli vatandaşları yönlendirmek üzere tasarlanmıştır. (www.erisilebiliristanbul.org, 03.06.2013.)

Yine Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantılarında Beykoz’da görme engelli vatandaşlar için uyarı ikaz sistemlerinin de olmadığı, Beykoz kütüphanesinde görme engellilere hizmet verilemediğini, Beykoz’daki ulaşım alanlarından sadece %5’inine erişim sağlanabildiği bildirilmiştir.

Konya Büyükşehir Belediyesi’nin engellilere yönelik yapmış olduğu uygulamalara bakıldığında, görme engelli vatandaşlara yönelik uygulamalardan ilkinin, Şerafeddin Camii yanındaki meydanda Mevlana’yı temsil eden havuz kenarına yapılan zemin çalışmalarıdır. Zeminle aynı seviyedeki havuza görmeyenlerin batmaması için dairesel havuzun etrafına kare şeklinde 52 mt. uzunluğunda kubbeli desenli karşılama alanı kauçuk yer sistemi uygulaması yapılmıştır. Yine görme engelliler ile ilgili yapılan ikinci

çalışmada da, Mevlana Kültür Merkezi etrafındaki alanların erişilebilirliğinin sağlanmasıdır. (engelsizkent.org, 07.06.2013).

3.3.3. Eğitim Alanında Sunulan Hizmetler

Eğitim faaliyetlerinde yaşanan fırsat eşitsizliğinin diğer faaliyetlerdeki eşitsizliklere de neden olacağından dolayı, önemli bir alan teşkil etmektedir. Türkiye’de engelliler ile ilgili eğitim alanında yapılan çalışmalar, özellikle halk eğitim merkezleri tarafından ücretsiz bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizlikleri dolayısıyla Kasım 1983 tarihinde yürürlüğe konulan 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” ile engelli olup, özel eğitime muhtaç olan çocuklara yönelik eğitim ve öğretim hizmeti verilmektedir. Görme, işitme, ortopedik, zihinsel ve uzun süreli hasta çocuklar başta olmak üzere beş engel grubundaki çocuklara ve gençlere özel eğitim okullarında eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Özel eğitim okul ve kurumları, ilköğretim okulu ve lise seviyesinde eğitim hizmeti vermektedir. (Yörük, 2003: 33).

BÖLÜM4: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ’NİN ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKAUYGULAMALARI

4.1.İ.B.B.’nin Organizasyonel Yapısı

İ.B.B. genel sekreterlik bünyesinde yedi adet genel sekreter yardımcılığı bulunmakta olup, bu genel sekreter yardımcılıklarının altında da 21 daire başkanlığı ve 84 müdürlük bulunmakta ve hizmetlerini bu birimler aracılığıyla hizmetlerini gerçekleştirmektedir. Ayrıca İştirakler Koordinasyon Müdürlüğüne bağlı iştirakleri aracılığıyla da halka hizmet vermektedir. (10.06.2013.)

Bir öneri olarak sunmak gerekirse ki bu öneriden ziyade bir zorunluluk teşkil etmektedir; İ.B.B. tüm birimlerinde engellilerin kullanabileceği, erişebileceği bir şekilde

hizmet sunması gerekmektedir. Böylesi bir düzenleme 5378'den dolayı bir zorunluluktur ve bu düzenleme çok önemlidir.

4.2.İ.B.B. Bağlı Kurumlarının Engellilere Yönelik Faaliyetleri

İ.B.B.'nin engellilere yönelik olarak yürütmüş olduğu çalışmaları genel olarak İSEM yürütmekte olup, İ.B.B.'nin İSEM dışında yer alan diğer birimleri de engellilerin sosyal yaşama katılımlarını sağlamak amacıyla eğitim, istihdam, konut edinme/barınma, sağlık, kültür-sanat, bilgi edinme vb. konularda hizmet vermektedir. İ.B.B., bu birimlerini ve ilçe belediyelerini zaman zaman koordine ederek, ortak çalışmalar yapmakta, sempozyumlarda engellilerin de sosyal yaşama katılım sağlamaları ve eşit fırsatlara kavuşmaları için tartışmalar ve görüşmeler yapmakta ve engellilere yönelik projeler üretmektedir. İ.B.B.'nin son dönemde engellilerle ilgili yapmış olduğu en önemli projesi "Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları"dır.

Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Çalışmaları kapsamında, her müdürlük kendisiyle ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Yapılan erişilebilirlik düzenlemelerinin sayısına bakıldığında genel olarak, İstanbul'un çeşitli ilçelerinde 2011 sonu itibariyle fiziksel ve görme engelliler için 273 adet sinyalize kavşak, 72 adet kontrolsüz geçiş tamamlanmış olup, toplam 17.693 m2'lik 3127 adet rampa yapılmıştır. Zabitanın daha duyarlı hareket etmesi sağlanmıştır. Elektronik Sistemler Müdürlüğü ile teknik şartname hazırlanmış ve ilgili standartlar belirlenmiştir. Kaldırım düzenleme ve kullanma standartları ilgili birimlere gönderilmiştir. İETT ve Otobüs A.Ş. araç filosunda, 1307 basamaklı, 561 yan alçak tabanlı olmak üzere, toplam 2922 otobüs yer almaktadır. İstanbul'daki 10.851 durağından 3707 adedi erişilebilir durumdadır. Şoföre durakta engelli vatandaş olduğunu bildiren sistemde test aşamasındadır. İETT ve Ulaşım A.Ş.'nin web sayfaları erişilebilir hale getirilmiştir. 95 noktaya da erişilebilir yaya sinyali konulacaktır. Bu kapsamda yer alan çalışmalar ilgili bölümlerde ele alınmıştır. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 360.)

4.2.1. Erişilebilirlik Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

Bu alanda İ.B.B.'nin doğrudan engellilere yönelik erişilebilirlik hizmeti sağlayan birimlerini inceleyeceğiz. Örneğin, Park Bahçel

4.2.1.1. Altyapı Koordinasyon Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermekte olan Altyapı Koordinasyon Müdürlüğü, İstanbul'un herkes için erişilebilir olması amacıyla yol yapımları, köprü yapımları ve metrobüs duraklarından kavşak inşaatlarına kadar tümüyle alt yapı hizmetlerini gerçekleştirmektedir (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım: 21, 15.5.2013).

4.2.1.2. Alt Yapı Projeler Müdürlüğü Hizmetleri

Projeler Müdürlüğü 2012 senesi içerisinde ikiye ayrılarak, İ.B.B. Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı çerçevesinde Altyapı Projeler Müdürlüğü ve Üstyapı Müdürlüğü şeklinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Gün itibariyle alt yapı ulaşım müdürlüğü şu hizmetleri gerçekleştirmektedir;

1. “Cadde düzenleme projeleri
2. Meydan düzenleme projeleri
3. Park ve yeşil alan düzenleme projeleri
4. Yol ve kavşak uygulama projeleri
5. Yaya alt ve üst geçit projeleri
6. Zemin altı ve zemin üstü katlı otoparklar, transfer merkezleri projeleri
7. Dere ıslahı ve köprü-menfez uygulama projeleri
8. Deniz yapıları projeleri
9. Raylı Sistem projeleri
10. Kablolü taşıma uygulama projeleri
11. Açık spor tesisleri (İ.B.B., 7.5.2013.)

Altyapı Projeler Müdürlüğü, projelerin hazırlanması sürecinde konu ile İ.B.B.'nin ilgili birimleri (Yapı İşleri Müdürlüğü, Altyapı Hizmetleri Müdürlüğü, Yeşil Alan ve Tesisler Müdürlüğü, Raylı Sistemler Müdürlüğü, Ulaşım Koordinasyon Müdürlüğü vb.) ve İlçe belediyelerin ilgili birimleri ile gerekli koordinasyonu sağlar (İ.B.B., 7.5.2013).

Altyapı Projeler Müdürlüğü, yapmış olduğu çalışmalarda, engellilerinde erişilebilirliğini sağlayan ve engellilerin de kullanabileceği bir yapı çerçevesinde, açık alan düzenlemeleri, meydan düzenleme projeleri vb. çalışmalarını yürütmektedir.

4.2.1.3. İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hizmetleri

Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarının önündeki en önemli engel şüphesiz engellilerin erişilebilirliği sorunudur. Engelli bireyler, sosyal hayatın içinde aktif rol oynayabilmek ve de toplumsal hayattan sosyal dışlanma yaşamadan işlerini halledebilmek ve diğer insanlar gibi hareket edebilmek için ulaşılabilirlik sorununun çözülmesi ve de erişilebilirliklerinin sağlanması gerekir.

Toplumsal hizmetlerin tüm vatandaşlar için erişilebilir olması ve de ulaşılabilirliğin sağlanması, herkesin bağımsız olarak istediği yere gidebilmesi ve orayı etkin bir şekilde kullanabilmesi manasına gelmektedir. Tüm bunların yapılabilmesi, engelli bireylerin evlerinden çıkabilmesi, kaldırımlarda yürüyebilmesi, okula, hastanelere, kamu binalarına ve de tüm alanlara erişebilmesiyle gerçekleşecektir. 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler kanunu ile de tüm kamu alanlarının, otobüs duraklarının, geçitlerin, kaldırımların, otobüslerin engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirilmesi (2012 yılına kadar) istenmiş ve bu durum bir zorunluluk olarak bildirilmiştir. Yerel yönetimler kamu alanlarına erişilebilirlikte, onların otobüs duraklarına, toplu ulaşım araçlarına erişim ve trafik düzenlemeleri konularında yasal sorumlu ve yetkili olarak çözümler getirmek zorundadırlar (İETT, 21.04.2013.)

İETT, 1995 yılında “ adet, 1996 yılında ise 6 adet olmak üzere toplamda 7 adet alçak tabanlı “Berkhof-Premier” marka solo otobüs olarak engelliler ile ilgili ilk otobüslerini çalıştırmaya başlamıştır. Bu araçlar ilk olarak engellilerin yoğun olarak kullandığı hatlarda çalıştırılmıştır. Bu araçları önceleri sadece engelli vatandaşlar kullanabiliyorken, daha sonra engellileri topluma kazandırmak ve toplumsal ayrımcılığın önündeki engelleri kaldırmak için herkes bu araçları kullanmaya başlamışlardır. Dolayısıyla günümüzde engelliler ile ilgili önemli çalışmalar yapan İETT, bir dönem yaptığı hatanın farkına varmış ve engellilerle bütünleşmenin yollarını aramış ve bunu kullanmıştır. Daha sonraları “Berkhof” marka araçlar yerini yüzde yüz alçak tabanlı “Citaro” marka araçlara bırakmışlardır. Yüzde yüz alçak tabanlı olan “Citaro” marka bu araçları 2006 yılının Ocak ayında alınarak sefere çıkartıldı. Bu araçlara tekerlekli sandalye kullanan engelliler başkasının yardımına ihtiyaç duymadan

tek başlarına binebiliyor (İETT, 21.04.2013.) Ek 2’de yer alan Fotoğraf 1’de *Engelliler İçin Satın Alınan İlk Alçak Tabanlı Otobüs* gösterilmiştir.

İETT’nin engelli vatandaşlara sağladığı otobüslerin dışında 2006 yılında “Beyazkart” uygulaması vardır. İETT, 2006 yılından itibaren %40 ve daha yukarı derecede engel sahibi olan vatandaşlara beyazkart; daha ağır derecedekilere de Refakatli Beyazkart uygulaması gerçekleştirmiştir. Beyazkart sahibi olan vatandaşlar, otobüslere ücretsiz binebilmektedirler. Bugüne kadar, (21.04.2013) 90.343 adet Beyazkart, 29.098 adete de Refakatli Beyazkart düzenlenmiştir (İETT, 21.04.2013.)

İETT’de toplam hat sayısı 520, Durak Sayısı; 10.007, İETT Otobüs Sayısı 2.818, Ö.H.O. Sayısı 2.059’dur. İETT’de engelli çalışan sayısı da, 26 Memur ve 215 işçi olmak üzere toplam 215 kişidir (İETT, 21.04.2013.)

İETT, metrobüslerde araç içi bilgilendirme sistemi kullanmaktadır. Aynı zamanda 7 istasyonun erişiminde de asansör kullanılmaktadır. Ayrıca, metrobüs hattında durak isimlerinin anons edilmesi için ses sistemi kurularak görme engelli vatandaşlar gözardı edilmemiştir. Otobüs içerisinde de görme engelli ve tekerlekli sandalye kullanan vatandaşlara yönelik özel alanların oluşturulması ve başkaları tarafından işgal edilmemesi için bilgilendirici levhaların hazırlanması çalışmaları da sürmektedir. Yeni durakları da dar durak modeli çerçevesinde düzenlemektedir. Genel olarak İ.B.B.’nin diğer birimleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilen faaliyetlerden biri de, engellilerin otobüslere ulaşmalarının sağlanmasıdır. Engelli bir vatandaşın evinden çıkarak otobüse ulaşabilmesini sağlayacak çalışmalar yapıldığını bildiren İETT, bu konuda İETT Engelleri Birlikte Aşalım adlı Ulaşım ve Erişilebilirlik Hakkı başlıklı sunumunda şunları söylemektedir: (İETT, 22.04.2013.) Fotoğraf 2’de Metrobüs Engelli Rampası gösterilmiştir.

“Evinden çıkan görme engelli veya tekerlekli sandalye kullanıcısı özürlü bir vatandaşımızın çıkış ve inişlerde rampası bulunan, renkli ve kabartma taşlarla döşenmiş özel yaya yolunu izleyerek otobüs durağına gelmesi, üst geçitleri asansör kullanarak aşması, Metrobüs istasyonuna ulaşması, elindeki çipli kart sayesinde şoföre sinyal göndermesi, buradan da otobüse araç rampasını kullanarak başkasından yardım almadan binmesi, kısaca hiçbir engelle karşılaşmadan otobüse ulaşması için kendi iç birimleri başta

olmak üzere tüm ilçe belediyeler ve İ.B.B.'yle sürekli iletişim kurarak ve işbirliğine giderek engelleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.”

İETT, AKYOLBİL projesi ile de özellikle işitme ve görme engelli yolcuların sesli ve görsel uyarı sistemleri ile hat, yön ve durak bilgilerini daha kolay takip edebilmelerini sağlayacak bir çalışma yapılmıştır. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; 552.) Bu proje BELBİM A.Ş. ile ortaklaşa geliştirilen bir projedir. Bu sistem ile, her dakika veriler güncellenecek olup veriler, durağa yerleştirilen LCD panel üzerinde yer alacak. Panelde, otobüsün tipi, hat numarası, gidiş yönü, son durağın ismi gibi çeşitli bilgiler yer alacak. Akıllı duraklar ile, engelli vatandaşların kendilerine verilen İETT Ücretsiz Seyahat Kartını durak bilgisayarına okutarak durağa gelecek olan otobüsleri ve hat numaralarını FM radyon üzerinden dinleme imkanı bulacaklardır. İETT tarafından engellilere verilen özürlü kart sayısı 65.406 iken, refakatçi kartı sayısı da 35.098'dir. (İETT, 12.06.2013.)

İETT, bilgiye erişim ve bilişim teknolojilerini de engellilerin kullanımına açarak onların yaşadığı fırsat eşitsizliklerini gidermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalardan birisi, (<http://3n.iETT.gov.tr/?hat=&sira=>) “Engelliler için Hat Otobüsleri Sitesi” engelliler için hazırlanmış olan alçak tabanlı otobüslerin o an nerede olduğunu gösteren bir internet sitesidir. (<http://www.teknokulis.com/Haberler/Internet/2012/05/02/otobusum-nerede>) İETT bu projesiyle otobüslere erişimi her yerden yapmaktadır. Söz konusu site oldukça sadedir. Sitenin sade oluşu engelli vatandaşlar kullandığı için olabilir. Otobüsler ve duraklar engelliler için erişilebilir bir hale geldikten sonra, bu uygulama da ortadan kalkacaktır.

İETT'nin engelliler ile ilgili bir diğer farkındalığı da engellilerin ulaşım konusunda yaşadıkları sıkıntıları, dilek, istek ve önerilerini iletebileceği bir adres olan erisilebiliriETT@iETT.gov.tr adresini duyurdu. (İETT, 11.06.2013.) Ayrıca, engelliler ile ilgili çalışmaları devam eden İETT, şoförlerine de İSEM işbirliğiyle Türk İşaret dili eğitimi vermektedirler.

İETT, engelliler için uyumlu olan duraklarının sayısını da arttırmaktadır. 64 Metrobüs durağı olmak üzere, toplam 3707 durağın 3643 tanesi engelliler için uyumludur. Metrobüs hatlarında da 33 adet istasyon bulunmakta olup, yalnızca söğütlüçeşme

istasyonuna erişim düzayak olarak yapılmaktadır. Engelli vatandaşların metrobüs hatlarını kullanabilmeleri için de bazı istasyonlara asansör ve rampa yapılmıştır. Asansör bulunan istasyonlar, Edirnekapı İstasyonu (1), Zincirlikuyu İstasyonu (4), Şirinevler İstasyonu (3), Sefaköy İstasyonu (3) ve Avcılar İstasyonu (3) adettir. Engelli rampası bulunan istasyonlar da, Topkapı, Zeytinburnu, İncirli, Y.Bosna-Kuleli, Cennet istasyonudur.

4.2.1.4. İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş. Hizmetleri

İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş. (İOAŞ), İstanbul sınırları içinde İstanbul halkına uygun bir toplu taşımacılık hizmeti sunmak ve bu hizmeti sunarken sürdürülebilir kalkınma prensiplerini korumak ve halka en kaliteli hizmeti vermek ve çeşitli sosyal sorumluluk politikaları geliştirerek ekonomik bir canlılık sağlama amacını taşımaktadır (İOAŞ, 10.06.2013).

Alınacak otobüslerin erişilebilirliğe uygun olması için teknik şartnamelerin ilgili kısımları 5378 sayılı Özürlüler Kanununa göre düzenlenmiştir. İ.B.B. 2011 Mayıs ayında 172 yeni otobüsü engellilerin erişimine uygun olarak hizmete başlatmıştır. Ek teknik şartname gereği, yeni dönemde hizmete sunulacak araçların kapı ve koridorlarında basamak bulunmamalıdır. Aynı zamanda araçların içinde görsel ve sesli anons sistemi bulunmalıdır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 558).

4.2.1.5. İstanbul Otopark İşletmeleri Ticaret A.Ş. Hizmetleri

İSPARK, İstanbul'da otopark hizmeti sunmak amacıyla 2005 yılında kurulmuş İ.B.B. iştirakidir (İSPARK, 20.05.2013).

İSPARK, kent genelinde hizmet verdiği açık, katlı ve yol üstü otoparklarda engelli vatandaşlar için, yer çizgileri ile özel alan ayırmakta, katlı otoparklarda engelli asansörü ve diğer ekipmanları kullanarak erişilebilir bir park hizmeti vermektedir. İSPARK'a ait otoparklardan bugüne kadar 24 bin engelli vatandaş yararlanırken, yapılan ücretsiz parklanma sayısı da 160 binin üzerindedir. İSPARK, engelli vatandaşlara yol üstü otoparklarda 3 saat, açık katlı otoparklar da da, 8 saat ücretsiz park yapma imkanı sunmaktadır.

4.2.1.6. İstanbul Şehir Hatları A.Ş.

İstanbul Şehir Hatları A.Ş. yeni nesil vapurlar ile engellilerin deniz ulaşımından da diğer normal insanlar gibi yararlanma hakkına kavuşması için düzenlemeler yapmıştır. Bu kapsamda iskeleler yenilenmiş ve terminallerde engellilerin vapura sorunsuz ulaşımını sağlayacak düzenlemeler yapılmış, vapurlarda hareket düzenlemeleri sağlayacak genel düzenlemelerle birlikte engellilerin kullanımına uygun WC'ler eklenmiştir. Ayrıca görme engelliler için belirli dönemlerde sefer tarifeleri rehberleri basılmakta ve engelli engelli vatandaşlar %40 üzerinde engel sahibi iseler, Beyazkart kullanarak şehir hatları vapurlarından ücretsiz olarak yararlanabilmektedirler (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 557).

Şehir hatları vapurları (2008-2009 üretim yılı Model 4 Vapurları)'nda engelli yolcular, refakatçiye ihtiyaç duymadan seyahat edebilmektedirler. Söz konusu vapurlarda, özel tasarlanan biniş-iniş, düz zemin özellikleri ve geniş koridorlar da yer almaktadır. Engelliler için tasarlanan vapurlar; ŞH Fatih, ŞH Beykoz, ŞH Kadıköy, ŞH Sarıyer, ŞH Beyoğlu olmak üzere 6 adettir. Ayrıca yeni haliç vapurlarında da özel biniş-niş rampası ve WC donanımı bulunmaktadır (Şehir Hatları, 6.5.2013).

Ayrıca, tekerlekli sandalye kullanıcıları için de, gemiye ulaşımını sağlamak amacıyla her terminalde tekerlekli sandalye bulundurulmaktadır.

Şehir Hatlarında bulunan eski nesil şehir hatları vapurlarında da, donanım yetersizlikleri sebebiyle engelli yolcular, kendileri ve refakatçileri ücretsiz olarak yararlanmakta ancak, fiziksel engelli vatandaşların bu vapurlarda tek başlarına yolculuk etme imkanı bulunmamaktadır (Şehir Hatları, 6.5.2013).

4.2.1.7. İstanbul Ulaşım A.Ş. Hizmetleri

İstanbul Ulaşım A.Ş. İstanbul'daki mevcut Tramvay, Metro, Hafif Metro, Füniküler ve Teleferik hatlarının işletmeciliğini yapan İ.B.B.'ye ait bir şirkettir. Ulaşım A.Ş. şu hizmetleri vermektedir;

- “İşletme

- Bakım
- Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri
- Yenileme ve Anahtar Teslimi Sistemler
- İşletme Yönetim Araçları
- Araç Tasarımı ve Üretimi
- Eğitim Hizmetleri” (Ulaşım A.Ş., 1.5.2013).

İstanbul Ulaşım A.Ş. engellilerin sadece istasyon içindeki ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda istasyonlara erişimlerini de dikkate alan çalışmalar yapmaktadırlar. “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları” çerçevesinde de Raylı Sistemler ve Ulaşım ile ilgili çalışmalara katılmaktadır.

İstanbul Ulaşım A.Ş.’nin işletmeciliğini yapmış olduğu Raylı Sistem Hatlarında engelli vatandaşlar istasyonlara geldikten sonra araçlara rahatlıkla binebilmeleri için yapmış olduğu çalışmalar arasında etkin çalışan asansör ve yürüyen merdivenler, uygun eğimli rampalar, yönlendirme levhaları, alternatif bilgilendirmeler, hissedilebilir zemin uygulamaları, kılavuz yol uygulamaları sayılabilir. Yine raylı sistem hatlarında engelli vatandaşlar, seyahatlerini ücretsiz gerçekleştirebilmektedirler. (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013). Görme engelli vatandaşların peron bölgesinde ray açıklığını fark etmeleri için uyarıcı nitelikte hissedilebilir sarı çizgi çalışmaları yapılmaktadır. (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013).

Raylı sistem hatlarında, engelli vatandaşlar için yapılan asansörlere erişim de önemli bir konudur. Söz konusu asansörlerin kapılarına kadar rampalarla, basamaksız ve de eşiksiz ulaşılabilir. Ayrıca asansörlerde sesli ve görsel bilgilendirmelerin yanı sıra görme engelli vatandaşlar için de Braille alfabesi kullanılarak oluşturulan özel bilgilendirmeler bulunmakta olup, istasyonların içinde ve giriş kısımlarındaki rampalardaki eğim %6’yı aşmamakta, rampa yüzeylerinin kaymaz ve sert malzemeden yapılmasına özen gösterilmektedir. bununla birlikte istasyonların turnike geçiş kısımlarında engelli yolcular için özel olarak tasarlanmış serbest geçiş kapıları bulunmakta, ayrıca istasyonların turnike katlarında engellilerin kullanımına uygun ankesörlü telefon montajları bulunmaktadır (İstanbul Ulaşım A.Ş. 1.5.2013).

Metro istasyonlarında engelli vatandaşların erişilebilirliğinin sağlanması için yapılan çalışmalar kapsamında Fotoğraf 10’da *Engelli Yolcular İçin Özel Olarak Oluşturulan*

Turnike gösterilmiştir. Tekerlekli sandalye kullanıcısı engelli vatandaşların geçebileceği genişlikte yapılan turnikelerde aynı zamanda dünya standartlarında engelliliği belirten resim konularak geçişler belirtilmiştir.

Raylı sistem istasyonların tamamında bulunan yönlendirme tabelaları ve işaretlerinin tasarımı engelli yolcular düşünülerek tasarlanmıştır. M2 Şişhane-Hacıosman hattındaki tüm istasyonlarda araçlar durduğunda kapıların açılıp kapanacağı yerleri net olarak gösteren yer işaretleri bulunmakta, bu uygulama sayesinde engelli yolcular daha seri ve rahat bir şekilde araçlara binebilme olanağına sahip olmaktadır. M1 Aksaray-Atatürk Havalimanı hattındaki uygulama çalışmaları da devam etmektedir. (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013).

Ek 2’de yer alan Fotoğraf 11’de *Raylı Sistemlere Ulaşımında Kullanılan Bir Engelli Asansörü* gösterilmekte olup, engelli vatandaşlar, raylı sistemlere ulaşım sağlarken bu hizmeti kullanmaktadırlar. Fotoğraf 12’de *M1 Hattında Kartaltepe İstasyonuna Yapılan Yönlendirme Uygulamaları* görülmektedir. Fotoğraf 13’te ise, tekerlekli sandalyeli engelli vatandaşların rahat kullanımı için, *Metro İstasyonlarında Mazgal Aralıklarının Daraltılması Uygulaması* görülmektedir. Yine Fotoğraf 14’de de görme engellilerin istasyon planını rahatlıkla tanıyabileceği Braille Alfabeti ile yapılmış, *M1 Hattında Görme Engelliler İçin Kabartmalı İstasyon Planı* görülmektedir.

Fotoğraf 15’te de, İ.T.Ü. –Ayazağa istasyonunun da ise, Maslak tarafından erişim imkanı bulunmamaktaydı ve fiziki imkansızlıktan dolayı buraya asansör yapılamamış ve tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişim sağlayabilmesi için “merdiven asansör” kurulmuştur ve *İ.T.Ü. –Ayazağa İstasyonunun Çıkış Noktalarına Kurulan Merdiven Asansör* görülmektedir.

İstanbul Ulaşım A.Ş. tramvay hatlarında da erişilebilirlik çalışmalarına devam etmekte olup, hattın bir kısmında düşük tabanlı tramvay araçları kullanılmakta, böylece bedensel engelli yolcular tramvay hattına daha rahat erişebilmektedir. Mevcut tramvay hatlarında bulunan tüm istasyonlarda tekerlekli sandalye kullanan vatandaşların peronlara daha rahat erişebilmeleri için özel rampalar yapılmış, istasyonları turnike kısımlarında engelli vatandaşlar için tasarlanmış serbest geçiş kapıları koyulmuştur. Tramvayların içinde de

bilgilendirici ve uyarıcı anonslar yapılmakta olup, işitme engelli vatandaşlar için de yazılı anonslar koyulmuş, araç içinde hareket eden yolcuların kullanması için de alan ve koltuk tahsis edilmiştir (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013).

Fotoğraf 16’da *Edirnekapı İstasyonuna Yapılan Düzenleme (Eski-Yeni Hali)* görülmekte, Fotoğraf 17’de de, özellikle işitme engelliler için *Raylı Sistem Hatlarında bulunan Araç İçlerindeki Bilgilendirme Levhaları* görülmekte olup, engelli vatandaşların lehine yapılan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Özür bedendedir, engel mekanda” bilinci ile hareket ettiğini söyleyen İstanbul Ulaşım A.Ş. ayrıca yeni yapılan hatlarda (M3 Kirazlı - Olimpiyatköy - Başakşehir Metro Hattı ve M4 Kadıköy - Kartal Metro Hattı) engelli yolcuların kullanabileceği erişilebilir istasyon ve araçlara sahip olma konusunda duyarlı davranmaktadır. (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013). İstanbul A.Ş. ayrıca bazı istasyonlarda engelli tuvaleti de bulundurmaktadır.

İstanbul Ulaşım A.Ş. ayrıca, Zeytinburnu-Kabataş-Bağcılar tramvay hattında yüksek yolcu talebini karşılamak için, 2009’da hizmete başlamış, 37 adet tramvay araçlarının hepsi düşük tabanlı ve engellilerin kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır (İstanbul Ulaşım A.Ş. , 1.5.2013).

4.2.1.8. Kentsel Tasarım Müdürlüğü Hizmetleri

Kentsel Tasarım, engelsiz tasarımla birlikte yapılmak durumundadır. Engelsiz Tasarım, Toplu Ulaşım Haftasında (Transist 2010) yapılan sunumda (Transist 2010; 27.04.2013) “kent mekanlarının, tüm kullanıcılar için yatayda ve düşeyde, sabit ve taşınabilir, her türlü engelden arındırılmış bir dolaşım ve kullanım amacı ile erişilebilir ve okunaklı düzenlenmesine yöneliktir.” şeklinde çerçevelendirilmiştir. Engelsiz kentsel mekanların düzenlenmesi hizmeti lütuf olarak değil, hakların iadesi olarak sunulmalıdır.

Engelsiz Mekan Düzenlemesinin Genel Kuralları (Transist 2010; 27.04.2013) ta şu şekilde belirtilmiştir;

“Engelsiz ve Yeterli Hareket Alanı, Engelsiz ve Gerekli Döşeme Yüzeyi, Engelsiz ve Yeterli Yükseklik, Gerekli ve Algılanabilir İşaretlemeler, Gerekli Mekansal Kullanma Donatıları, yol, meydan, kavşak, otopark, ulaşım taşıt türleri ve donatıları, çocuk bahçesinden-bölge parkı, açık yeşil alanlar hem kendi içlerinde içsel erişilebilirliği sağlamak hem de birbirleri arasında geçirgenlik sağlamak üzere tasarımılandırılmalıdır.”

Her şeyden önce kentsel mekanın engelsizleştirilmesi meselesi, sadece çoğu kez vatandaştan gelen müracaatlara göre ve de çoğuz kez hatalı olarak yapılan rampa düzenlemesi vb, basit bir düzenleme olayı değil, bir çok öğeyi birbirine bağıntılı olarak içeren kentsel tasarıma ilişkin bir süreçtir. (Kaplan, 2010 : 133.)

Engelsiz kentsel tasarım aynı şekilde reklam kampanyalarında sunulacak ve yerine göre siyasal öncelik kazanacak bir mevzu olmamalıdır. Hatta bir öneri olarak söyleyecek olursak, engelsiz kent tasarımı mevzuatta daha fazla yer almalı ve de bunu propaganda unsuru olarak kullanımı önlemek gerekmektedir.

Kentsel Tasarım Müdürlüğü İ.B.B. Etüd Proje Daire Başkanlığına bağlı olarak çalışan müdürlüklerden biridir. Görev tanımı bakıldığında İ.B.B. Kentsel Tasarım Müdürlüğü'nü ilgilendiren konular, şehirdeki reklam panoları, kent mobilyaları, kaldırım üzerindeki engeller vb. konular olduğu söylenebilir.

Kentsel Tasarım Müdürlüğü de İ.B.B.'nin çoğu müdürlüğü gibi engellilerin yaşadığı sorunlara karşı çözümler üretmeye çalışmaktadır. İ.B.B.'nin “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul” projesi kapsamında gerçekleştirmiş olduğu çalışmalardan biridir. Bu projede engellilerin erişimi ve onların ulaşılabilirliğini sağlamaya yönelik İ.B.B.'nin ilgili birimleri ve ilçe belediyeleriyle sık sık toplantılar yapmakta ve de engellilerin ulaşılabilirliğini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

Bilindiği gibi engellilerin en önemli sorunlarından biri de erişilebilirlik sorunudur. Her şeyden önce ulaşılabilirliğin saptanması için erişilebilirliğin sağlanmış olması gerekir. Erişilebilirlik sağlandıktan sonra ancak, ulaşılabilirliğin sağlanması gerçekleşebilir.

İ.B.B. Kentsel Tasarım Müdürlüğü de İ.B.B.'nin erişilebilirliği sağlamaya yönelik kurumlarından biridir.

“Herkes İçin Erişilebilir İstanbul” söylemiyle başlatılan proje kapsamında yapılan toplantılar neticesinde, söz konusu toplantıların Kentsel Tasarım Müdürlüğü’ne, kaldırım üzerindeki engellere vatandaşlardan şikayet gelemeyen çözüm bulunmaya çalışılması, ilçe belediyelerinin uygulamada yaptıkları hatalar ortaya konularak çözüm yolları geliştirilmeye çalışılması, ilçe belediyelerinin uygulamada yaptıkları hatalar ortaya konularak çözüm yolları geliştirilmeye çalışılması vb. gibi katkıları olmuştur. (Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Projesi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kentsel Tasarım Müdürlüğü Çalışmaları)

İlgili çalışmada başlıca yaya kaldırımı engelleri; “reklam panoları, otobüs durakları, elektrik direkleri, ağaçlar, bozuk yüzey (Yanlış Malzeme ve İşçilik), Rampa Eksikliği, Kaldırım Standartlarına uyulmaması” (Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Projesi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kentsel Tasarım Müdürlüğü Çalışmaları) olarak sıralanmıştır.

4.2.1.9. Raylı Sistem Müdürlüğü Hizmetleri

Raylı Sistemler Müdürlüğü, İ.B.B.'nin metro, tramvay hatlarının projelerini yaparak hizmet sunmakta olan bir müdürlüktür.

Raylı Sistemler Müdürlüğü, istasyonlarda engelliler yönelik uygulama alanları içerisinde asansörler, rampalar, hissedilebilir zemin uygulamaları, tuvaletler, yönlendirme levhaları, telefonlar, istasyonların peyzaj alanlarında engellilere yönelik çalışmalar yapılmakta olup, Kadıköy-kartal metrosu kapsamında engellilere yönelik çalışmalar, trenlerin dizaynı, mevcut hatlardaki eksikliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır (www.erisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

Raylı sistemler müdürlüğü, engellilerin İstanbul içinde yer alan tramvay ve metro güzergahlarının engelliler de dahil olmak üzere, evrensel standartlar ve Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantılarında ele alınan tartışmalar çerçevesinde

İstanbul'da yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının yapımı ve engellilerin erişilebilirlik düzenlemeleri de evrensel standartlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Raylı Sistemler Müdürlüğü metrolardaki asansör kabin içi uygulamaları görme engelliler için sesli uyarı sistemi, kabartmalı sayılar, Braille alfabesi ile bilgilendirme yazıları, işitme engelliler için görsel bilgilendirme sistemi, tekerlekli sandalyeli engellilerin girebileceği genişlikte boşluk, TSE standartları ölçüsünde düzenlemeler, tutunma barları ve kumanda düğme yüksekliği de tekerlekli sandalye kullanıcıları düşünülerek hazırlanmıştır. Ayrıca, asansör girişlerinde de sesli uyarı sistemi ve kameralar bulunmaktadır (www.esisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

Raylı Sistemler tarafından gerçekleştirilen raylı sistem projelerinde, istasyon içlerindeki eğim %6'yı aşmamaktadır. Görme engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için raylı sistemlerde 40 cm genişliğinde "Kılavuz Yol Yüzeyi" bulunmaktadır. Kılavuz Yol Yüzeyi hali engellilerin geçiş yapabileceği engelli turnikelerine yönlendirilmektedir. Engelli turnikelerinin genişliği de, 90 cm'i aşmamakta olup, turnike, engelli logosu ile gösterilmiştir. Yine peron katlarına gelindiğinde, peron kenarı görme engelliler için 15 cm genişliğinde sarı uyarı bandındaki kabartmalar bulunmaktadır. Yine işitme engellilerin de faydalanabileceği baş üstü yönlendirme levhaları bulunmaktadır (www.esisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

İstasyonda yer alan tuvaletler de engellilerin kullanabileceği hareketli ve sabit tutunma barları ile vitrifiye malzemeleri engelli kullanımına uygun olarak seçilmiştir. İstasyonda bilet holü katlarında yer alan telefonlar da, tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişimine uygun bir yükseklikte bulunmaktadır (www.esisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

Raylı Sistemler etrafındaki peyzaj düzenlemeleri de engellilerin erişilebilirliği düşünülerek tasarlanmıştır. %5 - %8 eğimli rampalarla kaldırımlar ile engelli yolcular istasyonlara yönlendirilmektedir. Yine uygun istasyonların giriş en yakın ceplerine engelli otopark alanı yapılmaktadır. Kadıköy-Kartal metro projesi zemin uygulamalarında 60 cm eninde uyarı bantları kullanılmış olup, kılavuz yol yüzeyi istikametindeki dönüş noktalarında uyarı taşları kullanılmaktadır. Tüm istasyonlarda görme engelliler için oluşturulmuş olan uyarı bantları yer döşeme kaplamaları ile az

gören görme engellilerde düşünülerek kontrast renkte yapılmaktadır (www.erisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

Kartal-Kadıköy metro projesinde belirtilen istasyonlarda görme engelli yürüme yollarının bilet holüyle kesiştiği noktada, görme engelliler için uygun bir alanda istasyonun planının yer aldığı kabartmalı haritaya yönlendirilme yapılmaktadır. Söz konusu kabartmalı haritalarda merdivenler, asansör, telefon, wc, danışma vb. gibi engelliler için gerekli olabilecek tüm bilgiler işlenecektir. Latin harfleri ile Braille alfabesi de bu haritalarda kullanılacaktır. Merdiven başlarında, küpeşte üzerinde merdiven sayısı, hangi istikamete gittiği gibi bilgiler Braille alfabesi ve latin alfabesi ile birlikte kabartmalı bir şekilde yazılması planlanmaktadır. Tuvaletlerde görme engelliler için piktogram yoluyla Braille alfabesi ile resmedilecek olup, asansör kullanma talimatı da Braille alfabesi ile yazılacaktır. (www.erisilebiliristanbul.org, 14.06.2013.)

Raylı Sistemler Müdürlüğü tarafından projesi gerçekleştirilen Kartal-Kadıköy metrosunda dörtlü dizide yer alan vagon içerisinde tekerlekli sandalyeli engellilerin de durabileceği alanlar oluşturulmuş olup, araçların içerisinde istasyon bilgilerini veren sesli ve görsel uyarılar bulunmaktadır. Raylı Sistemler Müdürlüğüne bağlı metro ve tramvay hatlarındaki eksik çalışmalar da tamamlanmaktadır (erisilebiliristanbul.org, 14.06.2013).

İ.B.B.'ye bağlı Raylı Sistemler Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında, engellilerin erişilebilirliği hususunda önemli çalışmalar yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Raylı Sistemler Müdürlüğü'ndeki çalışmalar İ.B.B.'nin engellilerle ilgili yapmış olduğu çalışmalar içerisinde erişilebilirlik bahsiyle de alakalı olarak en dikkat çekici çalışmalardır.

4.2.1.10. Şehir Planlama Müdürlüğü Hizmetleri

Şehir Planlama Müdürlüğü, İ.B.B. İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermekte olan ve de, kamuya açık ve kentsel donatı alanlarının yeterli, dengeli ve kaliteli bir hale gelmesi ve toplumun her kesiminin kentsel hizmetlerinden

yararlanabilmesi amacıyla, yerleşim alanlarında mekansal kalitenin yükseltilmesi gibi bir görev benimsemiştir (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım: 24, 15.5.2013).

4.2.1.11. Trafik Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Trafik Müdürlüğü, Ulaşım Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermekte olan bir birimdir. Trafik Müdürlüğü, engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması konusunda önemli bir göreve sahiptir.

Trafik Müdürlüğü, engellilerine erişilebilirliğini engelleyen kaldırım ve yürüme alanları yeniden düzenlenmiştir. Sinyalizasyon sistemi ile, yaya sinyali ile araç sinayli birbirinden ayrılmış ve araçların yaya geçidi içerisinde durması engellenmiş, yaya geçitleri koridor şeklinde rehabilite edilmiştir. Maksimum yaya ulaşılabilirliğinin en güvenli şekilde sağlanması için 108 noktada fonksiyonel sesli titreşimli yaya butonları (EYS) sistemi hizmet sunumuna başlamıştır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 24, 15.5.2013)

İ.B.B. Trafik Müdürlüğü faaliyetleri kapsamında yapılan çalışmalara bakıldığında, ayrıca;

“Özürü ve Trafik Projesi” hayata geçirilerek, “Özürü ve Trafik” isimli, hazırlanması incelikli bir araştırma sürecini kapsayan 2 adet kitap yayınlanmıştır. “Özürü ve Trafik Projesi”ne göre özürülülerin trafikteki davranışları 2 yıl boyunca takip edilmiş, kendileriyle yapılan görüşme ve toplantılar sonucunda özürülüler hizmet veren kuruluşlar ile hastanelerin önlerindeki kavşaklar öncelikli olacak şekilde dönüşüm çalışmalarına başlanılmıştır. Ayrıca 85 kavşakta görme özürülüler için erişilebilirlik ve kullanım kolaylığı sağlanmıştır (Kavak; 2010, S.158).

Engelli vatandaşların trafikte istedikleri yere ulaşabilmeleri için dünya standartlarında bir trafik eğitim parkı hizmete açılmıştır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 24).

4.2.1.12. Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Ulaşım daire başkanlığı bünyesinde yer alan Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü (TUHİM), İçişleri Bakanlığı'nın 159 sayılı genelgesi ve Ulaşım Koordinasyon Merkezinin (UKOME) kararı doğrultusunda, engellilerin ulaşılabilirlik

sorununa katkıda bulunmak amacıyla “Özürllüler İçin Park Kartı” verilmektedir. “Özürllüler İçin Park Kartı”na sahip olan kişiler, yaya geçidi, itfaiye musluğu ve kavşaklar dışında trafiği aksatmayacak şekilde geçici süreli olarak park yapma hakkına sahiptirler. Bu karta sahip olan kişilere, park yerlerinde de, öncelik tanınmakta, kart sahibi olmayan kişiler de engelliler için ayrılan park yerlerine park yapamazlar. (Yerel Hizmet Rehberi : 556, 2011.)

Fotoğraf 22’de de, TUHİM tarafından engelli vatandaşlara verilen *Özürllü Park Kartları* görülmekte olup, bu kartı almak için engelli vatandaşlar TUHİM’e başvuruda bulunmalıdırlar.

Engelli vatandaşlar, trafiği aksatmayacak şekilde, yukarıdaki paragrafta belirtilen şekilde, en çok 20 dakika geçici süreli park yapabilmektedirler. Bunun dışında engelliler için park yerlerinde öncelik hakkı sağlanmaktadır. Özel olarak engelliler için ayrılan park yerlerinde bu kart sahibi olmayanlar park yapamazlar. 2006 yılından itibaren 181 engelli vatandaşa “özürllü park kartı” verilmiştir. Verilen kartlar, her yıl süre dolumu ve plaka yenileme vb. nedenlerden dolayı yenilenmektedir (www.erisilebiliristanbul.com, 12.06.2013).

TUHİM tarafından, taksi tasarım yarışmasında tasarlanacak olan araçların engellilerin kullanımına da uygun bir şekilde tasarlanması konusunda görüş belirtmiş ve İstanbul İçin Taksi Sistemi Tasarımı Fikir Yarışması Taksi Tasarım Yarışması kapsamında erişilebilirlik faktörü uyulması zorunlu kriterlerden biri olmuştur. Katılımcılardan tasarlanacak olan taksinin tekerlekli sandalyeli bir yolcunun kimsenin yardımına gereksinim duymadan tek başına taksiye binip inebileceği ve manevra alanının rahat olabileceği, işitme ve görme engelli yolcular için de görsel ve sesli iletişim ve uyarı sistemlerinin olacağı bir şekilde yapmaları istenmiştir. Ayrıca yönergelerde, engellilerin erişilebilirliği, engellilerle iletişim ve engellilik konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmalara yer verilmesi düşünülmektedir. (www.erisilebiliristanbul.com, 12.06.2013.)

Fotoğraf 22’de de, TUHİM tarafından organize edilen ve yeni tasarlanmış ve taksi yarışmasında engellilerin de düşünüldüğü *Engellilerinde Kullanabileceği Ödül Alan Taksi Modeli* gösterilmiştir.

03.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, 10.07.2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile ilgili kanun ve mevzuatlara dayanılarak, TUHİM tarafından hazırlanan Ticari Taksi ve Dolmuş Yönergesinin Çalışma Usul ve Esaslar başlıklı 9. Maddesinin 19. Bendi, “taksi ve taksi dolmuş şoförleri fiziksel engelli kişileri araçlarına almaktan imtina edemez, aracına aldığı bu kişilere yerlerine oturmaları da dahil olmak üzere yardımdan kaçınmaz” şeklinde düzenlenmiştir. (İ.B.B., 12.06.2013.)

Yine aynı şekilde ilgili mevzuata dayanarak TUHİM tarafından Ticari Minibüs Yönergesi çıkarılmış olup, 12. Maddenin 1 bendinde “AB standartlarına uygun olmak üzere UKOME’nin takdir edeceği geçiş sürecinden sonra taşımacılığa alınacak minibüslerde, Bedensel Engelli yolcuların inip binmelerini kolaylaştırıcı kaldırım seviyesinde alçak tabanlı olma şartı aranacaktır.” İfadesi yer almaktadır. (İ.B.B., 12.06.2013).

4.2.1.13. Üstyapı Projeler Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Etüd ve Proje Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Üstyapı Projeler Müdürlüğü, kültür-sanat merkezleri, tiyatro sahnesi, çok maksatlı salon ve kapalı spor salonları, hizmet binaları vb. binaların projelerini hazırlayarak engelliler ile ilgili çalışmalara katkı sunmaktadır.

(Eski) Projeler müdürlüğü altyapı ve üstyapı projeler müdürlüğü olarak ikiye ayrılmadan önce başlatılan “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları” çerçevesinde (Eski) Projeler Müdürlüğü’nün yapmış olduğu çalışmalar vardır.

(Eski) Projeler Müdürlüğünün yapmış olduğu faaliyetler kapsamına; tiyatro, kültür merkezi, çok maksatlı salon, kapalı spor salonu, hizmet binaları, kentsel tasarım (meydan ve yol projeleri), açık alan düzenlemeleri kapsamında, rekreasyon, park, i şehir parkı, bölge parkı, eğlence parkları ve hayvanat bahçeleri gibi projeler girmektedir. (Eski) Projeler Müdürlüğü, “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon

Toplantıları” çerçevesinde, engellilerin toplum hayatı ile bütünleşmesinin önündeki teknik engelleri aşmaya yönelik projeler üretmektedir (Erişilebilir İstanbul, 7.5.2013.)

(Eski) Projeler Müdürlüğü çalışmalarından birisi de, ilçelerde engellilere yönelik hizmetlerin yürütüleceği özel merkezleri projelendirmektir. Bu kapsamda Sancaktepe Rehabilitasyon ve Mesleki Beceri Kazandırma Projesi ve Başakşehir Özürlüler Merkezi Projesinin tamamlanması için çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, engellilerle ilgili çalışmalar yapan Florya Yaz Kampının bir benzerinin Anadolu yakasında yapılması için araştırma çalışmaları devam etmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 557.)

(Eski) Projeler Müdürlüğü yapmış olduğu çalışmalarda, engellilerle ilgili sürdürülebilir ve erişilebilir çözümler üretmek amacını gütmektedir. (Eski) Projeler Müdürlüğü’nün “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon toplantıları” çerçevesinde yapmış olduğu somut çalışmalardan bazıları şunlardır;

Açık alan proje çalışmalarında (rekreasyon, park, şehir parkı, bölge parkı, eğlence parkları, hayvanat bahçeleri vb.) engelliler için ulaşılabilirlik ve uygun WC’lere dikkat edilmekte, görme engelliler için de, özel engelli parkları tasarlanmıştır.

Yapı olarak tasarlanan projelerde de görme engelliler için ulaşılabilirlik ve uygun WC’ler dikkate alınmaktadır. Sosyal sorumluluk projeleri kapsamında doğrudan engellilerle alakalı olan, rehabilitasyon ve tedavi amaçlı projeler üretmek ve yine engellilere ait günlük eğitim ve eğlence amaçlı açık ve kapalı alanlar da proje olarak üretilmektedir.

Kapalı spor salonlarında yüzme havuzlarında engellilerin kullanımına uygun tasarlanmış yapılar düşünülmektedir. Bu kapsamda Darülaceze içinde engellilere ait kapalı yüzme havuz projesi hazırlanmıştır. (Erişilebilir İstanbul, 7.5.2013.)

4.2.1.14. Yapı İşleri Müdürlüğü Hizmetleri

Yapı İşleri Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen hizmetler, engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla çeşitli merkezlerin herkes için erişilebilir bir şekilde oluşmasını sağlamak amacıyla daha öncesinde İ.B.B.’nin çeşitli birimleri

tarafından projelendirilmiş binaların yapımını yapmak, kültür merkezi cadde düzenleme çalışmalarında rampalar yapmak, muhtelif binalarda ek bölümler inşa etmek, iyileştirme çalışmaları yapmak, çeşitli üst geçitler ve kültür merkezlerinde engelli rampası yapmak vb. görevlerle engellilerin erişilebilirlik sorununun çözümü için çalışmalar yapmaktadır. (www.esisilebiliristanbul.org, 14.06.2014).

Yapı İşleri Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalar arasında, Eyüp Görme Engelliler Kütüphanesi, Tuzla Zihinsel Engelliler Eğitim ve Beceri Kazandırma Merkezi, Çiroz Engelliler Yaz Kampı, Ataköy Sinan Erdem Engelli Rampası, Engelli Asansörü, İstanbul Kongre Merkezinde çeşitli iyileştirmeler yapılmış, Metrobüs durakları engelli asansörleri ve kaldırma platformları, muhtelif yerlere de merdiven tipi engelli platformları, Beyoğlu Kasımpaşa Recep Tayyip Erdoğan Stadına da engelli rampalı tribün konulmuştur. (www.esisilebiliristanbul.org, 14.06.2013).

4.2.1.15. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü (Anadolu/Avrupa) Hizmetleri

Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü İ.B.B.'nin Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı bünyesinde bulunmakta olan Avrupa Yakası Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü ve Anadolu Yakası Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü olmak üzere 2 ayrı müdürlükten oluşmaktadır.

İ.B.B. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü engellilerin sosyal hayatta yaşamış olduğu ulaşılabilirlik sorununun çözümüne katkıda bulunmak amacıyla, şehrin engelliler için ulaşılabilir hale gelmesini sağlamak için İstanbul'un geneli ana ulaşım yolları ve kaldırımlar ile meydanlarda çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Yol Bakım ve Onarım Müdürlükleri (Anadolu/Avrupa) bu kapsamda, standart dışı olan kaldırımların genişletilmesi ve kaldırımların başlama ve bitimindeki tapmaların %5 ile %8 eğimli ve en az 1.00 mt. genişlikte olacak şekilde düzenlenmesi, araçların yaya alanına girmesini önlemek amacıyla araçların geçemeyecekleri fiziki engeller yerleştirilmesi, ızgara, menhol ve baca kapaklarının tekerlekli sandalyelerin düşmeyecek şekilde düzenlenmesi, kaldırımlarda bulunması gereken ve kaçınılmaz olan cisim ve kütlelerin etrafının uygun bir malzeme ile çember içine alınarak muhtemel çarpmalara karşı önlemlerin alınması, üst geçitlerin engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi ve kaymayı engelleyen

malzeme ile kaplanması vb. çalışmalar yürütmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 554-555).

Yol bakım ve onarım müdürlüğü, “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları” kapsamında sunulan raporda, Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü’nün yapmış olduğu çalışmalar şu şekilde sıralanmıştır;

“Yaya alanı olmayan yada mevcut yaya alanı standart dışı olan kaldırımların genişletilmesi,
Yaya alanlarının başlama ve bitimindeki rampaların %5 - %8 eğimli ve en az 1.00 mt. genişlikte olacak şekilde düzenlenmesi,
Araçların yaya alanlarına girmesini önlemek amacı ile fiziki engel yerleştirilmesi,
Izgara ve menhol kapaklarının engelli arabası tekerlekleri düşmeyecek şekilde düzenlenmesi,
Kaldırımlarda bulunması kaçınılmaz cisim ya da kütlelerin etrafı uygun bir malzemeyle çember içine alınarak olası çarpmalara karşı önlem alınması,
Dış kenarı tehlike arz eden kaldırımların bu kısımlarına yaya korkuluğu yapılarak tehlikeye karşı önlem alınması,
Üst geçitlerin özürülülerin kullanımına uygun hale getirilmesi ve kaymayı engelleyen malzeme ile kaplanması,
Sinyalize kavşaklarda yayalar ve özürülü yayaların kolay ve güvenli geçişi için yapılan çalışmalar.” (Erişilebilir İstanbul, 8.5.2013.)

İ.B.B. Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü (Anadolu/Avrupa) engellilere yönelik olarak yapmış olduğu çalışmalar arasında görme engelliler için de trafik müdürlüğü ile koordineli bir şekilde çeşitli yol ve kavşak düzenleme çalışmaları yapmıştır.

Fotoğraf 18’de *Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü’nün Engelliler İçin Beşiktaş Meydan Düzenlemesi* görülmekte olup, görme engelli vatandaşlar için kılavuz ve uyarı levhaları görülmektedir. Fotoğraf 19’da da, *İ.B.B. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü’nün Engelliler İçin Düzenlediği Maltepe Meydanı* görülmektedir. İlgili düzenlemede görme engelliler için yapılmış olan kılavuz yön çizgileri ve uyarı levhaları hissedilebilir yüzey üzerinde görülmektedir.

Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü yayalar ve engellilerin kolay ve güvenli geçişleri için sinyalize kavşak çalışmaları kapsamında, İstanbul’un çeşitli semtlerinde 2011 temmuz ayı itibariyle görme engelliler için 150 adet sinyalize kavşak yapımı tamamlanmış ve

14360 m2'lik 1911 adet rampa tamamlanmıştır. (Erişilebilir İstanbul, 08.05.2013.) Fotoğraf 20'de de, *Sinyalize Kavşak Çalışmaları Bağcılar Mevlana Caddesi* görülmektedir. Fotoğraf 21'de de, yine *Görme Engelliler İçin Yapılan Kubbe Kabartılı ve Kılavuz Yol Uygulaması* görülmektedir. Beşiktaş-Akaretlerdeki görme engelliler için yapılan uygulama İTÜ mimarlık anabilim dalı öğrencileri için tez konusu olmuş ve çalışılan noktalar arasında değerlendirme matrisi içinde en yüksek puanı almıştır. (Erişilebilir İstanbul, 8.5.2013.)

Sonuç olarak İ.B.B. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü yaya alanlarının tüm yayalar için engelsiz hale getirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir. Bu kapsamda “İstanbul Geneli Ana Ulaşım Yol Ağındaki Kavşaklarda Görme ve Bedensel Engelliler İçin Yaya Geçişlerinin Düzenlenmesi İşi” ihalesine başlanmış ve çalışmalara başlanmıştır. Müdürlük kapsamında yapılan erişilebilirliğin arttırılması amacıyla olan projede toplu ulaşım güzergahlarının bulunduğu hatlara öncelik verilerek, 129 noktada metro, raylı istemler, metrobüs ve otobüs duraklarına bağlantıların eklenmesi hedeflenmiştir. İhale kapsamında da İstanbul geneli ana ulaşım yollarındaki kaldırımlarda bulunan 699 adet sinyalize geçiş ile 6093 adet kontrolsüz yaya geçidinde çalışmalar yapılacaktır. (Erişilebilir İstanbul, 08.05.2013.)

Ayrıca, Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı tarafından, 1 Ocak-30 Ocak 2012 tarihi itibarıyla görme engelliler için 26.173 m2'yi tutan 176 adet sinyalize kavşak geçişi tamamlanmış ve 2.805 adet rampa ve ayrıca 503 kılavuz yol imalatı tamamlanmıştır. (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, S. 24, 8.5.2013.)

4.2.1.16. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Erişilebilirlik Hizmetleri

İSEM'in bir diğer görevi de, İ.B.B.'de yer alan tüm alanların, erişilebilirlik konusunda uygun olmasını sağlayacak çalışmaların yürütülmesinde koordinasyon görevi bulunmaktadır. Bu amaçla başlatılan “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Kurulu” toplantılarında ek teknik şartname çıkarılmış, ve bundan böyle tüm proje, ihale ve uygulamalarda uygulayıcılara erilen asli şartnameye eklenmesi istenmiştir. Aynı zamanda ilçe belediyelere de öneri olarak gönderilmiştir. Bu kapsamda belediyelerle

toplantılar yapılmış ve eksiklikler tamamlanmaya çalışılmıştır. İstanbul İmar Yönetmeliği de bu kapsamda revize edilmiştir (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 347-353).

4.2.2. Sağlık Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

4.2.2.1. İstanbul Halk Ekmek A.Ş. Hizmetleri

İstanbul Halk Ekmek A.Ş.'nin (İ.H.E.) yatırım çalışmaları 1971 yılında başladı. 26 Ağustos 1978 yılında da, ekmek üretimine geçildi. İHE, İstanbul halkına daha iyi ve kaliteli bir hizmet vermek, ekmek fiyatlarında aşırı ve haksız uygulamaları önlemede etkin bir kuruluş olmak amacıyla kurulmuş İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirakidir ve engelli vatandaşların sağlıklı beslenebilmeleri için onların yararına çalışmalar yürütmektedirler (İHE, 5.5.2013).

Çölyak, PKU ve Otizm hastalarının etkili beslemeleri konusu glutensiz ve düşük fenilalaninli ürünlerle destek sağlanmaktadır. 2000 yılından itibaren Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İşbirliği ile glutensiz ve düşük fenilalaninli ekmek ve 2005 yılından itibaren de glutensiz karışım un üretimine geçilmiştir. Bayramlarda Çölyak, PKU ve otizm hastalarına Glutensiz Ürün Paketleri ücretsiz olarak gönderilir. (Yerel Hizmet Modeli, 2011: 559).

ÇÖLYAK hastalığı buğday, arpa, yulaf vb. tahılların içinde varolan ve aynı zamanda bir çok gıda ürünüde bulunan gluten, çölyaklıların bağırsaklarında alerji yapmakta ve bir takım rahatsızlıklara neden olmaktadır. Fenilketonuri ise, katılım yoluyla geçen zeka ve gelişim geriliği yapan bir metabolizma rahatsızlığıdır ve yeni doğan bebeklerde topuktan alınan bir damla kan ile bu rahatsızlığa erken teşhis konulabilmektedir. İHE de, çölyak, fenilketonuri, PKU ve otizm hastalarının da yiyebileceği ekmek üretmektedir (İHE, 5.5.2013).

İ.B.B. iştiraki olan İstanbul Halk Ekmek A.Ş. aynı zamanda en yakın İHE bayisine başvurulduğu zaman ertesi gün glutensiz ürünleri göndermektedir. Aynı şekilde İstanbul dışındakiler içinde internet sitesinde verilen hesap numaralarına para yatırıldığı zaman istenilen glutensiz ürün gönderilmektedir (İHE, 5.5.2013).

4.2.2.2. Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü Hizmetleri

Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü “Evde Sağlık Hizmetleri” kapsamında maddi ve sosyal imkanları yetersiz ya da evden çıkamayacak durumda olan hastalar için verdiği hizmetten uygun durumdaki engelliler yararlanabilmektedirler. Sosyo-ekonomik ön değerlendirme ile uygunluğu tespit edilen vatandaşlar için ev ortamında fizyo-terapi uygulamaları, periyodik olarak doktor muayeneleri ve psikolojik danışmanlık hizmetleri yapılmaktadır. Doktor ziyareti ve yapılan muayenelere göre ihtiyaç duyulan bakım ve takibi yapılır. Yardıma ve bakıma muhtaç engelliler, yalnız yaşayan ve toplumsal hayattan izole olmuş ve engellilik durumu nedeniyle sosyal hayattaki faaliyetlerini uygun yerine getiremeyen, yerine getirmekte zorlanan kişilerin kişisel bakımları ve yaşadıkları ortamların temizlikleri uygun periyotlarla gerçekleştirilmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 549).

Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü’nün engelliler için de yapılandırmış olduğu bir model olan ALO 153 servisinden yararlanabilmek için bu servisin aranıp bilgi verilmesi gerekmektedir. Bildirilen adrese ilk iki gün içinde bir ekip giderek sosyo-ekonomik ön değerlendirme yapmak için gidilmekte ve bu şartlara haiz olan kişiler için sonraki iki gün içinde doktor ekibi ilk ziyareti gerçekleştirerek bakım yapılmasına karar verir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 549).

4.2.2.3. İstanbul Sağlık Yatırımları ve İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri

Sağlık A.Ş. 2005 yılında model merkez olarak Pendik’te hizmete başlayan Sevgi Çiçekleri Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, engelli vatandaşların alanında uzman kişiler tarafından alması sağlanarak toplumsal yaşama entegrasyonlarını geliştirmektedir. İ.B.B. engelliler Müdürlüğü’nün ihalesi kapsamında, liftli ve liftsiz araç, personel, yemek ve ikramlar, karma eğitim seansları, atla terapi seansları ve İ.B.B. Engelliler Yaz Kampı personeli, yemek hizmetler ve sosyal amaçlı gezi organizasyonları da Sağlık A.Ş. tarafından temin edilmektedir. Ayrıca, Sağlık A.Ş. İlk Yardım Eğitim Merkezi, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü tarafından istenen kriterlere

uygun bir şekilde düzenlenmiş olup, engelli vatandaşların erişilebilirliğine uygun bir yapıya kavuşmuştur (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım; S.26, 20.5.2013).

4.2.3.4. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Sağlık Destek Hizmetleri

Fizyoterapi çalışmalarının amacı engellilerin bağımsızlığa ulaşmalarını sağlamaktır. Bu kapsamda, engellilerin fonksiyonel becerilerini geliştirme amaçlı ev egzersizleri programı uygulaması, seans hizmeti, grup rehabilitasyon çalışmaları, danışmanlık hizmeti, 0-2 yaş erken önleyici gelişimsel rehabilitasyon programı, atla terapi, engelli ve ailesinin eğitimi, yardımcı cihaz desteği (tekerlekli sandalye, akülü araç, baston, ortez-protez), sportif faaliyetler, engellilerin yaşamlarını desteklemek amacıyla yapılmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 259, 265.)

Fizyoterapi değerlendirmesi çalışmaları kapsamında, nöromotor gelişim, kas – iskelet, denge – koordinasyon, postür³, el fonksiyonları, günlük yaşam aktiviteleri değerlendirmeleri yapılmaktadır. Ortez – protez atölyesinde de maddi durumu olmayan ve sosyal güvencesi de olmayan kişilere ortez ve protez desteği verilmektedir. Yapılan çalışmalardan biri de, atla terapi (hippoterapi) hizmetidir. Atla terapinin amacı, engellilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimine katkı sağlamaktır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 259, 260, 261, 268.)

Sağlık destek hizmetleri çalışmaları kapsamında yapılan çalışmalardan biri de, hidroterapi (suyla terapi)dir. Su, kaldırma kuvveti sayesinde engellilerin yapamadığı bir çok aktiviteyi gerçekleştirebileceği bir ortam sunar. Bu sayede kas aktivitesi ile hareketlerin yapılması sağlanır. Suyun ılıklığı da kas tonusunun azalmasına, yumuşak dokuların elastikiyetinde artışa neden olmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 270).

Sağlık destek hizmetleri kapsamında, hemşirelik hizmetleri de verilmektedir. Bu kapsamda ev ziyaretleri ve engelli tespiti, beyaz kart başvurusu alma (engelli raporunun kontrolü), bez dağıtımı ve takibi, sağlık eğitim seminerleri, vaka takibi yapma, psikiyatri yönlendirme ve takip ve fizyoterapi yönlendirme ve takip yapılmaktadır.

---

³ Kişinin fonksiyonel yetenekleri ve emosyonel durumunun onun vücut yapısına yansması.

Sağlık destek hizmetleri kapsamında medikal yardımlar da yapılmakta olup, bunlar, tekerlekli sandalye, akülü sandalye, işitme cihazı, ortez – protez, koltuk değneği, baston, beyaz baston, hasta alt bezidir. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 280..)

İSEM tarafından yapılan bir diğer hizmette sosyal rehabilitasyon hizmetleridir. Watsu terapisi de, sıcak suyun içerisinde hareketler yaparak kaslarda, kemiklerde esneme sağlar, kan dolaşımı daha iyi temizlenir. Türkiye’de bu teknik ilk olarak İSEM tarafından uygulanmıştır. Yine Çiroz engelliler yaz kampında da, engellilere yönelik alternatif tatil koşulları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun dışında kuaförlük hizmeti de verilmektedir. (Yerel Hizmet Rehberi I, 2011 : 283.)

4.2.3. Eğitim Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

4.2.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Eğitim Müdürlüğü Hizmetleri

Türkiye’de yerel yönetimler genellikle, su, temizlik, çevre düzenlemesi, vergi ve yol yapımı gibi çalışmalarla anılmış ve hizmetleri bu çerçevede değerlendirilmiştir. Ancak bu altyapı hizmetlerinin son yıllarda büyük ölçüde tamamlanmış olması ve buna paralel kentlerde yoksulluk ve işsizlik gibi kavramların ön planda değerlendirilmeye mecbur bırakılması, yerel yönetimleri yeni hizmet alanlarına yöneltmiştir ve bunlardan en çok sosyal, kültürel ve eğitsel faaliyetler ilgi görmüştür. (Alpaydın, 2007; 65.)

Özellikle son yıllarda yerel yönetimlerin yetişkin eğitimi çalışmalarına yönelik çalışmalarında son yıllarda bir hayli artış görülmektedir. Yerel yönetimler, yerel halkın eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya çalışarak, hem onların dezavantajlı durumda olanlarının da diğer insanlarla eşit eğitim fırsatlarına kavuşmasını sağlamak, hem de kentin yerel eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla çalışmalar yürütmektedirler.

Yetişkin eğitiminin (yaygın eğitim)in temel amacı, milli eğitimi genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun bir şekilde, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş veyahut, herhangi bir kademesinde bulunan veyahut bu kademedен çıkan vatandaşlara, örgün eğitim yanında veya dışında olmak üzere, okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları adına sürekli eğitim imkanları hazırlamak, meslek edinilmesine yönelik çalışmalar yapmak veya çeşitli meslek gruplarında çalışanları,

mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 117.)

Yerel yönetimlerin yetişkin hizmetine yönelmesinde de bir çok etken bulunduğu söylenebilir. Bunlar arasında, kentte hızlı nüfus artışı ve kent yaşamına uyum gereksinimi, yerel halkın yerel yönetimlerden beklentilerinin artmış olması, sosyal belediyeçilik anlayışının kendini dayatmış olması, dezavantajlı kesimlerin yaşamış olduğu eğitimde fırsat eşitsizliğinin giderilmeye çalışılması vb. nedenler gösterilebilir. (Alpaydın, 2007 : 64.)

Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği 7. madde 3. Fıkırada;

“Birim işleyişi kapsamında birim ilgili kurum ve kuruluşlarla, üniversitelerle, meslek odalarıyla veya sivil toplum kuruluşlarıyla özürlülere yönelik yapılacak bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, eğitim, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri ile özürlülerin yaşamlarını kolaylaştırıcı çalışmaları koordine eder” (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 170, 16.5.2013.)

ifadesi yer alır. Söz konusu bu ifadeden de, engellilerle ilgili mesleki eğitim çalışmaları yapmak, büyükşehir belediyelerinin bir görevi olduğu anlaşılmaktadır.

Yetişkin eğitimine duyulan gereksinimlerden bazıları, Ural’ın saydığı değişikliklerden bazıları (2007; 19) şunlardır; teknolojik değişiklikler, yaşam sürelerinin uzaması, iş hayatındaki değişiklikler, kadının değişen rolü, eğitime sürekli destek duyulması, demokratik hak ve taleplerde artış olarak sayılabilir.

Yerel yönetimlerin yetişkin eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek olan uygulamaların da biri de, İ.B.B.’nin hizmetlerinden biri olan İSMEK (İstanbul Meslek Edindirme Merkezi)’dir. İSMEK, İ.B.B. İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı Eğitim Müdürlüğü bünyesinde faaliyet göstermektedir.

İSMEK, engellilere yönelik olarak engellilere uygun bir ortamda, engellilerin eğitim görmek istedikleri branşta etkili ve verimli bir eğitim almaları amacıyla, özel olarak geliştirilen program ve teknikleri kullanarak, mesleki eğitimle beraber kültür sanat eğitimleri gerçekleştirmektedir. Ayrıca, 72 kurs merkezinin girişi, engellilerin erişilebilirliği açısından uygun durumdadır. (Yerel Hizmet Rehberi : 2011 : 21.)

4.2.3.2. İtfaiye Destek Hizmetleri Müdürlüğü Hizmetleri

İtfaiye Destek Hizmetleri Müdürlüğü engelli çocuklar için düzenlenen sosyal etkinliklerle itfaiyecilik mesleğini tanımaları ağılanmaktadır. Bu etkinlikler kapsamında engelli çocukların yangın ve afetlere karşı korunma eğitimi alarak, olası yangın ve afet durumlarından korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca yetişkin engelliler için de, yangın ve deprem anında doğru davranış sergilemeleri amaçlanan eğitimlerin verilmesi planlanmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi , S.556).

4.2.3.3. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Hizmetleri

Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İ.B.B. Sağlık ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet yürüten bir müdürlüktür. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü dezavantajlı kesimler için sosyal yardımlar gerçekleştirmektedir.

Sosyal Hizmetler Müdürlüğü İstanbul'daki ilköğretim okulları ve liselerde okuyan şehit çocuğu, yetim ve engelli öğrencilere yapılan eğitim yardımı kapsamında, 2005-2009 yılları arasında ilköğretim, lise ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim gören 68.299 engelli öğrenciye nakdi yardımda bulunmuştur (www.erisilebiliristanbul.org, 14.06.2013).

Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İ.B.B. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve dört birimden oluşan bir müdürlüktür. Bu dört birim, Eğitim yardımları ve idari işler birimi, sosyal yardımlar (yardım sandığı) birimi, ihale ve gıda işleri birimi ve kadın koordinasyon birimidir. Sosyal hizmetler müdürlüğü, adından da anlaşılacağı üzere, kimsesiz ve muhtaç kişilere hizmet odaklı bir müdürlüktür. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalara bakıldığında, ilköğretim, ortaöğretim, üniversite (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora) olmak üzere ihtiyaç sahibi olan öğrencilere imkanlar dahilinde Eğitim Yardımı yapılmaktadır. Eğitim yardımları da aynı (eğitim seti) ve nakdi olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir (İ.B.B., 10.05.2013).

Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, eğitim yardımı çalışmaları kapsamında, engelli ilköğretim ve lise öğrencilerine her yıl eğitim yardımı yapmaktadır (Gelin Engelleri Birlikte

Aşalım). Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Kadın Koordinasyon Merkezi Çalışmaları kapsamında, Gıda Yardımı, Sağlık Yardımı, Giysi, Eşya ve Mefruşat Yardımı yapılmaktadır. Gıda yardımları konusunda da, “Alışveriş Kuponu” sistemi başlatılmış ve 1.derece ihtiyaçlı olarak nitelendirilen şiddetli mağduriyet yaşayan ailelere yardımlar yapılmaktadır (İ.B.B., 10.05.2013).

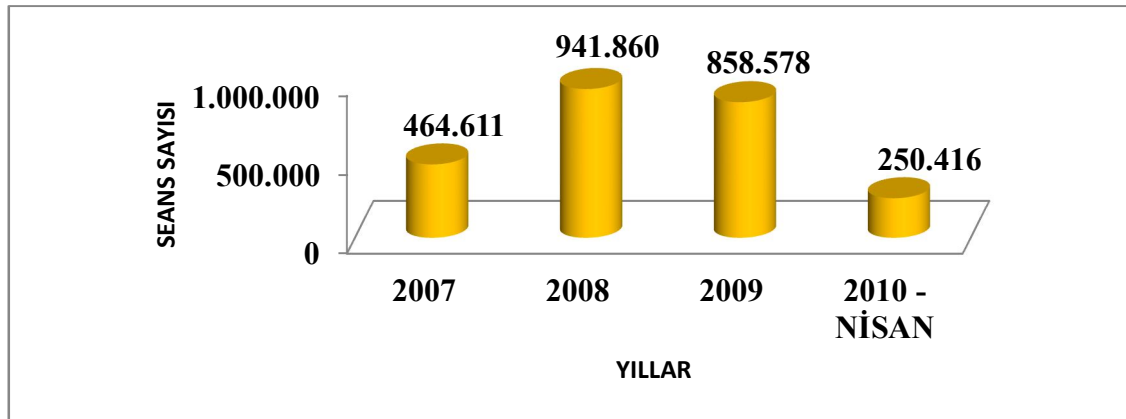
4.2.3.3. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Yaygın Eğitim Hizmetleri

İSEM, engellilerin yaşamış olduğu en büyük fırsat eşitsizliklerinden biri olan eğitim konusunda yaşadıkları eşitsizlikleri giderebilmek, onları toplumda mesleki rehabilitasyon yaparak sosyal yapıda etkin kılmak amacıyla yaygın eğitim hizmetleri konusunda şunları yapmaktadır;

- Eğitim Hizmetleri,
- Mesleki Eğitim,
- Kültürel ve Sanatsal Eğitimler,
- Özel Eğitim,
- Beceri Kazandırma ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri
- Resim Eğitimi
- Müzik Eğitimi
- Kütüphane Hizmetleri. (Yerel Hizmet Rehberi ; 2011.)

Engellilere verilen eğitimlerin sayısı aşağıdaki tablo’da gösterilmiştir;

Şekil 1: İSEM’de Engellilere Verilen Eğitimlerin Toplam Sayısı

Kaynak: <http://erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

Engellilerin eğitimi konusunun tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk olarak 1889 yılında İstanbul’da işitme ve görme engelliler için sınıfların aılması, engellilerin eğitiminde başlangıç olarak kabul edilmektedir. Günümüzde ise, 2005 yılından itibaren, zrller Kanununda yapılan değişiklikler kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü de başta olmak üzere yerel yönetimlere kadar bir çok kurum ve kuruluşun görev, yetki ve hizmet alanları genişletilmiş, sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam vb. konularda engellilere yönelik hizmet alanları geliştirilmiştir.

Eğitim konusunda 5378 sayılı yasanın 13. Maddesinde şu Şekilde bir açıklama bulunmaktadır; zrllerin yeteneklerine göre mesleğini seçme ve bu alanda eğitim alma hakkı kısıtlanamaz.” (Yerel Hizmet Rehberi , S. 22, 16.5.2013.)

Engellilere nerilen branşlara bakıldığında, genel olarak, mesleki ve teknik eğitimler, el sanatları, dil eğitimleri, müzik eğitimleri, tiyatro vb. temel eğitimler verildiği söylenebilir. Ayrıca görme engelliler için bağımsız hareket ve Braille alfabesinin eğitimi, işitme engelliler için okuma-yazma eğitimi ve ortopedik engelliler için de, ayrı bir formatta okuma-yazma eğitimi verilmektedir. Ayrıca, eğitmenler de eğitilmektedir. Zihinsel engelliler için de iş ve meslek ahlakı verilerek, resim atölyesi, okuma-yazma eğitimi, ağaç işleri atölyesi, seramik atölyesi, matbaa atölyesi ve mum atölyelerinde meslek edinmeye yönelik olarak eğitimler verilmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 16.5.2013.)

Büyükşehir Belediyeleri zrl Hizmet Birimleri Yönetmeliği’nin 7. Maddesinin 3. Bendinde “Birim ilgili kuruluşlarla, üniversitelerle, meslek odalarıyla veya sivil toplum kuruluşlarıyla bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, eğitim, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetlerini kolaylaştırıcı çalışmaları koordine eder.” İfadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 10.06.2013.)

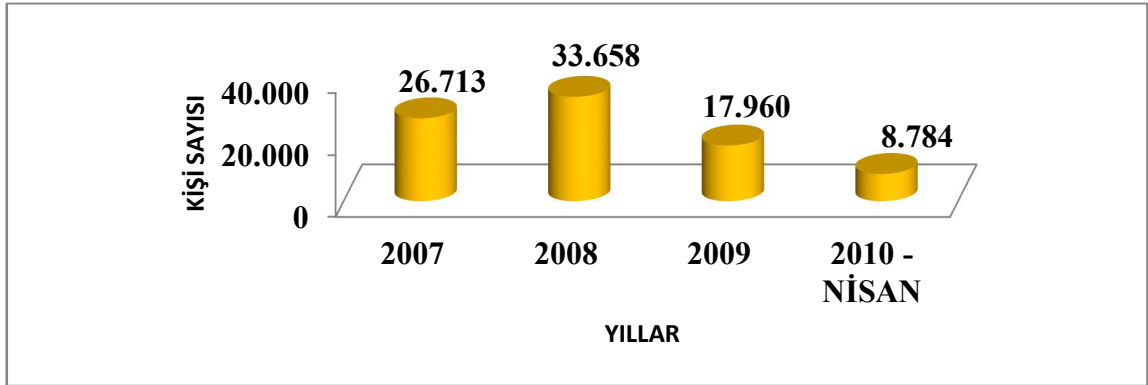
İ.B.B. İSEM, yönetmeliklerden hareketle görme engelli, zihinsel engelli ve bedensel engelli vatandaşlara özel eğitim hizmeti vermektedir. Eğitim alışmaları kapsamında, özel eğitim gerektiren engelli vatandaşlara yönelik, beceri kazandırma merkezlerindeki öğrencilerin eğitimlerine destek, 0-6 yaş grubu ocuklara Küçük Adımlar Erken Eğitim

Programı ve 0-15 yaş arasındaki görme engelli çocuklara yönelik özel eğitim çalışmaları yapılmaktadır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım : 9, 16.5.2013.)

ÖSHA (Özürülülerin Sosyal Hayata Adaptasyonu ya da Toplumun Özürülüler Adaptasyonu) projesi kapsamında, İ.B.B. ile İl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2000 yılında imzalanan bir protokolle hayata geçmiş ve il ve ortaöğretim öğrencilerine engellilik bilinci kazandırmayı ve engellilerin genç nesiller tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Proje kapsamında oluşturulan gönüllü bir ekip, engelliliğin yeni nesil tarafından daha iyi anlaşılması için okullara giderek ya da İSEM'e davet ederek, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır. Son dönemde de, din görevlilerine, taksi şoförlerine ve İETT çalışanlarına engelliliği anlatarak, toplumda Engellilik Bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır (İ.B.B., 20.05.2013.)

Şekil 2: ÖSHA Projesi Kapsamında Ulaşılan Kişi Sayısı

Kaynak: <http://erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26. Maddesinde; “Herkesin eğitim hakkı vardır” şeklinde yer almaktadır. (MEB, 10.06.2013.) Bildirgenin kabulünden bu güne kadar geçen zaman zarfında engellilerin eğitimi için çalışmalar ve planlamalar ülkemizde de bu anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Engel grupları içinde yer alan Zihinsel Engelliler özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerdir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler, Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de 573 nolu Kanunun 3. Maddesinin a bendinde; “çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır. (MEB, 10.06.2013.)

Eğitim hizmeti verilmesi hizmetinin kanuni dayanağı olarak, 16 Ağustos 2006 tarihli ve 26261 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan B¼y¼kşehir Belediyeleri ¼z¼rl¼ Hizmet Y¼netmeliđinin birimin g¼revleri başlığında yer alan 8. Maddenin ‘‘ç’’ bendi g¼sterilebilir;

‘‘Birime başvuran ¼z¼rl¼ ve ailelerine psiko-sosyal danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vermek, ¼z¼rl¼l¼kle ilgili konularda eğitilmelerini, bilgilendirilmelerini ve bilinçlenmelerini sağlayıcı, konferans, seminer, sempozyum gibi etkinlikler d¼zenlemek.’’ (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; S.44.)

İSEM, yukarıdaki maddeye dayanarak İSEM’e bağlı Engelliler Merkezi’nde belirli bir program dahilinde, periyodik aralıklarla eğitim seminerleri d¼zenlemektedir. Seminerlerde anlatılan konular, seminerlerin muhatabına g¼re değişiklik belirtir. Eğitimlerin muhatapları da y¼netmeliklerde belirtilen engelli ve ailelerinin yanı sıra, toplumun geneli ve ¼zellikle de ilk ve orta¼đretim kurumlarında eğitim g¼ren ¼đrenciler bu kapsamda d¼ř¼n¼lebilir. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; S.44-45.)

4.2.4. İstihdam Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

4.2.4.1. İstanbul Engelliler M¼d¼rl¼đ¼ İstihdam Hizmetleri

İSEM’in engellilerle ilgili yapmış olduğu danışmanlık hizmetlerinden biri de ¼z¼rl¼ Hizmet Birimleri İstihdam alışmalarıdır. İSEM, sosyal hayata katılımda g¼çl¼k yaşayan ve meslek edinmede de sorunlar yaşayan ve diğer engelleri nedeniyle, iş bulmada da sorun yaşayan kesimlere de yardımcı olabilmek amacıyla danışmanlık hizmeti ermekte, engellilerin istihdam alanında yaşamış olduğu fırsat eşitsizliklerine öz¼m ¼nerileri getirmeye çalışmakta ve onların da diğer insanlar gibi eşit fırsatlara kavuşmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

İSEM, engellilerin karşılaştığı en b¼y¼k fırsat eşitsizliklerinin başında gelen ve de karşılanmadığında diğer konularda da eşitsizlik sağlanacağından, engellilerin istihdam sorununa da katkıda bulunmak amacıyla çeşitli faaliyetler y¼r¼tmektedir.

¼ncelikle engellilerin istihdamda yaşadığı sorunları tespit edebilmek için 2002 T¼rkiye ¼z¼rl¼ler Araştırmasına g¼re engellilerin iřg¼c¼ne katılım oranı %21,71, ¼z¼rl¼

İşsizlik Oranı %15,46; İşgücüne Dahil Olmayan Özürlü Nüfus Oranı da, %78,29'dur. Ancak, bu oranlara süregelen hastalıklar tabii tutulmamıştır. Burada TÜİK'in yapmış olduğu Hanehalkı İşgücü Araştırmasına göre, genel nüfusun işsizlik oranı %10,6 olarak tespit edilmiştir. Burada ciddi bir fark vardır zira, yine aynı araştırmaya göre, görme engellilerin %15,4'ü için çalışamaz denmesine karşın görme engellilerin sadece %16,8'i çalışma imkanı bulabilmiştir. Yani, her 10 görme engelliden 8'i çalışma imkanına sahipken, iş yaşamından uzaktadır. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 66.)

Engellilerin işgücüne katılım oranlarıyla ilgili verileri Türkiye İş Kurumu da yayınlamaktadır. Türkiye İş Kurumunun yayınlamış olduğu yıllık istatistiklere bakıldığında 2008 yılında 33.549 engelli ilk kez Türkiye İş-kur'a başvuru yapmış ve bu yıl içinde 21 967 engelli vatandaş çeşitli açık iş pozisyonlarında işe yerleşmişlerdir. Bununla birlikte aynı dönemde yine kurumda 96 533 kişi bir işe yerleştirilmek için beklemektedir. Yine, İŞ-KUR verilerine göre, engelli istihdam etmek mecburiyetinde olan 14.394 işyerinde beklemede olan açık 22 497 pozisyona yerleştirme yapılmamıştır. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 69.)

4.2.5. Konut Edinme – Barınma Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

4.2.5.1. İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş Hizmetleri

KİPTAŞ, 1987 yılında yabancı sermaye ortaklığı ile imar planı ve projeler yapmak üzere İMAR WEIDLEPLAN ismiyle kurulmuş, 1989 yerel seçimlerinden sonra atıl hale gelerek tasfiye noktasına gelmiş ve akabinde yapılan 1994 yılında yapılan yerel seçimler sonrasında İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş. ünvanını alarak yeniden yapılandırılarak bir İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirakidir (KİPTAŞ, 4.5.2013).

İ.B.B. engellilerin yaşamış olduğu konut edinme, barınma sorununda yaşadığı fırsat eşitsizliğine bir çözüm sunabilmek amacıyla, engelli vatandaşların ev sahibi olabilmesi için sosyal konut planlamalarında giriş katlar kuraya tabi tutulmaksızın engelli vatandaşlara ayrılmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 559).

KİPTAŞ, konutlarında, inşa ettiği kültür merkezlerinde, okullarda, yeni alınan otobüslerde ve tramvaylarda, vapurlarda, iskelelerde, üst ve altgeçitlerde, yaya geçitlerinde ve kaldırımlarda, kısacası yapılan bütün yatırımlarda İstanbul'daki engellilerin şehri rahatlıkla kullanabilmesine olanak sağlayan ve fırsat eşitsizliğini önleyici nitelik taşıyan çalışmalarını sürdürmektedir (İ.B.B., 4.5.2013).

İ.B.B. ayrıca, bütün bina ve tesislerin inşasında engellilerin ulaşımı ve hareket kolaylığı düşünülerek düzenlemeler yapılmış ve yapılmaktadır. KİPTAŞ, hastane, okul, kültür yapıları gibi kamuya açık binaların erişilebilirlik rehabilitasyonlarını gerçekleştirerek, 5378 sayılı kanun kapsamında erişilebilirliği sağlayacak çözümler üretmektedir (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 559).

KİPTAŞ, engellilerle ilgili çalışmalarına ağırlık vermeli, onların barınma ve konut edinme sorunu ile yakından ilgilenerek çözüm önerileri geliştirmelidir. Yapılan tüm çalışma ve projelerde Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantılarında alınan iyileştirmeler ve yine aynı toplantıda çıkarılan kararlar doğrultusunda

KİPTAŞ, ayrıca yapılan sosyal konutlar projelerinde yapılan binaların giriş katların giriş katları, fiziksel engelli vatandaşlar için ayrılarak minimum %40 engelliliği gösterir sağlık raporu olmak kaydıyla kuraya tabi tutulmaksızın satılmaktadır. (KİPTAŞ, 2011; 2013.) Ayrıca, KİPTAŞ, yapmış olduğu hastane, okul, kültür merkezleri vb. kamuya açık binaların erişilebilirliklerini gerçekleştirmekte ve mevzuata göre erişilebilirliği sağlayacak çözümler üretmektedir (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, S.25).

4.2.5.2. İstanbul Darülaceze Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Darülaceze Müdürlüğü 1. Dereceden yakını bulunmayan bakıma muhtaç engelliler için imkanlar ölçüsünde yatılı kurum bakım hizmeti vererek barınma sorunu olan engelliler için de hizmet vermektedir. Darülaceze Müdürlüğü 465 kimsesiz ve bakıma muhtaç engelli için Kayışdağı-Ataşehir'de bulunan komplekste yerleştirilmiştir. Kurumda bakılan engellilerin ağılık bakımları da sürekli olarak yapılarak tedavileri kurum içinde yürütülmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 557).

Darulaceze Müdürlüğü Ergo Terapi Mutluluk Projesi kapsamında özellikle demans rahatsızlığı olan ve zihinsel engelli misafirlerin rehabilitasyon ve habilitasyonuna katkı sağlanmaya çalışılması hedeflenmiştir (İ.B.B., 8.5.2013).

4.2.5.3. Mesken Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Emlak Daire Başkanlığı bünyesinde yer almakta olan Mesken Müdürlüğü, İmar Yönetmeliği'ne bağlı kalarak bina girişlerinde tekerlekli sandalyeli engellilerin erişimine uygun olacak bir şekilde rampalar yapmakta ve binalarsa asansör desteği vermektedir. (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım: 23, 16.5.2013).

4.2.6. Kültürel ve Sanatsal Alanda Hizmet Veren Birim ve İştirakleri

4.2.6.1. Kültür Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B Kültür Müdürlüğü, görme engellilere yönelik sesli kitaplar, Minatürk Türkiye Parkının Braille Alfabeti ile yazılan rehber kitapçık ve İ.B.B. Şehir Tiyatroları'na ait oyun programı bilgilerinin Braille Alfabeti ile yazılan özel program hazırlanmıştır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 22, 16.5.2013).

Bir öneri olarak sunmak gerekirse, Kültür müdürlüğü de, engellilerle ilgili engelli temalı filmler oynatarak toplumun engellilerle ilgili hassasiyet kazanmalarını sağlamak ve engellilerin toplumla bütünleşmesine katkıda bulunmak gibi çalışmalar yapmalıdır.

4.2.6.2. Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, geçmişten geleceğe aktarılabilecek her türlü bilgi kaynağı ve belgeyi satın alarak veyahut bağış yolu ile toplar ve toplanan bilgi kaynakları ve belgelerin korunması için çalışmalar yapar. Toplanan ve muhafaza edilen bilgi ve belgelerden tüm halkın yararlanabilmesi için modern kütüphanecilik hizmetlerinin her türlü yöntemini uygulayarak paylaşır. Müzelerdeki koleksiyonların envanterleri ile ilgili her türlü bilginin toplanarak hazırlanması ve bunların yayım yolu ile duyurulmasını sağlar. (İ.B.B., 5.5.2013.)

Müdürlüğe bağlı olarak Eyüp'te Eyüp Hüsrev Paşa Tekkesi Görme Özürlüler Kütüphanesi kurulmuş ve bu kütüphanede görme engellilere yönelik olarak çeşitli hizmetler verilmektedir. Bu kapsamda yapılan faaliyetlerden birisi engellilerin istekleri doğrultusunda Braille kitap basımı yapılmakta, seslendirme stüdyolarında da talepler göz önüne alınarak, Daisy ve mp3 formatında sesli kitaplar üretilmektedir. Görme engelliler bu kütüphanede Braille klavye ve Braille ekran ile desteklenmiş bilgisayarları kullanabilmektedirler. Yine bu kapsamda İSMEK ile birlikte görme engellilere yönelik bilgisayar kullanımı ile ilgili eğitimler düzenlenmektedir. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; S.551.) Ayrıca, engellilerin sosyal yaşama katılım sağlamaları için, kütüphane girişleri ve iç mekanların herkes için erişilebilir hale getirilmesi için çalışmalar yapmaktadır.

Atatürk kitaplığı bünyesinde 1997 yılında açılan Görme Özürlüler Kütüphanesi 2007 yılında Eyüp ilçesinde bulunan Hüsrev Paşa Tekkesi binasına taşınmış ve okuyucu hizmetlerini burada sürdürmüştür. Kitap seslendirme stüdyolarında seslendirilen kitaplar isteyen okuyuculara CD ortamına aktarılarak ücretsiz olarak verilmektedir. Eyüp'te bulunan Eyüp Hüsrev Paşa Tekkesi Görme Özürlüler kütüphanesinde az görenler ve görme engellilerin kullanabileceği, bilgisayar sistemleri ve seri baskı yapabilen kabartma printer da bulunmaktadır. Yine yukarıda aktarılan sistemi sayesinde Türkiye'de ilk defa kullanılan ve görme engelliler için geliştirilmiş özel bir sistemle kitap üretilmektedir. Ayrıca kitap seslendirmek isteyen gönüllü okuyucular da istedikleri zaman, görme engelliler kütüphanesine gelerek kitap seslendirmesi yapabilirler (İ.B.B., 5.5.2013).

Görme engelliler kütüphanesinde ayrıca gönüllü okuyucular tarafından yapılan kitap seslendirmelerine sesli kitaplar bölümünde arama yapılarak ulaşılabilir (İ.B.B., 5.5.2013).

Görme engelliler kütüphanesinde görme engellilerin de yüksek düzeyde eğitim ve kültür sahibi olabilmelerine yardımcı olabilmek amacıyla kitap seslendirmesi yapacak olan gönüllü vatandaşların kitap seslendirilirken, okurken dikkat edeceği hususlar ayrıca belirtilmiş olup, genel olarak dikkat edilecek hususlarda şu şekilde belirtilmiştir;

1. “Seri ve hatasız seslendirebilmek için kayda geçmeden önce okunacak kısım mutlaka önceden sessiz okunmalıdır.
2. Önce mikrofon düzgün şekilde takılmalı ve ayarlanmalıdır. Okuma sırasında duraklamadan kesinlikle mikrofon düzeltme, su içme, öksürme gibi başka bir işlem yapılmamalıdır. Mikrofona dokunulmamalıdır.
3. Okuma dışında başka bir işlem yapılacağı zaman “öksürme gibi esneme gibi” cümle bitiminden sonra kayıt duraklatılmalıdır. Okumaya hazır hale gelince önce duraklatma iptal edilip sonra okumaya geçilmelidir.
4. Okuma sırasında sesimizi zorlamamalı kasmamalı ve sert ve hızlı nefes alınmamalıdır.
5. Sesiniz yorulunca veya 60 dakika sonra mutlaka kaydı durdurup ara verilmelidir.
6. Kitap mikrofondan uzak tutulmalıdır, sayfa sesi kayda geçmesin. Seslendirme sırasında, sayfa çevirme sesi duyulmamalı. Nefes alırken daima ağızdan nefes alınmalı. Burundan nefes alınması halinde dikkat çekici sesler çıkabilir. Nefes alma sırasında dili oynatmamaya da dikkat edilmeli.” (İ.B.B., 5.5.2013.)

Ayrıca, görme engelliler kütüphanesinden yararlanabilmek için üye olma koşulu bulunmakta ve bunun için de yararlanma koşulları ve sorumlulukları kabul etmek ve nüfus cüzdanı fotokopisi, engelli kimlik kartı veya resmi kurumlarca kabul edilen heyet raporunun fotokopisinin verilmesi gerekmektedir. Görme engelliler kütüphanesinden yararlanma koşulları ve sorumluluklar aşağıda belirtildiği gibidir:

1. “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Körler Kütüphanesi'nden körler ve az görenler yararlanabilir.
2. Kütüphanemizden temin edilen materyaller üyelerimiz veya başkaları tarafından 3. şahıs kurum ve kuruluşlara verilemez.
3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Körler Kütüphanesi'nin üretmiş olduğu veya dışardan temin ettiği materyallerin kurumumuz dışındaki kurum ve şahıslar tarafından amacı dışında çoğaltımı dağıtımını ticari amaçla veya her şekilde kullanımı yasaktır. Hukuken bu davranışı gösteren şahıslar ve kurumlar sorumludur.
4. Kütüphanemizce kullanıma sunulan telif hakkı taşıyan veya dağıtım izni olmayan görsel işitsel medyalar “belgesel interaktif eğitim materyalleri film” gibi materyaller sadece kütüphanemizin belirlemiş olduğu şartlarda ve yerde hizmete sunulur.

5. Yayınevlerinden temin etmiş olduğumuz e-kitap, e-dergi gibi “pdf, doc, txt, html, xml” ve benzeri formatlardaki materyaller Braille doküman daisy sesli metin kitap sadece körlerin kullanacağı ortamlarda üyeye verilir.
6. İ.B.B. Körler Kütüphanesi'nin üyeleri kurumumuza teslim ettikleri kitapları mutlaka kayıt ettirmelidir.
7. Üye olmak isteyen körler ve az görenler üyelik formundaki bilgileri doğru beyan etmelidir. Bu kuralın ihlali durumunda ihlali yapan kişi sorumludur.
8. İşbirliği yaptığımız kurum ve kuruluşlar İstanbul Büyükşehir Belediyesi Körler Kütüphanesi'nden temin ettiği materyalleri körler ve az görenlerin hizmetine sunar.” (İ.B.B., 5.5.2013.)

İ.B.B. görme engelliler kütüphanesinde isteyen gönüllü vatandaşların da kitap seslendirmesi yaparak görme engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizliklerinden biri olan eğitimde ve okuma-öğrenmede fırsat eşitliği sağlanmasına katkıda bulunmalarını sağlayıcı bir sistem tasarlamışlardır. Ancak, İ.B.B.'nin kimi sitesinde “kör” kavramı kullanılmış, kimi sitesinde ise, görme engelli kavramı kullanılmış olup, kavramlardan biri olan “kör” kavramının literatürden kaldırılması gerekmektedir çünkü “körlük” kavramı bir özür belirtir, halbuki görme engelli vatandaşlar bu özürleriyle anılmak yerine, bu özürlerinden dolayı yaşamış oldukları engeller kapsamında yaşamış oldukları fırsat eşitsizliklerine çözüm önerileri bulunmalıdır.

Görme engelliler kütüphanesi olarak adlandırılan kütüphane, “kör” kavramının geçmiş olduğu Atatürk Kitaplığı bünyesinde de görünmektedir ve burası güncellenmelidir (İ.B.B., 5.5.2013).

4.2.6.3. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. Hizmetleri

Sosyal hayata katılımında kültür-sanat etkinlikleri doğrudan belirleyici ve etkileyici bir unsurdur. Kültür A.Ş.'nin destek verdiği programlardan biri de, engellilerin yaşama katılım araçlarından biri olan sinema yolu ile ortaya konulabilecek bir ilk olan uluslararası film festivali “Uluslararası Engelliler Barikat Film Festivali”nde pek çok ülkeden yarışmaya katılan engellilik temalı uzun ve kısa metrajlı filmler gösterilmiştir. Festivalde gösterilen bu filmler, görme engelliler için sesli tasvir, işitme engelliler için

de Türkçe alt yazılı olarak engelliler için uygun bir hale getirilmiştir. Festivalde Türk sinemasının engelli sorunlarına dikkat çekmek ve nitelikli eserlerini izleyiciye ulaştırmak amacıyla bir de yarışma düzenlenmiştir (Kültür A.Ş., 11.06.2013).

Kültür A.Ş. ile İşitme Engelliler Federasyonu tarafından desteklenen ve müellifi Ortadoğu İşitme Engelliler Eğitim Derneği tarafından hazırlanan “imza” isimli filmin tüm kadrosu işitme engellilerden oluşmaktadır. 2010 yılında 7 gün boyunca devam eden film altyazı olarak da izlenebilmiştir. Kültür A.Ş. bu program için Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezini açmıştır (Kültür A.Ş., 11.06.2013).

Toplam altmış bin metrekare alan üzerine kurulu olan ve 120 mimari eserin maketlerinin sergilenmiş olduğu Miniaturk'te engelli vatandaşlar için alan ve rampalar düzenlenmiş olup, üç adet engelli araç otoparkı ve engellilere özel WC de bulunmaktadır. Ayrıca giriş ve çıkışlar da, engelliler için ayrılmış turnikeler bulunmaktadır. Panorama 1453 Tarih Müzesinde ise, engelliler için üç adet engelli araç otoparkı ve müze girişi için rampa bulunmakta olup, müze içerisinde de asansörü kullanabilmektedirler (Kültür A.Ş., 11.06.2013).

4.2.6.4. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığına bağlı olarak, anayasanın da güvence altına aldığı sanatın ve özellikle tiyatronun toplumsal görevine uygu olarak halkın kültürel üretim ve birikimine katkıda bulunmak, bu katkıyı gerçekleştirmek için yerli ve yabancı tiyatro eserlerinin seçkin örneklerini seyircisine ulaştırmak, Türk tiyatrosunun geleceğe yönelik adımlarına öncülük etmek amacıyla kurulmuştur (İ.B.B., 8.5.2013).

İ.B.B. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü engellilerin toplumsal yaşama katılımına katkıda bulunmak amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Kültür-Sanat faaliyetlerine katılım her vatandaşın sosyal hayata katılım sağlaması gereken alanların başında gelmektedir ve bu kapsamda çeşitli tiyatro eserleri sunulmaktadır. İ.B.B. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü engellilerle ilgili çalışmalarını kapsamında işitme engellilerin de tiyatro oyunlarını anlayabilecekleri bir sistem olan “İNFARORT” sistemini hayata

geçirmiştir. Bu sistem sayesinde işitme engelliler, Fatih Reşat Nuri Güntekin, Kağıthane Sadabad, Kadıköy Haldun Taner, Üsküdar Kerem Yılmaz ve Ümraniye sahnelerinde kurulan bu sistemle özel kulaklıklar kullanarak işitme kaybı olanlar tiyatro oyunlarını rahatlıkla izleyebilmektedirler (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 551)

İşitme engelliler tarafından izlenebilirliği sağlanmaya çalışılan tiyatro oyunlarının diğer sahnelerde de gösterilmesi gerekmektedir. Bu oyunların İstanbul'daki tüm sahnelerde gösterilmesi ve tüm engel grupları için de, bu oyunlar başta olmak üzere, tüm tiyatro gösterilerine erişilebilirlik sağlamaları konusunda yapılacak olan çalışmalara ağırlık vermelidirler.

Şehir Tiyatroları Müdürlüğü toplumun da engellilere adaptasyonu noktasında engelli duyarlılığını arttırmaya yönelik engelli temalı tiyatro oyunları sahneleyebilirler. Sahnelenen bu oyunlar sayesinde engelli vatandaşlar kendileri ile ilgili yapılan çalışmaları görmüş olacak ve sosyal adaptasyon biraz daha ön plana çıkacaktır.

İ.B.B. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'nün çocuk birimi tarafından yürütülen faaliyetlerden biri olan "Farklı Olanlar Farklı Gelişenler" sosyal projesi kapsamında engelli genç ve çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayacak ortak bir projeye tiyatro faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca bütün sahnelerin erişilebilirliğinin artırılması için de, uyumlulaştırma çalışmaları devam etmektedir. (Yerel Hizmet Rehberi, 2011: 551).

4.2.6.5. Sosyal ve İdari İşler Müdürlüğü Hizmetleri

Engelli vatandaşların da eğlenme, dinlenme ve gezme hakkı olduğu gerçeğiyle, İ.B.B.'ye bağlı bulunan Sosyal Tesislerde engelli vatandaşların ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliği açısından düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şunlardır; (erisilebiliristanbul, 12.06.2013.)

- Florya Sosyal Tesislerinde, üç araçlık engelli araç otoparkı, on adet engelli sandalyesi, standartlara uygun yapılmış engelli WC'leri, rampalar bulunmakta olup, engelli misafirlerin istekleri doğrultusunda da iki adet golf aracıyla gidecekleri yerlere kadar hizmet verilmektedir. Yine engelli misafirler için yer ve uyarı levhaları bulunmaktadır.

- Topkapı Sosyal Tesislerinde, giriş kısmında engelliler için rampa, standartlara uygun wc, otopark alanı bulunmakta olup, wc girişi zemine sıfır bulunmaktadır.
- Arnavutköy Sosyal Tesislerinde, tesisin mimari açısından dolayı, engelli wc'si bulunmamakta, tesis salon girişine engelli rampası yapılabilmesi için çalışmalar devam etmekte olup, engelliler için engelli otopark alanı bulunmaktadır.
- Avcılar Sosyal Tesislerinde de, engelli wc'si bulunmakta olup, engelli otoparkı, otopark ve restaurant girişlerinde engelli araçların geçişi için de rampa bulunmaktadır.
- Haliç Sosyal Tesislerinde de, engelli vatandaşlar için otopark, engelli wc'si ve tekerlekli sandalye bulunmaktadır.
- İstinye Sosyal Tesislerinde, tesislerin giriş kısmı ve salon giriş kısmı engellilerin kullanabileceği şeklindedir. Tesisin ön giriş kısmında da engelli araç parkı bulunmaktadır.
- Kasımpaşa Sosyal Tesislerinde, engelli vatandaşlar için düzenlemeler yapılmıştır. Engelliler için engelli wc'si ve otopark bulunmaktadır.
- Küçükçekmece Sosyal Tesislerinde, engelli vatandaşlar için seyyar rampa oluşturulmuştur.
- Beykoz Sosyal Tesislerinde, engelli park alanı ve tekerlekli sandalye bulunmaktadır. Tesisin fiziki şartları engelli rampalarının yapımına uygun değildir. Bu konunun üzerinde durulması gerekmektedir.
- Fethipaşa Sosyal Tesislerinde, restaurant girişinde engelli rampası bulunmaktadır. Engelli vatandaşların tesislere rahat bir şekilde ulaşabilmeleri için Restaurant ve kafeterya binasına gerekli düzenlemelerin yapılması planlanmaktadır. Yine aynı yerlere engelliler için uygun wc yapılacaktır.
- Çamlıca Sosyal Tesislerinde de engelliler için tesis iç ve dış girişlerinde rampalar ve standartlara uygun engelli wc'si ve üç araçlık engelli otopark alanı ve de tekerlekli sandalye kullanıcısı engelliler için de üç adet tekerlekli sandalye bulunmaktadır.

- Dragos Sosyal Tesislerinde de, engelliler için tesis iç ve dış girişlerinde rampalar bulunmaktadır. Ayrıca iki adet tekerlekli sandalye, engelli wc'si, iki araçlık engelli otopark alanı bulunmaktadır.
- Beykoz Korusu Sosyal Tesislerinde de engelli vatandaşlar için seyyar rampalar, otopark ve engelli wc'si bulunmaktadır.
- Gözdağı Sosyal Tesislerinde de, tesislerin iç ve dış girişlerinde engelli rampası bulunmakta olup, tekerlekli sandalye ve kafeteryada, engelli vatandaşların rahatça hareket edebilmesi için rampalar bulunmaktadır. Ayrıca iki araçlık da engelli otopark alanı ve engelli wc'si bulunmaktadır.

Sosyal tesislere genel olarak bakıldığında engelli wc'leri, giriş çıkışlarda rampalar, engelli araç otopark alanı vb. düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Ancak bazı tesislerde engelli wc'si bulunmamaktadır. Bazı tesislerde de, rampalar yerine seyyar rampalar kullanılmıştır. Seyyar rampaların yerine normal olan rampalar yapılmalıdır.

4.2.6.6. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Kültür-Sanat Hizmetleri

Zihinsel engelliler için özel eğitimlerin yanı sıra, iş eğitim merkezlerinde onlara beceri kazandırma faaliyetleri de yapılmalıdır. Maalesef yetişkin zihinsel engelliler için iş eğitim merkezleri ülkemizde 5 ilde olup, sayısı da sadece 5'tir. (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, S.177, 16.5.2013.)

İSEM bünyesinde faaliyetlerini gösteren beceri kazandırma merkezleri, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ek 1. Maddesine dayanılarak hazırlanmış olan Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği uyarınca, “engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetlerini vermek amacıyla özürlü hizmet birimleri oluşturulur” hükmü kapsamında kurulmuştur. (Resmi Gazete, 11.06.2013.)

Beceri merkezlerinde engellilerin potansiyellerin doğrultusunda, tüm gelişim alanlarında becerilerini geliştirme ve kendilerine güven duyma ve sosyal adaptasyon sağlanmasını gelişimlerini amaçlamaktadır. Hafif, orta ve ağır düzeyde zihinsel engelli

olup beslenme ve tuvalet becerilerini desteksiz yapabilen 17-35 yaş aralığındaki gençler hizmet alabilmektedirler. Beceri Kazandırma Merkezlerinde verilen dersler şunlardır; (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 179.)

- “- Okuma Yazma,
- Resim,
- Ebru ve Ahşap Boyama,
- Takı Tasarımı,
- Ev Ekonomisi ve Temizlik,
- Bahçıvanlık,
- Heykel,
- Mozaik,
- Müzik,
- Makrome ve Cam Boyama,
- Beden Eğitimi.”(Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 179.)

İSEM tarafından verilen eğitimler ve beceri kazandırma faaliyetlerinin asıl amacına bakıldığında, engellilerin sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri için verilen hizmet ve faaliyetlerdir. Böylece engelliler hem sosyal dışlanmışlık duygusunun dışına çıkarak buralarda vakit geçirebilecekler hem de daha sonra uyum konusunda zorluk çekmeyeceklerdir.

İSEM’de müzik eğitimi kullanılarak engellilerin kültür-sanat alanında yaşamış oldukları eşit olmayan fırsatlar karşısında burada becerilerini sergileyebilmekte ve gösteriler yapabilmektedirler. Söz konusu bu durum engellilerin ve ailelerinin de yaşadıkları sorunlar noktasında engellilerin bu tarz aktivitelere katılım göstermeleri aileleri açısından da olumlu bir gelişme olacaktır. İSEM’e bağlı merkezlerde oluşturulan İSEM Zihinsel Engelliler Gösteri Sanatları Topluluğu bulunmakta olup, bu topluluğun içinde de Mehter Grubu, Sıra Gecesi Ekibi vb. folklorik gruplarda yer almaktadır. Müzikle tedavi yönteminin bir çok faydası bulunmakta olup, sesin ve dinlemenin de tedavi edici yönünden faydalanılmaktadır. Zira temponun ve makamın değişmesi farklı duyguların uyandırılmasına sebep olmaktadır. İSEM bünyesinde verilen müzik eğitim

yöntemlerinden bazıları, rakamlamalı, harflemeli, renkleme, farklı nota biçimlemeli, grafiklemeli, merdivenlemeli teknikler olarak sayılabilir. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 192.)

Müzikle terapi engellilerin sosyal adaptasyonu açısından önemli bir yer tutmaktadır. Aslında müzikle terapi denildiğinde anlaşılması gereken, fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi desteklemek için müzik ve seslerin organize bir biçimde kullanılması meselesidir. (Çadır, 2008 : 11.)

İSEM’de resim eğitimi de önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bir çok araştırmacı, resim eğitiminin iyileştirici doğasını vurgulamış, bu çalışmalar engellilerin kendilerini ifade etmeleri için önemli bir araçtır. Zaten genel olarak sanat eğitiminin amaçlarından bazıları da, kendine güven duygusu aşılama, üretici olmanın mutluluğunu yaşatmak, temel iş alışkanlıkları kazandırmak, planlı çalışmak ve araç gereçleri ekonomik kullanma alışkanlığı kazandırmak, büyük küçük kaslarını geliştirmek vb. olarak sayılabilir. Yani sanatla, dil gelişimi, bilişsel gelişim, fiziksel gelişim ve sosyal gelişim sağlama imkanına kavuşulmaktadır. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 205, 207.)

Kütüphane hizmetlerine bakıldığında, engellilerin genel olarak kütüphanelere ve ilgili web sayfalarına erişimleri kısıtlıdır. Ancak, Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 7. Maddesinde, (Yerel Hizmet Rehberi , 2011:235.); “İdare, sunduğu kamu hizmetlerinin engelliler tarafından kolayca erişilebilir olması için gerekli tedbirleri alır” ifadesi yer almaktadır. Bu örneğin, e-devlet’e, kamu kurum ve kuruluşlarının internet sitelerine erişilebilirliğinin sağlanması açısından temel bir şarttır ve engelliler de bu hizmetlerden herkes gibi faydalanabilmelidirler.

Ülkemizde engellilere yönelik hizmet veren kütüphaneler, Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü Sesli Kitap Arşivi, İ.B.B. Eyüp Hüsrev Ağa Görme Engelliler Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi, İşaret Dili Kütüphanesi ve İSEM Kütüphanesi’dir. 2012 yılından itibaren İSEM’in araştırma kütüphanesi 2012 yılından itibaren İ.B.B. Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü bünyesinde hizmet gösterecektir.

4.2.7. Spor ve Rekreasyon Alanında Hizmet Veren Birim ve İştirakler

4.2.7.1. SPOR A.Ş. Hizmetleri

Spor A.Ş. İ.B.B.'nin İstanbul'da yaşayan vatandaşların spor hizmetlerinden faydalanabilmesi için uygun imkanlarla sunulan spor hizmetlerini sunan iştirakidir.

SPOR A.Ş. tesislerinde engel oranı %40 ve üzeri olan engelli vatandaşlara fiyat tarifesi üzerinden %50 indirim uygulanmaktadır. Bunun yanında, sağlık ve sosyal hizmetler daire başkanlığı engelliler müdürlüğü ile yapılan protokol gereğince, engelli vatandaşlar, İ.B.B.'nin bir hizmeti olarak tesislerden ücretsiz olarak faydalanmaktadır. SPOR A.Ş.'nin uyguladığı bu uygulamadan yararlanabilmek için, İSEM (İstanbul Engelliler Müdürlüğü ile irtibata geçilerek kişinin adına düzenlenecek olan bir raporla başvuruda bulunulabilir (SPOR A.Ş. 04.05.2013).

SPOR A.Ş. Dünya engelliler günü münasebetiyle de İ.B.B. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Engelliler Müdürlüğü (İSEM), İ.B.B. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı Gençlik ve Spor Müdürlüğü ve SPOR A.Ş. ile ortaklaşa turnuvalar da düzenlenmektedir. (SPOR A.Ş. ; 04.05.2013.)

Fotoğraf 9'da

2004 yılında Cemal Kamacı, Hamza Yerlikaya ve Zeytinburnu Spor Kompleksinin havuz ve kapalı salonlarında başlatılan ve 2011 yılı itibariyle 30 ayrı spor kompleksi ve 13 yüzme havuzunda yürütülen bir proje kapsamında ve sağlık ekibi ve eğitmenler eşliğinde yüzme, fitness ve salon sporlarında engellilerin sporla rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. İSEM'den yapılan yönlendirmeler eşliğinde sporla rehabilitasyon çalışmalarında bugüne kadar on binin üzerinde engelli bireye hizmet verilmiştir (İSÖM Yerel Hizmet Modeli, 2011: 558).

Ayrıca, İSEM'e kayıtlı engelliler, Zeytinburnu Spor Kompleksi, Cemal Kamacı Spor Kompleksi, Kartal Hasan Doğan Spor Kompleksi, Halkalı Spor Kompleksi, Hamza Yerlikaya Spor Kompleksleri'nde fitness ve yüzme dallarında hizmet verilmektedir. (İ.B.B: 4.5.2013.)

İSEM'e kayıtlı vatandaşlar, engel durumlarına göre, engelli bireylerin spor tesislerine ulaşımı konusunda ALO 153 ve ilçe belediyeleri ile birlikte koordineli çalışmalar yapılmaktadır. İ.B.B., SPOR A.Ş. bünyesinde yer alan tesislerin erişilebilir hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır (İSÖM Gelin Engelleri Birlikte Aşalım: 26, 16.5.2013).

4.2.7.2. Gençlik ve Spor Müdürlüğü Hizmetleri

Gençlik ve Spor Müdürlüğü, İstanbul'da yaşayanlara yönelik spor hizmetleri gerçekleştiren İ.B.B.'nin ilgili müdürlüğüdür. Gençlik ve Spor Müdürlüğü, engelli vatandaşlara yönelik spor rehabilitasyon çalışmaları kapsamında engelli çocuklar için İSEM ile ortaklaşa çalışarak ücretsiz yüzme seansları gerçekleştirmektedir. Uzman eğitmenler tarafından gerçekleştirilen seanslara 30 farklı spor kompleksinde 13 yüzme havuzunda zihinsel engelli çocuklar katılmaktadır. Yetişkin engelliler de %50 indirimle bu tesislerden faydalanabilmekte olup, tesislerin giriş çıkışları engellilerin ulaşılabilirliğine uygun olarak düzenlenmiştir. Ayrıca Ümraniye'de bulunan Yaz İzci Kampından, 16 yaş üzeri engellilerin yararlanması için İSEM'le birlikte düzenlenen programa her hafta 25 engelli çocuk katılmaktadır (Yerel Hizmet Rehberi, 2011 : 553).

Gençlik ve Spor Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ve engellilerin dezavantajlı durumda olduğu spor faaliyetlerine katılım sağlama faaliyetlerini organize ederek, engellilerin de toplumsal yaşama katılım sağlamaları, sosyal dışlanma konusunda yaşadıkları fırsat eşitsizliği durumunun ortadan kaldırılması vb. yönünde çalışmalar yürütmekte olup, bu çalışmalarını İstanbul genelinde yaygınlaştırmalı ve çalışmalarını daha yaygın hale getirecek faaliyetlerde bulunmak durumundadır.

4.2.7.3. Park ve Bahçeler Müdürlüğü Hizmetleri

Herkes İçin Erişilebilir İstanbul genelinde parkların erişilebilirlik değerlendirmeleri kapsamında, Beyoğlu Bölge Şefliği olarak yapılan erişilebilirlik çalışmalarına bakıldığında, Kabataş Parkı'nda 7 ayrı giriş noktası bulunmakta olup, bunlardan ikisi engellilerin geçişine uygun durumdadır.

Fotoğraf 6'da Kabataş Parkı'nda engelli giriş düzenlemesinde görüleceği üzere, alan içindeki erişilebilirlik genel olarak engellilerin erişilebilirliğine uygun olmasına rağmen, tahribatların iyileştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda sahile inilen rampalarında kullanılabilir bir hale getirilmesi gerekmektedir. İnönü Parkında ise park etrafındaki kaldırımda bulunan çöp konteynırı ve ilan reklam panoları engelli erişimine uygun görünmemektedir. Kaldırımların üzerinden kaldırılmaları gerekmektedir. Alanda sirkülasyon oluşturmak için de, rampalar oluşturulmalıdır.

Park Bahçeler Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalarda rastlamış olduğu uygun olmayan kaldırım ve girişine örnek olarak gösterilen fotoğraf, Fotoğraf 7'de *Uygun Olmayan Kaldırım ve Giriş* olarak gösterilmiştir.

Sert zeminli ağaçların etrafına ikaz şeritleri ya da metal ızgaralar konularak görme engelliler için erişim sağlanmalıdır. Fındıklı Parkı için de, erişim kolaylığı sağlanmalıdır. Esentepe Parkı içinde oturma duvarı olmasına rağmen ahşap donatısı olmadığından oturulacak yer yetersizdir.

Fotoğraf 8'de *Uygun Olmayan Park Yolu* gösterilmiş ve görüldüğü üzere park yolu engellilerin geçişine uygun olmayan bir alana yapılmıştır. İ.B.B. Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından yol güzergahının değiştirilmesi gerekmektedir.

Ek 2'de yer alan Fotoğraf 3'te görüldüğü gibi, dar kaldırımlara konulan reklam panoları gösterilmiş olup, engelli bir vatandaşın geçişine imkan vermemektedir. Bu gibi yerlerden reklam panolarının kaldırılması gerekir.

Fotoğraf 4'te de, yol engeline neden olan otobüs durakları görünmektedir. Bu gibi yerlerde otobüs duraklarının tasarımı değiştirilerek, engelli vatandaşların geçişine imkan veren otobüs durağı tasarımlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Evrensel tasarım ilkeleri gereğince herkes her yere engelsiz bir şekilde erişilebilirlik sağlayabilmelidir.

Fotoğraf 5'te yol engeline neden olan bozuk yüzey olarak hem otobüs durağı ve reklam panosu yoldan geçişi engelleyici bir nitelik taşımakta, hem de döşenmiş olan kaldırım taşlarının yüzeyinin bozuk olmasından dolayı vatandaşların geçişine imkan tanımamakta, engellilerin geçişine de imkan vermemektedir.

“Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Toplantıları” söylemiyle başlatılan proje kapsamında yapılan toplantılar neticesinde, söz konusu toplantıların Kentsel Tasarım Müdürlüğü’ne olan katkılarından bahsedilmiştir.

Yayaların kullandığı alt ve üst geçitler yapılırken ve rehabilitasyon çalışmaları engellilerin de katılımın uygun hazırlanmakta ve yapılan bu tasarımlar, Avcılar – Topkapı E-5 Karayolu güzergâhı üzerinde yapılacak üst geçit çalışmalarına bir altlık oluşturmaktadır. Kentsel Tasarım Müdürlüğü, cephe ve meydan düzenlemeleri uygulama projelerinde, engellilere yönelik kaldırım standartlarına göre hareket etmektedir. (İ.B.B., 7.5.2013.)

İstanbul’un 25 ilçesinde 59 adet kentsel tasarım projesi yapılmış, yaya alt ve üst geçit tasarımları, tüm kamusal alanların erişim alanlarının rehabilitasyon çalışmaları engellilere uygun olarak düzenlenmektedir. Kentsel tasarım müdürlüğü, cephe ve meydan düzenlemeleri uygulama projelerinde de, erişilebilirlik standartlarına göre çalışmaktadır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 22, 16.5.2013.)

4.2.8. Bilgi ve Bilişim Teknolojileri Hakkında Hizmet Veren İştirakleri

4.2.8.1. İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri

İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş. (İGDAŞ), 25 Aralık 1986 tarihinde İ.B.B., İETT ve bazı iştiraklerinin katılımıyla kurulmuştur. İGDAŞ, şehrin yakıt ihtiyacını karşılamak için çalışmakta olup, doğalgaz sunumuna 1995 yılından sonra başlamıştır. (İGDAŞ, 10.06.2013).

İlköğretim Okullarında Doğalgaz Eğitimi projesi kapsamında bugüne kadar toplam elli bin kişiye ulaşan İGDAŞ, işitme ve görme engelli öğrencilerin de doğalgaz konusunda bilgilendirilmesi için kitap ve CD seti hazırlamış ve toplam 2438 engelli öğrenciyi güvenli doğalgaz kullanımı konusunda bilinçlendirmiştir (İGDAŞ, 10.06.2013).

İGDAŞ, yapmış olduğu çalışmaları engelli vatandaşlara anlatarak, onlarında doğrudan öğrenme imkanı bulamadığı durumlardan kaynaklanan fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmaya çalışarak, dezavantajlı grup olmanın engellilerde oluşturacağı bilgi ve bilgi

teknolojilerine erişim konusunda pozitif ayrımcılık uygulamalarını ortaya koymak durumundadır.

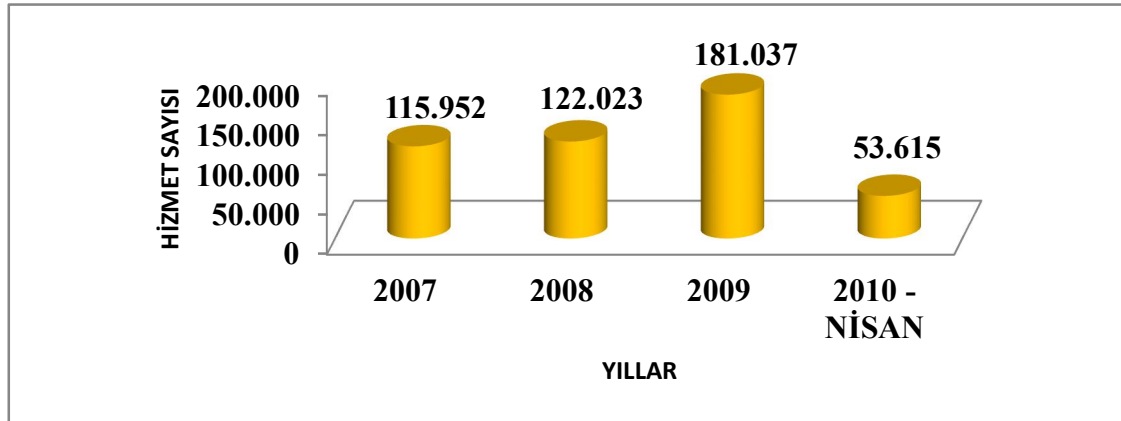
İGDAŞ, ev ve işyerlerinde doğalgazın güvenli kullanımını içeren 187 doğalgaz acil uyarı filmini, işitme engelli vatandaşları yararlanabileceği şekliyle tv spot filmi olarak sunmaktadır. İşitme engelliler için ayrıca oluşturulan bir diğer tv spot filmi de doğalgazın güvenli kullanımını içeren bir filmdir (İGDASSOSYAL, 10.06.2013).

4.2.8.2. İstanbul Engelliler Müdürlüğü Danışmanlık Hizmetleri

İSEM, danışmanlık ve destek hizmetleri kapsamında;

Engellilerle ilgili çalışma yapılırken, önemli olan nokta yapılan çalışmaların eşzamanlı olarak yapılması ve motivasyon faktörünün kullanılmasıdır. 2010 yılına kadar İSEM'den danışmanlık hizmeti alan kişilerin kaydı aşağıdaki tablo'da gösterilmiştir;

Şekil 3: İSEM'de Danışmanlık Hizmeti Verilen Kişi Sayısı

Kaynak: <http://erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

Tablo'da görüldüğü üzere,

Danışmanlık hizmetleri kapsamında,

“Psiko-Sosyal Servis,

Psikolojik Destek Hizmetleri,

Bütüncül Sosyal Destek Uygulamaları,

Özürü Hizmet Birimleri İstihdam Çalışmaları,

Yasal Haklar Birimi ve Özürü Hakkında Yasal Düzenlemeler”

(Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 9.)

İSEM, Psiko-Sosyal servis çalışmalarında, saha çalışması ve sosyal destek hizmetleri başlığı altında çalışmalar yürütmektedir. Saha Çalışmasında, engellilerle ilgili paydaş kurumlar ziyaret edilmekte, kurumların elindeki veriler paylaşmakta, kurumların hizmetlerinin takibi yapılmakta ve ortaklaşa yapılabilecek çalışmalar planlanmaktadır. Engellilerin kayıtları da evde, merkezde ve sahada olmak üzere kaydedilerek güncellenmektedir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011.)

İSEM Psikolojik Destek Hizmetleri çalışmalarındaki temel amaç engelli bireylerin fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan bağımsızlaşmalarının sağlanmasıdır. Bu süreç gerçekleşirken, engelli bireylerin ve onların ailelerinin ruhsal-psikolojik yönden desteklenmesi ve motivasyon faaliyetlerine katılımlarının sağlanması büyük önem taşır. Yerel yönetimler ve Özürü konulu II. Özürü Şurasında psikoloji-danışmanlık hizmetleriyle ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır;

“Belediye özürü birey ve ailelerine klinik psikolog ve uzman psikolojik danışmanlarla düzenli olarak gerek evlerinde gerekse destek merkezlerinde psikolojik destek sağlamalıdır. Özürü bireyin ve ailesinin gereksinim duyduğu alanlarda (yalnızlık, stres, temel yaşam olayları, topluma dayalı uyum problemleri vb.) psikolojik destek hizmetleri sunulmalıdır. Bunun yanı sıra belediyeler, bölgede bulunan rehberlik araştırma merkezleri (RAM) ile gerekli olan alanlarda işbirliği içerisinde çalışarak özürü bireylerin sorunlarını çözmeye yönelik faaliyetleri yürütmelidir.” (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; S.39.)

Psikolojik hizmetler kapsamında yapılan çalışmalardan biri, bireysel hizmetlerdir. Bireysel hizmetlerde bilgilendirme-danışmanlık, psikolojik danışmanlık ve terapi hizmeti verilmektedir. Yine psikolojik hizmetler kapsamında, psiko-eğitim grupları ve eğitim hizmetleri verilmektedir. Konuşma terapisinde, ağız ve dil kaslarında gelişim bozukluğu olan ve konuşma gücüğü çeken çocuklar için rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, S.9, 16.5.2013.)

İSEM'in sunduğu psikolojik destek hizmetleri, bireysel ve grupla psikolojik danışmanlık, aile eğitimi ve seminer çalışmaları, konuşma terapisi, küçük adımlar erken eğitim programı olarak sayılabilir.

İSEM, bütüncül sosyal destek uygulamaları, İSEM'e bağlı engelliler merkezlerinde psiko-sosyal servislerinde çalışan meslek elemanlarının bugüne kadar yürüttükleri çalışmaların birbirini bütünleyen bir süreç olarak yapılandırılmasını öngörür. Sosyal servislere gelen engelli veya yakınları ile kurulan ilişkilerde genel olarak gözetilmesi gereken süreç ve dinamikler tespit edilir ve aşamalandırılır. Bütüncül sosyal destek hizmeti, engelliler ve ailelerine her açıdan yardımcı olmak ve yaşam kalitelerini iyileştirmek için çalışan meslek sahiplerinin dezavantajlı grupran kişilerle, farkındalık oluşturmak için toplum ve kurumlarla yapılan ve yapılabilecek çalışmaları düzenleyen, aşamalandıran bir perspektiftir (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 47-50.)

İSEM'e Psiko-SosyalServislere gelen engelli yakınlarının genel başvuru gerekçeleri şunlardır;

Temel ihtiyaçların giderilmesi ve sosyal yardım talepleri. Medikal yardım e tıbbi destek talepleri. Bakım talepleri, Yasal haklar, hukuka ilişkin bilgi talepleri İstihdam yardım talepleri Dışlanmışlık, yalnızlık duygusu vb. sebepler. (Yerel Hizmet Rehberi , 2011; S.52-53.)

Yasal Haklar birimi engellilerin yasal olan haklarını takip etmekte ve onlara bu konuda danışmanlık yapmaktadır. Engelli haklarıyla ilgili danışmanlık yapılan ve yol gösterilen bir takım yardım veyahut pozitif ayrımcılık şunlardır;

1. Özürlü Sağlık Kurulu Raporu
2. Özürlü Maaşı
3. Özel Eğitim Hizmetleri
4. Özürlü Kimlik Kartı
5. Beyaz Kart Uygulaması
6. Özürlü Bakım Hizmetleri
7. İstihdam Düzenlemeleri (ayrıca bahsedilmeli.)

8. Gelir Vergisi İndirimi
9. Özürllülerde Emeklilik
10. ÖTV İstisnalı Araç Alımı (Yerel Hizmet Rehberi ; 2011.)

4.2.8.3. İstanbul Belediyeleri Bilgi-İşlem Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş. Hizmetleri

İstanbul Belediyeleri Bilgi-İşlem Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş. (BELBİM), araştırma-geliştirme çalışmaları ağırlıklı olmak üzere her türlü yazılım ve donanım, altyağı, teknik işleyiş ve proje bazında faaliyet göstermekte olan İ.B.B. iştirakidir. (BELBİM, 11.06.2013).

BELBİM, Akyolbil projesini İETT ile birlikte geliştirmiş olup, proje sayesinde beş bin otobüs izlenerek yolcu yoğunluğuna göre anında yönlendirme yapılabiliyor. Yolcular beklediğı duraktan geçen hatları ve binmek istedikleri otobüsün kaç dakika sonra durakta olabileceğini öğrenme imkanı bulabiliyor. Ayrıca, engelli vatandaşlar da, durakta bulunan sesli ve görüntülü ikaz sisteminden yararlanabilmektedirler (BELBİM, 11.06.2013).

4.2.9. Engellilere Yönelik Diğer Hizmetler

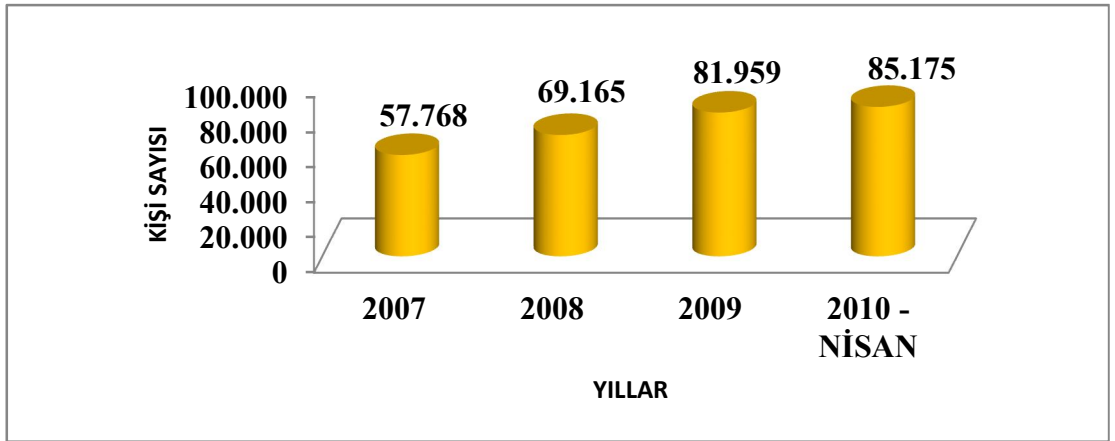
4.2.9.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Hizmetleri

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü (İSEM), engellilerle ilgili genel olarak yaptığı çalışmalarını İstanbul Engelliler Müdürlüğü (İSEM) tarafından yürütmektedir. İSEM, İstanbul'da yaşayan engellilerin yaşadığı sorunlara çözüm üretmek ve sosyal yaşama katılımlarını sağlamak üzere kurulmuştur.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İ.B.B.) 2012 yılı Faaliyet Raporunda Engellilere Yönelik Hizmetler başlığı altında, stratejik hedef olarak “Dezavantajlı Gruplara Yönelik Hizmetleri Etkinleştirmek ve Yaygınlaştırmak” ve “Sosyal Destek Hizmetleri Konusunda Paydaşlarla, Gönüllülerle İşbirliğini Güçlendirmek” belirlenmiştir. İSEM, İstanbul'da yaşayan engelli vatandaşların, kapasitelerini geliştirmek, yaşam koşullarını

iyileştirmek, bağımsızlaşmalarına destek olmak, toplumsal, ekonomik ve tüm gelişmelerden pay almalarını ve sosyal hayattaki toplumsal üretime katkıda bulunmalarını sağlamak, bakıma ve korumaya ihtiyacı olan engellilerin özel hayattaki kişisel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacını gütmekte olup, Tophane Engelliler merkezi de dahil olmak üzere, toplam 23 merkez de ve bir yaz kampı binasında engellilerin soysal yaşama katılımları amacıyla çeşitli hizmetler yürütülmektedir. **2012 yılı** itibariyle İSEM'e **112.337** kişi kayıtlıdır (İ.B.B. Faaliyet Raporu 2012 : 130.)

Şekil 4: İSEM’de Kayıt Altına Alınan Engelli Sayısı

Kaynak: <http://erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

Tablo’da da görüldüğü üzere, 2010 yılında 85.175 engelli İSEM’e kayıtlı iken, 2012 yılı faaliyet raporuna göre ise, 112.337 kişi İSEM’e kayıtlıdır.

İSEM kendisinden hizmet alacak engelli vatandaşları,

“İstanbul İl sınırları içinde ikamet eden ve tam teşekküllü bir hastaneden %40 veya üzeri vücut fonksiyon kaybı olduğunu belgeleyen bir Sağlık Kurulu Raporu alan görme, işitme-konuşma, ortopedik ve zihinsel engelliler ile ruhsal-duygusal rahatsızlığı veya süreğen hastalığı olan bütün engelliler” (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, S.5.)

olarak tanımlamıştır.

İSEM, İstanbul'da yaşayan engellilerin sosyal hayata katılımlarını arttırıcı nitelikte çalışmalar yapmaktadır. İSEM, engellilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerinin bir kısmına engel olmaktadır ancak, asıl fırsat eşitsizliklerine engel olmaktan ziyade, engellilerin toplumsal yaşama katılımları için hizmet vermektedirler.

İSEM, bugünkü haline gelene kadar kanuni dayanak olarak, 2 Eylül 1994'te engellilerin yerel yönetimlerden etkin bir şekilde yararlanabilmesi adına ilk olarak Özürlüler Koordinasyon Merkezi olarak kurulmuş olup,

İSEM, **danışmanlık hizmetleri, yaygın eğitim hizmetleri, sağlık destek hizmetleri** ve sosyal rehabilitasyon hizmetleri kapsamında faaliyetler yürütmekte olup, bu hizmetler, faaliyet alanına göre engellilere hizmet sunan birimler kapsamında incelenmiştir.

Engellilerin istihdam alanında yaşamış oldukları sorunlara çözüm getirebilmek amacıyla da mesleki rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. Mesleki rehabilitasyon çalışmaları, doğuştan veya sonradan hastalık, kaza gibi nedenlerle fiziksel veya ruhsal sağlığı geçici ya da kalıcı olarak bozulmuş olan ve çalışma yeteneklerini kaybetmiş kişilerin yeniden fonksiyonel yeteneklerini işe yönelik olarak en yüksek seviyeye çıkarmak için yapılan koordineli çalışmaların tümünü ihtiva eder (Yerel Hizmet Rehberi , 2011 : 271.)

4.2.9.2. İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Hizmetleri

İSKİ genel kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren yeni tarifelendirmeye göre 2012 yılından itibaren %40 ve üzeri engelli Sağlık Kurulu Raporunu ibraz eden engellilerin yaşamış oldukları konutlarında faturalandırma yapılırken %50 indirim uygulaması yapılacak olup; bu uygulamadan yararlanmak için İSKİ şubelerine başvuruda bulunulması gerekmektedir. (Yerel Hizmet Rehberi, 2011; S.553.)

4.2.9.3. İstanbul Şehircilik Atölyesi Müdürlüğü Hizmetleri

İ.B.B. İstanbul Şehircilik Atölyesi Müdürlüğü (İŞAT), İSEM (İstanbul Engelliler Müdürlüğü) ile birlikte koordineli olarak engellilerin muhtemel afetler karşısında güvenliklerini sağlamak, günlük hayatlarını kolaylaştırmak ve yaşadıkları bölgeleri

tanımları için hissedilebilir harita maketleri tasarlanmaktadır (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 8.5.2013).

4.2.9.4. İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları San. Ve Tic. A.Ş. Hizmetleri

İSTON İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları San. Ve Tic. A.Ş olarak İ.B.B. tarafından kentin altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarına çözümler sunabilmek amacıyla 1986 yılında kuruldu. İSTON, beton, betonarme, boru, parketaş-*bordür, hazır beton, endüstriyel prefabrik yapı elemanları, kentsel endüstriyel yapılar, şehir mobilyaları üretimi ile birlikte müteahhitlik ve proje hizmeti de vermekte olan bir İ.B.B. iştirakidir. İSTON, üç yerde tesise sahiptir (İSTON A.Ş., 14.5.2013).

İSTON A.Ş. yapmış olduğu çalışmalarda engellilere yönelik faaliyetler de göstermektedir. Bu çalışmalardan biri de, engelliler için yapmış olduğu prefabrik engelli tuvaletidir. Söz konusu prefabrik engelli tuvaletleri 25m²'dir (İSTON A.Ş., 14.5.2013).

İSTON A.Ş. hissedilebilir yüzey çalışmaları kapsamında farklı standartlarda yüzey tasarımları gerçekleştirmiş ve üretmiştir. Ayrıca, yeni sınır elemanları ve kent mobilyalarının revizyonu çalışmaları İSTON A.Ş. tarafından yapılmaktadır. (Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, 14.5.2013.)

Herkes İçin Erişilebilirlik Koordinasyon Toplantılarında İSTON A.Ş. ürün kataloğu incelenmiş olup, değerlendirmeler ilgililerle paylaşılmıştır (Yerel Hizmet Rehberi , 2011: 356).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun dezavantajlı kesimleri arasında yaşayan engelliler sosyal hayatın her alanında (eğitim, sağlık, istihdam, konut edinme/barınma, erişilebilirlik, ibadet etme, kültür-sanat faaliyetlerine katılım, cinsellik vb.) ve yoksulluk olgusunun da etkisiyle eşit olmayan fırsatlar karşısında mağdur durumda olmakta ve onların bu durumları karşısında iyileştirme çalışmaları yapılmadığında da, yaşamış oldukları fırsat eşitsizliği de sürekli ve kalıcı duruma gelmekte ve bu durum engelli ve ailelerinin toplumsal hayata katılım sağlayamamaları, sağlasalar bile, ayrımcılık bahsi içerisinde, sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Bilindiği gibi, yerel yönetimler, dezavantajlı gruplardan biri olan engellilerin sosyal yaşamla bütünleşebilmeleri, kendi başlarına bağımsız hareket edebilmeleri ve sosyal hayatta yaşadıkları fırsat eşitsizliklerini önleyebilmek için, türk hukuk sistemi ve uluslararası anlaşmalarla kanun, yönetmelik vb. mevzuat çerçevesinde öngörülen çalışmaları yapmak için sosyal politika çalışmalarında bulunmaktadır. Yerel yönetimler bu görevlerini yürütürken merkezi idarenin koymuş olduğu kanunlar ve kendilerinin çıkarmış oldukları yönergelerden hareket edebilmektedirler.

İstanbul'da yaşayan engelli nüfusuna bakıldığında, 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması verilerine göre yaklaşık 1 milyon engelli yaşamaktadır. 15 milyondan fazla nüfusu olan bir şehir için bu rakam hayli önem arz etmektedir. Engellilerin içinde bulunduğu durumdan kurtulmaları için de, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, uluslararası ve Türk standartlarına göre ve engelli vatandaşlardan gelen taleplere göre, maruz kaldıkları eşitsizlikleri önlemeye yönelik çalışmalar yürütmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, engellilerle ilgili ana çalışmaları yürütmek, onların, sağlık, danışmanlık ve yaygın eğitim hizmetleri başta olmak üzere günlük hayatta karşılaşılabileceği ve ihtiyaç duyacağı çoğu konuda yardımcı olmak ve rehabilitasyon ve sosyal adaptasyon çalışmalarıyla onların yaşamış oldukları fırsat eşitsizliklerini önlemek amacıyla, kanunlar çerçevesinde bu işleri yürütmek için kurmuş olduğu birim

İstanbul Engelliler Müdürlüğü (İSEM)'dir. İSEM'in çalışmaları genel olarak engelliler lehine uygun olmakla birlikte, geliştirilmesi gereken konular üzerinde de ayrıca durmalıdır. Örneğin, İSEM müzikle tedavi uygulamaları kapsamında zihinsel engellilere yönelik rehabilitasyon çalışmaları yürütmekte, resim sanatıyla kendilerini ifade edebilmelerini sağlayacak ortam hazırlanmaktadır.

İSEM, engellilerin kendilerini ifade edebilmeleri ve bağımsızlaşmaları için sanatsal faaliyetlere katılım sağlamaları için gereken çalışmaları yapmakta, bu faaliyetler kişinin kendine olan güvenini geliştirmektedir. Engellilerin sporla rehabilitasyonu çerçevesinde faaliyetler yapılması önemli olup, İSEM bu alanda da faaliyet yürütmektedir. İstanbul'da görme engelliler için üç tane kütüphane bulunmakta olup, kütüphane hizmeti istenen düzeyde değildir. Engellilerin diğer kütüphanelerden faydalanmaları için, tüm kamu kütüphanelerinin de erişilebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Eğitim Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini yürütmekte olan İSMEK, toplumun tüm kesimlerine ücretsiz eğitim vermekte olup, engelliler ya da engellilerle iletişim kurmak isteyenlere de türk işaret dili eğitimi olmak üzere eğitimler vermektedirler. Bu eğitimler, Fatih, Arnavutköy ve Ümraniye Engelliler Merkezinde yürütülmekte olup, diğer İSMEK merkezlerinde de bu eğitimler verilmeli, bu merkezler de engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirilmeli ve İstanbul'da yaygınlaştırılmalıdır.

AB ile İ.B.B.'nin eğitim hizmetleri kıyaslandığında, İsveç'in eğitim hizmetlerinin belediyeler tarafından veriliyor oluşu dikkate değerdir. Türkiye'de eğitim hizmetleri merkezi olarak verilmekte olup, şu an için eğitim hizmetlerinin, merkezi idareden yerel idarelere devredilmesinin mümkün olmadığı öngörülmelidir. Bu hususta İsveç'in yerel idare tarihinin daha tarihsel bir sağlamlığa dayandığı belirtilebilir.

İstanbul'da Gençlik ve Spor Müdürlüğü ile SPOR A.Ş. engellilerle ilgili müsabakalar düzenlemekte, tüm branşlar da %40 ve üzeri engeli bulunan vatandaşlara %50 indirim uygulayarak, pozitif ayrımcılık adına fırsat eşitliği sağlamaktadır. BELNET de, herkes gibi engellilere de ücretsiz internet eğitimi vermektedir. Kültür A.Ş. 'de engelli temalı film gösterileri yapmıştır ve buna devam ederek sosyal bilinci bu konuda yükseltmeyi

amaçlamalıdır.

İ.B.B. toplu ulaşım hizmetleri açısından, otobüs, taksi, minibüs, tramvay, metro, vapur vb. tüm toplu taşıma hizmetlerinde engellilerin de erişim sağlayabilmesi için evrensel tasarım ilkelerini uygulamaktadır. Erişilebilirlik engellilerin maruz kaldıkları en önemli eşitsizliklerin başında geldiğinden, İ.B.B. de erişilebilirlik ile ilgili “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Kurulu Toplantılarını” 2008 yılında başlatmış ve ilçe belediyelerle zaman zaman zaman toplantılar gerçekleştirerek, eksiklikleri belirlemeye ve önlemler almaya çalışılmıştır. Toplantılarda kamu kurum ve kuruluşlarının yapımında ve mevcuttakilerin düzenlenmesinde uyulacak kuralları içeren Teknik Şartname de kabul edilmiştir.

İ.B.B. ulaşım ve erişilebilirlik alanında yapmış olduğu çalışmalarla diğer belediyelere de örnek teşkil edici bir model olarak algılanabilici mahiyette çalışmalar yürütmekte olup, İETT, Ulaşım A.Ş, Raylı Sistemler Müdürlüğü ve teknik müdürlükleri kanalıyla bu faaliyetlerine ağırlık vermektedir. Erişilebilirlik konusu açısından henüz halen eksiklikler bulunmakta olup, İ.B.B. bu alandaki çalışmalarına ağırlık vermektedir. Erişilebilirlik bahsi içerisinde dikkate alınması gereken konulardan biri de, Engelliler Kanunu’dur. Engelliler Kanunu’nda geçici maddelerde açıklandığı üzere kamu kurum ve kuruluşlarının ve toplu taşıma hizmetlerinin herkes için erişilebilir olması bir zorunluluk ifade etmekte olup, 01.07.2013 tarihi itibarıyla de bu süre dolacaktır.

AB içerisinde, İngiltere’de engelli vatandaşlara yönelik olarak yapılan düzenlemeler, mevzuat noktasında, da Türkiye’ye nisbeten daha eski oldukları için düzenleme alanında da ve yasaların erişilebilirlikten beklentilerinin karşılanması anlamında, 1970’li yıllardan itibaren devam eden erişilebilirlik çalışmalarının Türkiye’ye oranla daha gelişmiş olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

AB’de çeşitli nedenlerden dolayı konut edinemeyen gelir grupları için sosyal konutun desteklenmesi politikası Avrupa Komisyonu kararlarında da yer almaktadır.

İ.B.B. müdürlükleri ve bağlı birimlerinde çalıştırdıkları personellerine Türk İşaret Dili eğitimi vermelidir. İSMEK aracılığıyla da bu eğitimler İstanbul genelinde yaygınlaştırılmalı, personelleri içerisinde engelli vatandaşları çalıştırmalıdır. İ.B.B.

engellilerin toplumsal adaptasyonu ile ilgili projelere de ağırlık vermelidir. İ.B.B. ayrıca engellilerin cinsellik eğitimi konusu üzerinde durmalıdır. İngiltere’de Özürlüler ile ilgili yasa 1970 li yıllarda çıkmış ve yerel yönetimler bununla ilgili yetkili kılınmıştır türkiye de ise bu şekilde bir kanun ancak 2005 yılında çıkabilmiştir.

Bilgiye ve bilgi teknolojilerine erişimin kısıtlılığı ve engellilerin bu konuda yaşamış oldukları fırsat eşitsizliği, diğer konularda da fırsat eşitsizliğine düşmelerine neden olabilecek bir konudur. Bilgiye ve bilgi teknolojilerine erişim sağlanmadığında veyahut engelliler sosyal hayatın her alanına erişim sağlayamadığında, engellilerin yaşamış olduğu fırsat eşitsizlikleri artmaktadır. Engellilerin bilgi ve bilgi teknolojilerine erişilebilirliği sağlanamaz veyahut az sağlanırsa, istihdam, eğitim, sağlık, konut edinme, ibadet etme vb. tüm alanlarda engelliler için sağlanan sosyal politika ve erişilebilirlik uygulamalarından haberdar olamayacaklar ve dolayısıyla iyileştirme yapılan alanlardan da (istihdam, eğitim, sağlık, erişilebilirlik vb.) yeterli derecede faydalanamayacaklar ve bu alanlarda yaşanan fırsat eşitsizlikleri devam edecektir. Dolayısıyla bilgi ve bilgi teknolojilerine erişilebilirliğin sağlanması konunun üzerinde durulmalıdır.

İ.B.B. engellilerin sahip olduğu kanuni hakları ve engelliler ile ilgili olan ve onların hayatını kolaylaştırıcı bir niteliğe sahip olan sosyal aktivite ve fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldıracı sosyal politika faaliyetlerini bilgilendirme konusuna ağırlık vermelidir. Yapılan güzel uygulamalar, hedefteki faydalanıcının bilgisi dahilinde olmadıktan sonra, bu uygulamaların ne kadar verimli olduğu konusu tartışmaya açıktır. Dolayısıyla, İ.B.B. bu alanda kendi hizmetlerini ve diğer kurum ve kuruluşların hizmetlerini her tür engele sahip olan engelli vatandaşlara bilgilendirmenin yapılabileceği her türlü kanaldan sunmalı ve onlara ulaştırmalıdır.

İ.B.B.’nin engellilerin bilgilendirmesiyle ilgili yapabileceği çalışmalardan biri de, engelli hakları ve hizmetleri ile ilgili kitapçıklar oluşturmak ve bu kitapçıkları engellilere ulaştırmaktır. Yapılan bu çalışma sayesinde hem engelliler doğrudan hakları ile ilgili doğru bilgi edinme imkanına kavuşacaklar, hem de toplum nazarında engelliler ile ilgili yapılan çalışmalar sayesinde sosyal dışlanma algısı yerini sosyal içermeye bırakacaktır.

İ.B.B. yapmış olduğu örnek teşkil edici çalışmalarla yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamaları faaliyetleri açısından model olabilecek bir belediyedir. İstanbul'da yaşayan engelli vatandaşların erişilebilirlik konusunda yaşadığı çalışmalar devam etmekte olup, bilgi ve bilişim teknolojilerindeki eşitsizlikler için de çalışmalarına ağırlık vermeli, engellilerin cinselliği konusu için de öncü olabilmelidir.

KAYNAKÇA

ADAMAN, Fikret ,KEYDER, Çağlar; ”*Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*” Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu, s.6, (http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf Erişim Tarihi: 20.02.2010).

AKIN Ayşe (2009), Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Sempozyumu, 2009, s. 35, (http://bukcam.baskent.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=100%3Asosyaldislanmave-kadinsagligi&lang=tr&Itemid=57)

ALPAYDIN Yusuf; (2007); “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Yerel Yönetim Yetişkin Eğitimi Etkinlikleri”, Sosyal Politikalar Derneği, Sosyal Politikalar Dergisi, S. 64.

AYDIN, Murat (2008), *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*, Yedirenk Kitabevi, İstanbul.

AYSAN Fatih; (2007), “Belediyelerin Üstlendikleri Yeni Rol Sosyal Belediyecilik”, Sosyal Politikalar Derneği Sosyal Politikalar Dergisi, S.26.

ATICI İrem; (2007), *Fiziksel Engelliler ve Kentsel Mekanın Kullanımı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.10.

BAŞARAN Samet; (2007), “Özürülülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi”, Sosyal Politikalar Derneği Sosyal Politikalar Dergisi, S. 46.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ; (2009), “Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyonu Raporu”, *Kentleşme Şurası*, Ankara. S.11.

BEKTAŞ, Halil; (2006), *Kur’an’ın Engellilere Bakışı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BERK Ahmet; (...?), “Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri”, *Sayıştay Dergisi* Sayı: 49, S.48.

BULGAN, 2008; *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.8.

ÇADIR Deniz; (2008), *Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Etkinliğinin İncelenmesi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, S.11.

ÇAKIR, Özlem; (2002), “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı:3,2002. S.6.

ÇAKMAK N. Münci; (2006), *Türk Kamu Hukuku Açısından Engellilerin Hukuki Statüsü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.7.

SÖNMEZ, M. Burak (2009), *Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Ümraniye Belediyesi Örneği*, Filika Yayınevi, İstanbul.

DEMİR İrfan; (2006), *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.35.

DOĞRU, Emma S; (2008), *Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları ve Kimsesiz Çocuklar : Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DURAN Alper; (2009), *Geçmişten Günümüze İl Özel İdareleri ve Geleceği*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 6.

ERSÖZ, Halis Y; (2006), “Sosyal Politika – Refah Devleti – Yerel Yönetimler İlişkisi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, (Prof. Dr. Toker Dereliye Armağan Özel Sayısı), Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, (s. 760)<http://iibf.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/35.pdf>

ERSÖZ Halis Y; (2007), “Yerel Yönetimlerin sosyal Politika Alanındaki Rolü”, *Sosyal Politikalar Derneği Sosyal Politikalar Dergisi*, S. 30-34.

ERSÖZ, Halis Y (2004), *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler (İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği)*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

FİDAN Ali; (2006), *Sosyal Politikaya Katkısı Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 6,17,18.

FIRAT A. Serap, 2008; “Belediyelerin Engellilere Dönük Sosyal Hizmet Projeleri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, C: 19, Sayı: 1, Sayfa; 1.

GÖKÇAY G., Boylu F.N., Kepenek B., Kütük P, Tuncer D. ; (2011), *Engelli Çocuklara ve Ailelerine Sağlanan Olanaklar*, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, S. 7-8.

GÜNDÜZ G. Sait; (2007), “*Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü*” (Uzmanlık Tezi), Ankara.

HASIRCIOĞLU Abdullah; (2006), *İşverenlerin Özürlü İstihdamına Yaklaşımı (Sakarya Örneği)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.11-12.)

İNAÇ Hüsamettin, Ünal Feyzullah; (2006); *İngiltere’de Yerel Yönetimler*, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sayı : 16, S.125, 137.)

Yerel Hizmet Rehberi İsom Modeli, 2011, S. 542, 551, 558..)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu, 2012, S.130.

KAPLAN Hülagu; (2010), “Kentiçi Toplu Ulaşımında Durak Erişilebilirliği”, *Transist 2010 Ulusal Toplu Ulaşım Sempozyumu ve Sergisi Bildiriler*, S.133.

KARABULUT Serkan; (2007), *Zihinsel Özürlü Bireylerin Yol Güvenliği*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri enstitüsü, S. 2.

KARAKUŞ, Fatma; (2006), *Küreselleşme Sürecinin Sosyal Politikalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAVAK Müberra; (2010), “Toplu Ulaşımında –Herkes İçin Erişilebilirlik”, *Transist 2010 Ulusal Toplu Ulaşım Sempozyumu ve Sergisi Bildiriler*, S.148.

KAVİ, Ersin ve Orhan KOÇAK; (2011), “İstanbul’daki Bilgi Evlerinin Sosyal İçerme Boyutu Açısından Değerlendirilmesi”, International 8th Knowledge, Economy & Management Congress Proceeding s. 2

KAYA A., Aksu M.B; (2004), “Fırsat ve Olanak Eşitliğinin Sağlanmasında Bir Adım Olarak Taşınmalı Eğitim: Bir Örnek Olay Çalışması”, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya, S. 2.

KAYA, Yeşim; (2006), *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Yerel Yönetim Politikaları, Sübsidiarite İlkesi Bağlamında Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Değerlendirmeler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KELEŞ S, 2008; *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 52.

KOÇ Mehmet; (2010), “Engelli Bireylerin Yaşadığı Sorunlar”, Sakarya Üniversitesi, S. 20.

KLEİNMAN, Mark; (2008), “Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim, *Sosyal Politika Yazıları*, İletişim Yayınları, s. 159.

KOYUNOĞLU H.Hüsni; (2002), *Sosyal Politika Açısından Vakıflar – XVII. Yüzyıl İstanbul Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MURAT Sedat; (2009), “Genel Olarak Özürlülere Yönelik Çalışmalar ve İSMEK Örneği”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, İstanbul Üniversitesi, Sayı: 56, S. 41-42.

OĞUŞGİL, Atilla; (?), “Avrupa Birliği Sosyal Politikası Kapsamındaki Risk Gruplarına Polis Desteği: İstanbul Şükrü Balcı Polis Meslek Yüksekokulu Örneği”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:11, Sayı: 1, Syf. 13-14.

ÖZAYDIN, Mehmet M; (2008), “Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Yıl : ?, Sayı : ?, s. 2-3.

ÖZİDA (Özürllüler İdaresi Başkanlığı); (2008), “Özürllüler Kanunu ve İlgili Mevzuat” T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı (2008), Ankara.

ÖZTÜRK Azim; (1997), *21.Yüzyıl Türkiye’si İçin Yerel Yönetim Modeli*, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, S. 90-91.

PARLAK Zeki ve Mustafa AYKAÇ; (?), “AB Sosyal Politikası: Refah Devletinden Avrupa Sosyal Modeline”, 2.

<http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/absosyal.pdf>

ŞENKAL Abdülkadir; (2005), *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, S.366-367.

TAŞÇI, Faruk; (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, *Kamu-İş Dergisi*, C: 10, Sayı: 4.

TEZCAN, Münür; (2006), *Kur’an’ın Engellilere Yaklaşımı ve İslam’ın Engellilere Tanıdığı Kolaylıklar*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TİMUR S., Ege E., Bakış E; (2006), “Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen

TOKSÖZ F., Özgür A.E., Uluçay Ö., Koç L., Atar G., Akalın N. ; (2009), “Yerel Yönetim Sistemleri Türkiye ve Fransa İspanya İtalya Polonya Çek Cumhuriyeti” , Tesev Yayınları, İstanbul. S. 3-8.

TORTOP N., Başsoy A., Pirlar O; (1995), *Belediyeler ve İdari Vesayet*, Türk Belediyecilik Derneği, İstanbul. S. 22.

TUNA, Orhan ve Nevzat Yalçıntaş; (1976), *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

URAL Ozana; (2007), “Türkiye’de Yetişkin Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceği”, İSMEK Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, S. 18-20.

YETGİN Feyzullah; (2007), “Avrupa Birliği ve Türkiye Konut Politikaları Üzerine Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXIII, Sayı: 2, S. 6-7.

YÖRÜK Ümit Kadri; (2003), “Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmenin İrdelenmesi”, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Syf. 30.

YÜKSEL F., Bozkurt F.G., Güven A.; (...?) Yerel Yönetimlerde Etik Çerçevesinde Sosyal Sorumluluk Bilinci: Tokat Uygulaması, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, S. 297.

YÜKSEL F., ?; “Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:62, Sayı:1, S. 290.

ZENGİN Eyüp (1999), *Yerel Yönetim Birlikleri*, Mimoza Yayınları, S. 10-11.

Sürelî Yayınlar

Faktörler”, *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C:1, Sayı: 10. S. 51, 52.

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr>

TR/BilgiHizmetleri/Yayınlar/FaaliyetRaporlari/Documents/2012/index.html

(Erişim Tarihi: 10.05.2013.)

T.C. Anayasası; (1982), 10. Madde, S. 3.

5378 Sayılı ve 1.7.2005 tarihli Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Resmi Gazete, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 23.07.2004, Resmi Gazete Sayısı: 25531.

Resmi Gazete, Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği, 16.08.2006, Resmi Gazete Sayısı: 26261.

Resmi Gazete, Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 06.06.1997, Resmi Gazete Sayısı: 23011.

Resmi Gazete, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 04.03.2005, Sayı:25745.

Resmi Gazete, 442 Sayılı Köy Kanunu, 07.04.1924, Sayı: 68.

Resmi Gazete, Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği, 16.08.2006, Sayı: 26261.

Resmi Gazete, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 03.12.2008, Sayı: 27288.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Ticari Taksi ve Taksi Dolmuş Yönergesi

<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/TopluUlasimHizmetleri/Pages/dokuman.aspx>

(Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

İNTERNET KAYNAKLARI

(<http://www.un.org/disabilities/documents/toolaction/pwdfs.pdf>)

(<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/abveozurluluk.html>)

(<http://www.iETT.gov.tr/tr/main/news/iETT-engelliler-icin-ozel-e-posta-adresi-olus/841>)

Erişim Tarihi: 22.04.2013

(<http://www.teknokulis.com/Haberler/Internet/2012/05/02/otobusum-nerede>)

<http://www.iETT.gov.tr/tr/main/news/iETT-engelliler-icin-ozel-e-posta-adresi-olus/841>

<http://www.iETT.gov.tr>

(<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=94>)

<http://www.ERISILEBILIRISTANBUL.ORG/Calismalar/Sayfalar/IBB.aspx>

http://2010.topluulasimhaftasi.com/files/ayhan_metin_5.pdf

TÜİK, 2010; “Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” TÜİK Haber Bülteni, Sayı 71, S, 1.

1.5.2013. <http://istanbul-ulaşım.com.tr>

<http://www.sporas.com.tr/s%C4%B1k%C3%A7a-sorulan-sorular.aspx#1456>

<http://www.sporas.com.tr/bas%C4%B1n-odas%C4%B1/haber-ve-duyurular/engelliler-spor-%C5%9Foeleni.aspx>

6.5.2013.

<http://www.sehirhatlari.com.tr/tr/bilgiler/engelli-konuklarimiz-333.html>

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=17893#.UYT3qMroxqk>

(Erişim Tarihi: 4.5.2013.)

<http://www.ihe.com.tr/gluten.asp> (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

<http://www.ihe.com.tr/kurulus.asp> (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr->

[TR/Kurumsal/Birimler/KutuphanelerveMuzeler/Pages/AnaSayfa.aspx](http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Birimler/KutuphanelerveMuzeler/Pages/AnaSayfa.aspx) (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr->

[TR/SubSites/kutuphanelervemuzeler/kutuphaneler/Pages/gorme_ozurluler_kutuphanesi_eyup.aspx](http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/SubSites/kutuphanelervemuzeler/kutuphaneler/Pages/gorme_ozurluler_kutuphanesi_eyup.aspx) (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/sesliweb/Pages/SesliKutuphane.aspx> (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/sesliweb/Pages/uye_olma_kosullari.aspx (Erişim Tarihi: 5.5.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Birimler/ProjelerMd/Pages/AnaSayfa.aspx>

(Erişim Tarihi: 07.05.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/sehirtyatrolari/tr-TR/Sayfalar/KurulusAmaci.aspx>

(Erişim Tarihi: 8.5.2013.)

Gelin Engelleri Birlikte Aşalım, İSÖM S.22.

<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/yayinlarimiz/PublishingImages/GelinEngelleriBirlikteAsalim2.pdf>

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-tr/kurumsal/birimler/darulacezemudurlugu/Pages/AnaSayfa.aspx>

(Erişim Tarihi: 8.5.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/SosyalHizmetlerMd/Documents/sosyalfaaliyetalanlari.pdf>

(Erişim Tarihi: 10.05.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=21096#.UZi7Lspet8s>

(Erişim Tarihi: 19.5.2013.)

Türkiye Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV),
(<http://www.zicev.org.tr/bilgiler:egitim:cinselegitim>)

(Erişim Tarihi: 17.5.2013.)

SEYYAR Ali, “Türkiye’de Zihinsel Özürlüler ve Cinsel Eğitim”

Sosyal Siyaset Kürsüsü, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluler_cinsellik.htm

(Erişim Tarihi: 17.5.2013.)

<http://www.ispark.com.tr/Sayfalar/112/Kurumsal/Hakkimizda.aspx>

<http://www.ispark.com.tr/Haberler/56/Engelleri-birlikte-asiyoruz/130.aspx>

(Erişim Tarihi: 20.05.2013.)

<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/isom/Pages/OSHAProjes%C4%B1.aspx> (Erişim Tarihi: 20.05.2013.)

ÖİB <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/oztemelgosterge.htm> (Erişim:20.04.2013)

BM (<http://www.un.org/disabilities/documents/toolaction/pwdfs.pdf>)

<http://www.istanbulotobus.com.tr/kurumsal.html> (Erişim Tarihi: 10.06.2013.)

<http://www.belbim.com.tr/Pages/Haber.aspx?hid=22>

<http://www.belbim.com.tr/kurumsal/Pages/AnaSayfa.aspx> (Erişim Tarihi: 11.06.2013.)

(<http://www.İ.B.B..gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=94>) (Erişim Tarihi: 10.06.2013.)

<http://www.basaksehirmuftulugu.gov.tr/haberler/88-engelsz-cam-engelsz-badet.html>

(Erişim Tarihi: 11.06.2013.)

<http://www.kultursanat.org/haber.php?id=637>

<http://www.kultursanat.org/haber.php?id=637>

<http://www.kultursanat.org/haber.php?id=454>

(Erişim Tarihi: 11.06.2013.)

http://www.belnet.com.tr/personaletkinlik.aspx?alt_id=2

<http://www.igdas.com.tr/News/Default.aspx?MI=1&NI=113>

<http://www.igdassosyal.com/kategori/isitme-engelliler>

http://www.ulasilabilirturkiye.gov.tr/index_dosyalar/Page469.htm

EKLER

EK 1: ÖZÜRLÜLER KANUNU ve İLGİLİ MEVZUAT

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

2. Kanunlar

2.1. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

2.2. Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması

Hakkında Kanun

2.3. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması

Hakkında Kanun

2.4. Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun

2.5. Belediye Kanunu

2.6. Büyükşehir Belediyesi Kanunu

2.7. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

2.8. Deniz İş Kanunu

2.9. Devlet Memurları Kanunu

2.10. Emlak Vergisi Kanunu

2.11. Evrensel Hizmet Kanun

2.12. Gelir Vergisi Kanunu

2.13. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

2.14. Gümrük Kanunu

2.15. İl Özel İdaresi Kanunu

2.16. İlköğretim ve Eğitim Kanunu

2.17. İmar Kanunu

2.18. İş Kanunu

2.19. Kalıtsal Hastalıklarla Mücadele Kanunu

2.20. Karayolları Trafik Kanunu

2.21. Kat Mülkiyeti Kanunu

2.22. Katma Değer Vergisi Kanunu

2.23. Mesleki Eğitim Kanunu

2.24. Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

2.25. Milli Eğitim Temel Kanunu

2.26. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu

2.27. Noterlik Kanunu

- 2.28. Nüfus Hizmetleri Kanunu
- 2.29. Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun
- 2.30. Özel Öğretim Kurumları Kanunu
- 2.31. Özel Tüketim Vergisi Kanunu
- 2.32. Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun
- 2.33. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun
- 2.34. Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu
- 2.35. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun
- 2.36. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
- 2.37. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- 2.38. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu
- 2.39. Terörle Mücadele Kanunu
- 2.40. Türk Ceza Kanunu
- 2.41. Türk Medenî Kanunu
- 2.42. Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

3. Kanun Hükmünde Kararnameler

- 3.1. Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 3.2. Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

4. Yönetmelikler

- 4.1. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Özürlü ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik
- 4.2. Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği
- 4.3. Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği

4.4. Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik

4.5. Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği

4.6. İşaret Dili Tercümanlığı Hizmeti Verecek Personelin Yetiştirilmesi İle Çalışma Esasları Hakkında

Yönetmelik

4.7. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında İşçi Olarak İstihdam Edilecek Özürlü ve Eski Hükümlülere

Uygulanacak Sınav Yönetmeliği

4.8. Karayolları Trafik Yönetmeliği

4.9. Karayolu Taşıma Yönetmeliği

4.10. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik

4.11. Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına

İlişkin Yönetmelik

4.12. Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği

4.13. Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Sayısal Oyunlar Yönetmeliği

4.14. Ortez-Protezleri İsmarlama Olarak Üreten ve/veya Uygulayan Merkezler ile İşitme Cihazı Satış ve

Uygulaması Yapan Merkezler Hakkında Yönetmelik

4.15. Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşılanması

ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelik

4.16. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

4.17. Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik

4.18. Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik

4.19. Özürlü ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya

Yetkili Komisyonun Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

4.20. Özürlüler Veri Tabanı Oluşturulmasına ve Özürlülere Kimlik Kartı verilmesine Dair Yönetmelik

4.21. Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik

4.22. Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları

Hakkında Yönetmelik

4.23. Sakatlık İndiriminden Yararlanacak Hizmet Erbabının Sakatlık Derecelerinin Tesbit Şekli ile

Uygulanması Hakkında Yönetmelik

4.24. Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliği

4.25. Sürücü Adayları ve Sürücülerde Aranacak Sağlık Şartları ile Muayenelerine Dair Yönetmelik

4.26. Terör Eylemleri Nedeniyle Şehit ve Malul Olanların Yakınlarının ve Çalışabilecek Durumdaki

Malullerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarında İstihdamı Hakkında Yönetmelik

4.27. Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların

Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik

4.28. Vakıflar Yönetmeliği

4.29. Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma

Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

4.30. Yüksek Öğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği

5. Genelgeler

5.1. Özürlülerle İlgili 2002/58 sayılı Başbakanlık Genelgesi

5.2. 2005 Özürlülerin İstihdam Yılı Konulu 2004/28 sayılı Başbakanlık Genelgesi

5.3. Özürlülerin İstihdamı Hakkındaki 2006/15 sayılı Başbakanlık Genelgesi

5.4. Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun

Duruma Getirilmesi ile İlgili 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi

5.5. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün Özel Huzurevleri

ve Yaşlı Bakımevleri Hizmet Binası Bünyesinde Bakıma Muhtaç Özürlüler İçin
Özel Bakım Merkezleri Açılması konulu 2008/6 sayılı Genelgesi

5.6. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün
Bakıma Muhtaç

Özürlülerin Acil Yerleştirme İşlemleri konulu 2008/7 sayılı Genelgesi

5.7. İçişleri Bakanlığının Özürlülerin Kurumlarınca Karşılanamayan Giderleri Konulu
Genelgesi

5.8. İçişleri Bakanlığının Malul, Gazi ve Engellilere Ait Araçların Park Etmeleri Konulu
Genelgesi

5.9. M.E.B. Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları konulu 2008/60 sayılı Genelge

5.10. Sağlık Bakanlığının Özürlü Sağlık Kurulu Raporlarından Ücret Alınıp
Alınmayacağı Hakkındaki

2004/30 sayılı Genelgesi

5.11. Sağlık Bakanlığının Özürlü Kişilere Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Konulu
2008/43 sayılı Genelgesi

6. Tebliğler

6.1. Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No:222467

6.2. Gümrük Genel Tebliği (Muafiyetler) Seri No: 2 472

6.3. Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 47) 478

6.4. Katma Değer Vergisi Genel Tebliği Seri No: 110484

6.5. Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği (Seri No:7486

EK 2

Fotoğraf 1: Engelliler İçin Satın Alınan İlk Alçak Tabanlı Otobüs

Kaynak: İETT, 21.04.2013.

Fotoğraf 2: Metrobüs Engelli Rampası

Kaynak: <http://www.erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 10.06.2013.)

Fotoğraf 3: Yol Engeline Neden Olan Reklam Panosu

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 23.04.2013)

Fotoğraf 4: Yol Engeline Neden Olan Otobüs Durakları

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 23.04.2013)

Fotoğraf 5: Yol Engeline Neden Olan Bozuk Yüzey

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 23.04.2013)

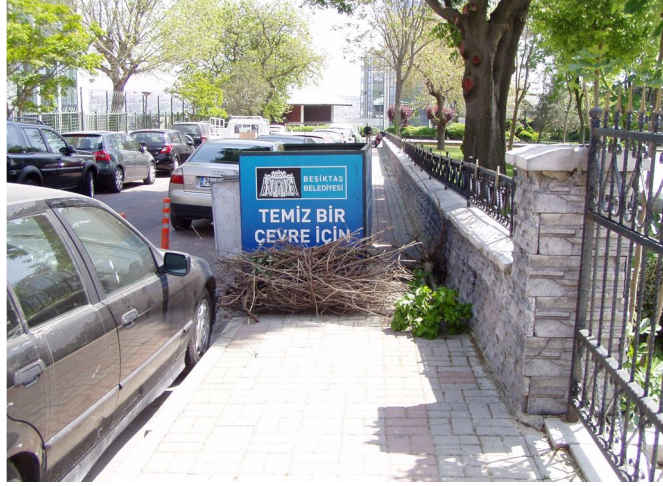
Fotoğraf 6: Kabataş Parkı'nda Engelli Giriş Düzenlemesi.

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 22.05.2013.)

Fotoğraf 7: Uygun Olmayan Kaldırım ve Giriş

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 22.05.2013.)

Fotoğraf 8: Uygun Olmayan Park Yolu

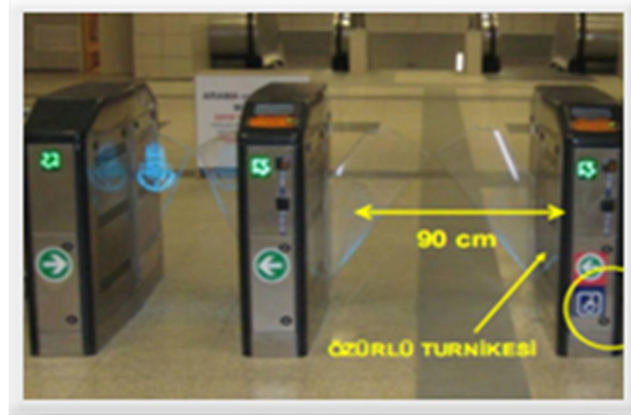
Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 22.05.2013.)

Fotoğraf 9: SPOR A.Ş. Spor Kompleksleri İstanbul Dağılım Haritası

Kaynak: <http://www.slideshare.net/vedoloji/> (Erişim Tarihi: 4.5.2013).

Fotoğraf 10: Engelli Yolcular İçin Özel Olarak Oluşturulan Turnike

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. (Erişim Tarihi: 1.5.2013).

Fotoğraf 11: Raylı Sistemlere Ulaşımında Kullanılan Bir Engelli Asansörü

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. Erişilebilirlik Uygulamaları Raporu; 2011, S.4 (Erişim Tarihi: 01.05.2013.)

Fotoğraf 12: M1 Hattında Kartaltepe İstasyonuna Yapılan Yönlendirme Uygulaması

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. (Erişim Tarihi: 01.05.2013.)

Fotoğraf 13: Metro İstasyonlarında Mazgal Aralıklarının Daraltılması Uygulaması

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. Erişilebilirlik Uygulamaları Raporu; 2011, S.25. (Erişim Tarihi: 01.05.2013.)

Fotoğraf 14: M1 Hattında Görme Engelliler İçin Kabartmalı İstasyon Planı Taslağı

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. Erişilebilirlik Uygulamaları Raporu; 2011, S.27. (Erişim Tarihi: 01.05.2013.)

Fotoğraf 15: İ.T.Ü.-Ayazağa İstasyonunun Çıkış Noktalarına Kurulan Merdiven

Asansör

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş., 2011 : 29, Erişim Tarihi: 01.05.2013).

Fotoğraf 16: Edirnekapı İstasyonuna Yapılan Düzenleme (Eski-Yeni Hali)

Kaynak: İstanbul Ulaşım A.Ş. Erişilebilirlik Uygulamaları Raporu; 2011, S.44. (Erişim Tarihi: 01.05.2013.)

Fotoğraf 17: Raylı Sistem Hatlarında bulunan Araç İçerindeki Bilgilendirme

Kaynak: www.esisilebiliristanbul.org (Erişim Tarihi: 01.05.2013).

Fotoğraf 18: İ.B.B. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü'nün Engelliler İçin Beşiktaş Meydan Düzenlemesi

Kaynak: <http://www.esisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 08.05.2013.)

Fotoğraf 19: İ.B.B. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü'nün Engelliler İçin Düzenlediği Maltepe Meydanı

Kaynak: <http://ww.erisiliebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 08.05.2013.)

Fotoğraf 20: Sinyalize Kavşak Çalışmaları Bağcılar Mevlana Caddesi

Kaynak: <http://ww.erisiliebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 08.05.2013.)

Fotoğraf 21: Görme Engelliler İçin Yapılan Kubbe Kabartılı ve Kılavuz Yol Uygulaması Beşiktaş-Akaretler

Kaynak: <http://www.erisiliebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 08.05.2013.)

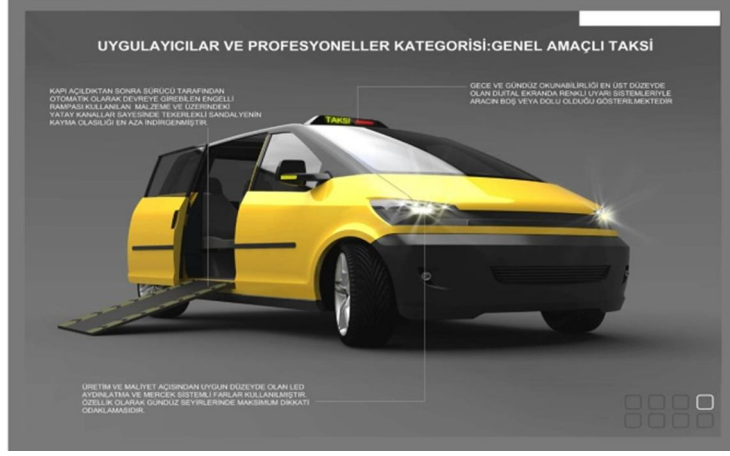
Fotoğraf 22: Özürlü Park Kartları

<p>İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ULAŞIM DİRE BAŞKANLIĞI TOPLU ULAŞIM HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ</p> <p>ÖZÜRLÜLER İÇİN PARK KARTI</p> <p>KAYIT NO : 48 PLAKA NO : 34 DJ 0835 TC KİMLİK NO : 32455838570 ADI SOYADI : MUSTAFA SELİM DALDAL TARİHİ : 21.09.1969 DOĞUM YERİ : BERGAMA FENİLİŞ TARİHİ : 21.06.2007 SON GEÇERLİLİK TARİHİ : 1.06.2008 ADRES : FENİ ÇARŞAK MARSALESİTUYU CAD AYGÜNLER SİT. E.BLOK D11 İÇERENKÖY/İST</p> <p>Ali ARSLAN Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürü</p>	<p>BU KART İçişleri Bakanlığının, 05.07.2000 Tarih ve 159 sayılı "Özürlüler İçin Park Kartı Verilmesihakkındaki genelgesi uyarınca alınan; 30.06.2005 tarih ve 2005/5-31 sayılı UKOME kararına uygun olarak hazırlanmıştır.</p> <p>BU 'PARK KARTI' İLE Yaya geçidi, iftaye yolu ve kavşaklar hariç, park yeri olmayan yerlerde en çok 20 dk. geçici süreli park yapılabilir. Park yerlerinde öncelik hakkı sağlanır. Özel olarak özürlüler için ayrılan park yerlerinde bu kart sahibi olmayanlar park yapamazlar. Park süresince bu kart görünmeden görülecek şekilde aracı gizli kat ayarına mutlaka takılmalıdır. Aksi halde geçerli sayılmaz. Bu park kartından sadece kart sahibi yararlanır. Başkaları asla kullanamaz ve sorumluluk kart sahibine aittir. Aracın park yerinden hareketiyle kart asılı olduğu yerden alınmalıdır. Bu park kartı İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Emniyet Müdürlüğü'nün denetimindedir.</p>
---	--

Kaynak: İ.B.B., (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

Fotoğraf 23: Engellilerinde Kullanabileceği Ödül Alan Taksi Modeli

Kaynak: <http://www.erisilebiliristanbul.org> (Erişim Tarihi: 12.06.2013.)

ÖZGEÇMİŞ

Musab KESKİN, 1986 yılında İstanbul'da doğdu.. Öğrenimine 1993 yılında Namık Kemal İlköğretim okulunda başladı. 1997 yılında başladığı lise öğrenimini 2000 yılında bitirdi. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümüne 2005 yılında girdi ve 2009 yılında mezun oldu. Aynı yıl Yüksek lisans öğrenimi için Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Anabilim dalı, İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri programına kayıt oldu. 2011 yılında başladığı Pendik Belediyesi İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü'ndeki iş hayatına devam etmektedir.